

TÜRKİYE & PAKİSTAN GELECEK İŞ BİRLİĞİNİ GELİŞTİRME VİZYONU

Nail Olpak DEİK Başkanı

İş dünyamızın Kuzey Yıldızı DEİK olarak 40 yıldır, tüm dünyaya yayılmış 153 İş Konseyimizle, ülkeler arası yatırım ve ticareti artırmak için, kamu kaynağı kullanmadan, “Ticari Diplomasi” mottomuzla faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Türk özel sektörünün dış dünyaya açılan penceresi olarak çalışmalarımıza gönüllülük esasıyla; İş Konseylerimiz, Karşı Kanatlarımız, Kurucu Kuruluşlarımız, Kurumsal Üyelerimiz ve çalışma arkadaşlarımızla devam ediyoruz.

DEİK/Türkiye-Pakistan İş Konseyimiz de 1988 yılından bu yana, Karşı Kanat Kuruluşumuz Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu ile iş birliği içinde çalışıyor. Her iki taraftan başkanlarımız Atilla D. Yerlikaya ile Salman Tufail’e düzenli çaba ve çalışmaları için teşekkür ediyorum. Kardeş ülkemiz Pakistan ile 1,4 milyar \$ olan ticaret hacmimizi, karşılıklı yatırımlarımızı ve ekonomik işbirliğimizi dengeli bir şekilde yükseltmek için gayret ediyoruz.

Bu doğrultuda PwC ortaklığıyla hayata geçirdiğimiz çalışmamızın hazırlanmasına katkı sunan Türkiye-Pakistan İş Konseyi Başkanımıza, Konsey üyelerine ve emeği geçen herkese teşekkür ediyor; raporun Pakistan’da iş yapan iş dünyası temsilcilerimize ve Türkiye-Pakistan gelecek iş birliği vizyonuna yeni ufuklar kazandırmasını diliyorum.

Atilla D. Yerlikaya

DEİK/Türkiye - Pakistan İş Konseyi Başkanı

Türkiye–Pakistan Ortaklık Vizyonu Neden Önemli?

Türkiye ile Pakistan arasındaki ilişki, tarihsel dostluğun ötesinde; 21. yüzyılın ekonomik, demografik ve jeopolitik gerçekleriyle uyumlu stratejik bir ortaklığı ifade etmektedir. Pakistan, uzun vadede dünyanın en yüksek potansiyeline sahip pazarlarından biri olarak öne çıkmaktadır. 2050 yılı itibarıyla nüfusunun 372 milyona ulaşması ve dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi konumuna gelmesi beklenmektedir. Bu hızlı demografik büyüme; gıda, enerji, sağlık, altyapı ve tüketim malları başta olmak üzere pek çok alanda güçlü bir talep artışı anlamına gelmektedir.

Ortanca yaşı 23'ün altında olan Pakistan, özellikle STEM alanlarında hızla büyüyen mezun havuzuyla rekabetçi ve nitelikli bir işgücü sunmaktadır. Bu yapı, Türkiye'nin sanayi derinliği, teknolojik kapasitesi ve girişimcilik deneyimiyle birleştiğinde, tamamlayıcı değer zincirleri ve ortak üretim modelleri için güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

Uluslararası endeksler Pakistan'ı yüzyılın en yüksek potansiyeline sahip ilk 10 ekonomi arasında göstermektedir. Asya ticaret ve enerji koridorlarının merkezindeki stratejik konumu bu tabloyu desteklemektedir. 2035'e kadar FMCG harcamalarında 100 milyar doları aşan artış, e-ticarette yıllık %23 büyüme ve sağlık harcamalarındaki sürekli yükseliş, uzun vadeli yatırım fırsatlarını net biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede Pakistan, Türkiye için yalnızca bir ihracat pazarı değil; bölgesel bir üretim ve büyüme ortağıdır. Türkiye–Pakistan ortaklık vizyonu, karşılıklı güvene dayalı, sürdürülebilir ve birlikte kazanacağımız uzun vadeli bir ekonomik iş birliği inşa etmeyi hedeflemektedir.

Dr. Yousaf Junaid **Pakistan'ın Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi**

Bağımsızlığımızın ilk günlerinden itibaren Pakistan ve Türkiye, birbirlerine kardeşlik elini uzatmış; dayanışma içinde durmuş, karşılıklı destek sunmuş ve ortak değerlere, karşılıklı saygıya ve köklü bir iyi niyet mirasına dayanan bir bağı güçlendirmiştir. Bugünkü Pakistan topraklarında yaşayan Müslümanlar, Türk halkına her zaman derin bir muhabbet beslemiş, Türkiye'nin İstiklal Mücadelesi'ni yürekten desteklemiştir. Benzer şekilde Türkiye de 1947 yılında Pakistan'ı süratle tanımıştır. Bu karşılıklı jestler, nesiller boyunca güçlenerek devam eden kalıcı bir ortaklığın temelini atmıştır. Aradan geçen on yıllar boyunca iki ülke, bölgesel sınamalar ve doğal afetler dahil kritik dönemlerde birbirine sarsılmaz bir destek göstermiş; bu dayanışma geleneği kardeşlik ilişkimizin ayırt edici bir niteliği haline gelmiştir.

Bu köklü dayanışma, doğal bir seyirle derinleşen bir ekonomik ortaklığa dönüşmüştür. Tarım, tekstil, imalat, altyapı ve enerji gibi kilit sektörlerde iş birliği ivme kazanmış; tercihli düzenlemeler ve Türkiye'nin Pakistan'ın kalkınma yolculuğuna artan katkılarıyla daha da güçlenmiştir. Bu ortak çabalar, sürdürülebilir büyüme, ekonomik çeşitlenme ve uzun vadeli refah yönündeki ortak taahhüdümüzü yansıtmakta; ekonomilerimiz arasındaki artan karşılıklı bağımlılığın temel ilkelerini oluşturmaktadır.

DEİK ve PwC'nin değerli analitik katkılarıyla hazırlanan bu ileriye dönük rapor, iki ülke arasındaki ticaret ve yatırım alanındaki büyük fırsatlar hakkında iş dünyasını bilgilendirmeyi amaçlamakta olup, resmi bir devlet pozisyonu olarak değerlendirilmemelidir. Rapor, özel sektör odaklı bağımsız bir perspektif sunarak iş birliği ve yatırım için uygulanabilir yolları ortaya koymaktadır. Analiz, Pakistan'ın genç nüfus yapısı, stratejik coğrafyası ve gelişen pazarlarının; Türkiye'nin sanayi gücü, teknolojik kapasitesi ve girişimcilik dinamizmiyle tamamlayıcı bir nitelik taşıdığı dengeli ve sinerjik bir ortaklık vizyonunu vurgulamaktadır.

Mevcut ve potansiyel ikili yatırım akışları, iş birliğimizin bir sonraki safhasının temelini oluşturacaktır. Savunma, enerji, tüketim malları üretimi ve bu raporda öne çıkan diğer öncelikli sektörlerdeki fırsatların değerlendirilmesi, karşılıklı güveni pekiştirecek, kurumsal bağları güçlendirecek ve iş birliğimizi sürdürülebilir kalkınma ile ortak değer üretimine dayalı kalıcı bir modele dönüştürecektir.

Quaid-e-Azam ("Büyük Lider") Muhammed Ali Cinnah'ın hatırlattığı gibi: "İnanç, disiplin ve göreve özverili bağlılıkla, ulaşamayacağınız hiçbir değerli hedef yoktur." Benzer şekilde Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi, Türkiye'nin uluslararası toplumla ilişkilerine yön vermeye devam etmektedir. Kurucu liderlerimizin bu kalıcı vizyonları, iki ülkenin ortak ideallerinde güçlü bir karşılık bulmakta ve dayanıklılık, uyum ve yapıcı ortaklığa dayalı bir gelecek için yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır.

Pakistan ve Türkiye'den iş insanlarını, yatırımcıları ve girişimcileri bu raporda sunulan fırsatlarla aktif şekilde etkileşime geçmeye davet ediyorum. Gelin, zengin ortak tarihimizden somut ortak ilerlemeler üretelim; zamanın sınavından geçmiş dostluğumuzu ekonomik güç, istikrar ve bölgesel refah dolu bir geleceğe dönüştürelim.

Dr. İrfan Neziroğlu **Türkiye Cumhuriyeti İslamabad Büyükelçisi**

Türkiye ve Pakistan, derin tarihi ve kültürel bağlar üzerine kurulu, son derece müstesna bir ilişkiye sahiptir. Her iki ülke, nesiller boyunca yalnızca diplomatik ortaklar olarak değil, yürekleri birlikte atan kardeş milletler olarak birlikte yol almıştır. İki halk arasındaki kardeşliğin kökleri, her iki ülkenin de bağımsızlığından daha eskiye uzanmaktadır.

Bugün görevimiz, bu mirası başta ekonomi olmak üzere tüm alanlarda somut iş birliğine dönüştürmek. Bu hedef doğrultusunda; ticaret ve yatırım, bağlantısallık, eğitim ve kültür ile teknoloji ve savunma sanayi gibi net ve ölçülebilir temeller üzerinde kararlılıkla ilerlememiz gerekiyor. Pek çok fırsat söz konusu. İvme bizden yana. Liderlerimizin öngördüğü şekilde; hedefe dönük sektörel bağlantılar ve genişletilmiş bir tercihli ticaret çerçevesi aracılığıyla ikili ticaret hacmimizi 5 milyar ABD dolarına ulaştırma hedefimize emin adımlarla ilerlemekteyiz. En az bunun kadar önemli olan ise; ortak değer zincirleri oluşturan ikili yatırımların teşvik edilmesi, böylelikle Türk ve Pakistanlı işletmelerin rekabetçi küresel pazarlarda birlikte büyüebilmesi.

Bu kapsamlı rapor, Pakistan'ın yükselen ekonomik görünümünü tanımlayan dört stratejik sütunu ortaya koymaktadır: Asya'da ticaret ve enerji için kilit bir koridor niteliği taşıyan stratejik konum; uzun vadede kayda değer büyüme potansiyeli barındıran hızla genişleyen tüketici pazarı; rekabetçi bir işgücü avantajı sunan, nitelikli ve İngilizce konuşan genç insan kaynağı ve doğrudan yabancı yatırımı kolaylaştırmayı hedefleyen proaktif yapısal reformlar. Bu dinamiklerin doğru anlaşılması, Türkiye'nin sanayi derinliğini Pakistan'ın dinamik pazarıyla uyumlu hale getirmek isteyen Türk yatırımcılar açısından kritik önem taşıyor. Özel ekonomik bölgeler, modern lojistik, enerji dönüşümü ve ileri imalat alanlarında omuz omuza çalışmak bu yaklaşımın temelini oluşturacak. Gerçekleştireceğimiz yatırım ortaklıkları, sürdürülebilir büyüme ve ortak refahı güvence altına alarak bu dönüşümün mihenk taşı olacaktır.

Ortaklığımızın derinliği, liderlerimizin vizyoner ifadelerinde en güçlü biçimde karşılık bulmaktadır. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan bu eşsiz bağı şu sözlerle veciz biçimde ifade etmiştir: "Ülkelerimiz tek beden içinde aynı anda atan iki kalp gibi". Benzer şekilde Pakistan Başbakanı Sayın Şahbaz Şerif de bu duyguya istikrarlı biçimde vurgu yaparak iki milletin "iki bedende tek ruh" olduğunu dile getirmektedir. Bu anlamlı ifadeler, ekonomik bağlarımızı kardeşliğimizin seviyesine yükseltme yönündeki stratejik kararlılığımızın temelini oluşturmaktadır.

DEİK ve PwC'nin desteğiyle hazırlanan bu rapor, duygulardan sonuca geçiş için özlü bir yol haritası sunmaktadır. Kamu kurumlarını ve özel sektörü; disiplin ve süratle birlikte hareket etmeye davet ederek, tarihi dostluğumuzun güçlü ikili yatırımlar ve iş birliğine dayalı girişimler aracılığıyla ortak refah koridoruna dönüşmesini amaçlamaktadır.

1

PAKİSTAN'IN BÜYÜK POTANSİYELİ

Stratejik, uzun vadeli bir pazar.

Pakistan **stratejik konumu**, büyüme potansiyeli ve görece keşfedilmemiş yatırım alanlarıyla dikkat çeken, yükselen bir pazar dinamiği sunmaktadır.

Türkiye'den yurt dışına yatırım iştahının arttığı bir dönemde Pakistan, **doğgunluğa ulaşmamış** bir pazar olarak pek çok sektörde keşfedilmemiş fırsat alanları sunmaktadır.

Nüfus ve İşgücü Avantajları

- **Genç nüfus:** Nüfusun %64'ü 30 yaş altı, uzun vadeli büyüme potansiyeli yüksek.
- **Nitelikli iş gücü:** Eğitimli ve İngilizce bilen geniş bir profesyonel havuz.
- **Büyüyen tüketici pazarı:** Sektörler genelinde hızla artan talep.

Yapısal Reformlar

- **IMF destekli adımlar:** Vergi tabanı genişletildi, kamu maliyesi sıkılaştırıldı, enerji verimliliği artırıldı ve iş yapma kolaylığı iyileştirildi.
- **KÖİ odaklı düzenlemeler:** Üretim ve ihracat odaklı sektörlerde yeni fırsatlar yaratıyor.

Jeostratejik Konum

- **Stratejik konum:** Asya'da ticaret, enerji ve ulaşım için kilit bir koridor konumunda.
- **CPEC yatırımları:** Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında 60 milyar doların üzerinde altyapı yatırımı.
- **Artan küresel önem:** CPEC, Çin'in sıcak denizlere erişimini sağlayarak Pakistan'ın ticaretteki rolünü güçlendiriyor.

Düşük Rekabet

- **Düşük rekabet:** Bazı sektörlerde gelişmiş piyasalara kıyasla daha az büyük oyuncu bulunuyor.
- **İlk giren avantajı:** Organize perakende, işlenmiş gıda, inşaat malzemeleri, ev eşyaları, sağlık ve lojistik gibi alanlar öne çıkıyor.
- **Marka oluşturma potansiyeli:** Yeni yatırımcılar güçlü marka bilinirliği yaratma fırsatına sahip.

Dünyanın en kalabalık 4. ülkesi.

BM tarafından yürütülen çalışmalarda, Pakistan'ın 2050 yılında **372 milyonluk bir nüfusa erişerek dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi** olacağı tahmin edilmektedir.

372 milyon

2050 yılında tahmin edilen nüfus

Bunun tüketime yansımaları olarak gıda, konut, enerji ve sağlık başta olmak üzere temel ihtiyaç kalemlerinde talebin bugünkünün **birkaç katına** çıkacağı öngörülmektedir.

Geniş eğitimli işgücü havuzu.

Kalkınmışlık seviyesine kıyasla Pakistan oldukça geniş bir eğitimli işgücü havuzuna sahiptir. Ülkenin büyük ve genç nüfusu ile çok sayıdaki yüksek öğrenim kurumu, her yıl geniş bir nitelikli iş gücü havuzunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Ülke mevcut durumda her yıl yaklaşık **500 bin yeni mezun üretmektedir.**

+1 milyon

2035 yılında tahmin edilen yıllık üniversite mezunu sayısı

Bu geniş yeni mezun nüfusunda **STEM bölümleri yaklaşık üçte birlik paya sahiptir.**

Bunu **doğa bilimleri & matematik, bilişim, sağlık bilimleri ve mühendislik** takip etmektedir. Bu genç ve eğitimli havuz, Türk yatırımcılar için nitelikli ve maliyet açısından rekabetçi bir işgücü sunmaktadır.

Yüzyılın en çok potansiyel vaat eden ekonomileri arasında.

Avustralya merkezli, Asya kıtası üzerine çalışmalarıyla tanınan ve 2025 yılında ABD ve Birleşik Krallık dışında en fazla referans verilen düşünce kuruluşu olan Lowy Enstitüsü, Pakistan'ın **21. yüzyılın yükselen güçleri arasında** olacağını öngörmektedir.

10.

2035 yılında satınalma gücü endeksine göre Pakistan'ın dünya ekonomileri arasındaki sıralaması

İçinde bulunduğumuz yüzyılın bir «**ekonomik koridorlar yüzyılı**» olduğu değerlendirildiğinde, Pakistan'ın küresel ekonomik düzende önemiyle beraber sunduğu ekonomik fırsatlar da büyüyecektir.

FMCG sektörü için büyük fırsatlar.

Nüfusu hızla büyüyen, genç demografinin hakim olduğu Pakistan'da **FMCG sektörü** için büyük bir potansiyel söz konusudur.

Üstelik, artan kentleşme, talep edilen ürün skalasını genişletip **yeni pazar segmentleri** yaratacaktır.

+\$100 milyar

Pakistan'da 2024-2035 yılları arasında gıda ve alkolsüz içecek harcamalarında tahmin edilen artış miktarı

2035 yılında ülkede toplam gıda ve alkolsüz içecek harcamalarının **240 milyar doları** geçmesi beklenmektedir.

E-ticaret sektöründe hızlı ve keskin büyüme.

Ekonominin yarısından fazlasının kayıt dışı olduğu, öte yandan halihazırda 150 milyon kadar mobil internet kullanıcısına sahip olan Pakistan'da **e-ticaret sektörünün**, gelecek on yılda **son derece hızlı bir büyüme** sergileyeceği tahmin edilmektedir.

Kaynak: Statista, ABD Ticaret Bakanlığı.

%23

Pakistan'da 2023-2035 yılları arasında e-ticaret sektöründe tahmin edilen yıllık ortalama bileşik büyüme oranı

Beklentiler, 2023 yılında büyüklüğü 7,4 milyar dolar olarak ölçülen sektörün **2035'te 87 milyar dolar** büyüklüğe ulaşacağı yönündedir.

E-ticarete yaşanacak bu hızlı büyüme, Türk özel sektörünün büyük tecrübe sahibi olduğu **bankacılık, dijital ödemeler ve lojistik** gibi sektörlerin de gelişiminde güçlü bir çarpan etkisi yaratacaktır.

Kişi başı sağlık harcamalarında iki kat artış.

2025 yılı tahminleri 44,4 dolar olan Pakistan'da kişi başı sağlık harcamasının, önümüzdeki on yılda **yaklaşık ikiye katlanarak 87 dolara** ulaşması beklenmektedir.

%07

Pakistan'da 2025-2035 yılları arasında kişi başı sağlık harcamaları için tahmin edilen yıllık bileşik büyüme oranı

Sağlık altyapısı hem nicelik, hem de nitelik olarak hızla büyüyen nüfusun taleplerini karşılamakta yetersiz kalan ülkede, özel sektörün sağlık hizmetlerindeki payı kamu payından fazladır. Bu yönüyle yatırımcılar için güçlü potansiyel vaat etmektedir.

2

PAKİSTAN YATIRIM ORTAMININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

2.1

GENEL MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

Pakistan'a ait temel makroekonomik göstergelere aşağıda yer verilmektedir.

Bir Bakışta Pakistan Ekonomisi*

GSYH (\$) (2025, nominal)	Kişi Başı GSYH (\$) (2025, nominal)	GSYH Sıralaması (2025, nominal)	Nüfus (2024)	Ortanca Yaş (2024)
410 milyar	1.707	42.	251,3 milyon	22,9
Yıllık Enflasyon Oranı (FY25)	Cari İşlemler Dengesi (FY25)	Bütçe Açığının GSYH'ye Oranı (FY25)		
%4,49	+%0,5	%4,8		
İşsizlik Oranı (2025)	İhracat (\$) (FY25)	Politika Faizi (07/2025)		
%8	32,1 milyar <i>İlk 3 ülke: ABD, Çin ve Birleşik Krallık</i>	%11,0		
Toplam İş Gücü (2024)	İthalat (\$) (FY25)	Döviz Rezervi (\$) (Aralık 2025)		
83,6 milyon	58,4 milyar <i>İlk 3 ülke: Çin, BAE ve Suudi Arabistan</i>	21 milyar		

* Eylül 2025 itibarıyla en güncel veriler kullanılmıştır.

Kaynak: Dünya Bankası, CIA The World Factbook, Pakistan Economic Survey, ILO, State Bank of Pakistan, Worldometer, Trading Economics, CIA World Factbook.

Pakistan'ın yatırım çekme politikaları zamanla gelişerek özellikle son yıllarda güçlenen yapısal reformların da etkisiyle yatırımcı dostu bir ekosistemi teşvik etmektedir.

Pakistan Yatırım Politikalarının Zaman Çizelgesi

KAPSAYICI DEĞİLDİR

1997

İlk Yatırım Politikası, tüm sektörleri yabancı yatırımlara açan **Yatırım Kurulu (BOI)** tarafından geliştirilmiştir.

2013

2013 Yatırım Politikası, küresel ve bölgesel yatırım eğilimleri, Pakistan'ın yatırım akışları ve ekonomik zorluklar dikkate alınarak 1997 Politikasının geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Politika, doğrudan yabancı yatırım akışında kademeli bir büyüme sağlanmasında önemli bir rol oynamayı amaçlamıştır.

2016

Otomotiv Geliştirme Politikası, otomobil üretim endüstrisini geliştirmek amacıyla başlatılmış olup, yeni/mevcut üreticilere farklı teşvik mekanizmaları sunmaktadır.

2020

Mobil Cihaz Üretim Politikası, üreticileri Pakistan'da tesis kurmaya teşvik etmek ve çekmek amacıyla başlatılmıştır.

2020-23 Yatırım Teşvik Stratejisi başlatılmış ve kapsamlı istişare ve araştırmaların ardından öncelikli sektörler seçilmiştir.

2023

2023'te yayınlanan yeni Pakistan Yatırım Politikası, küresel ekonomik engelleri, COVID-19 pandemisinden toparlanmayı ve çeşitli siyasi ve ekonomik zorluklara karşı Pakistan'ın yatırım ortamını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı yıl hükümet, yabancı yatırımcılar için "tek pencere" mekanizması olarak hizmet vermek üzere, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı'nın başkanlık ettiği **Özel Yatırım Kolaylaştırma Konseyi'ni (SIFC)** kurmuştur. SIFC, projeleri hızlandırmayı, yasal ve düzenleyici uyumu kolaylaştırmayı ve doğrudan yabancı yatırımları artırmayı amaçlamaktadır.

2025

2025 yılının Temmuz ayında Pakistan, önceki yatırım stratejilerinden açık bir şekilde ayrılan **yeni bir on yıllık sanayi politikası** kabul etmiştir. Bu politika, yapısal reformlar, sanayinin canlandırılması ve sürdürülebilir doğrudan yabancı yatırımların artırılması üzerine kuruludur.

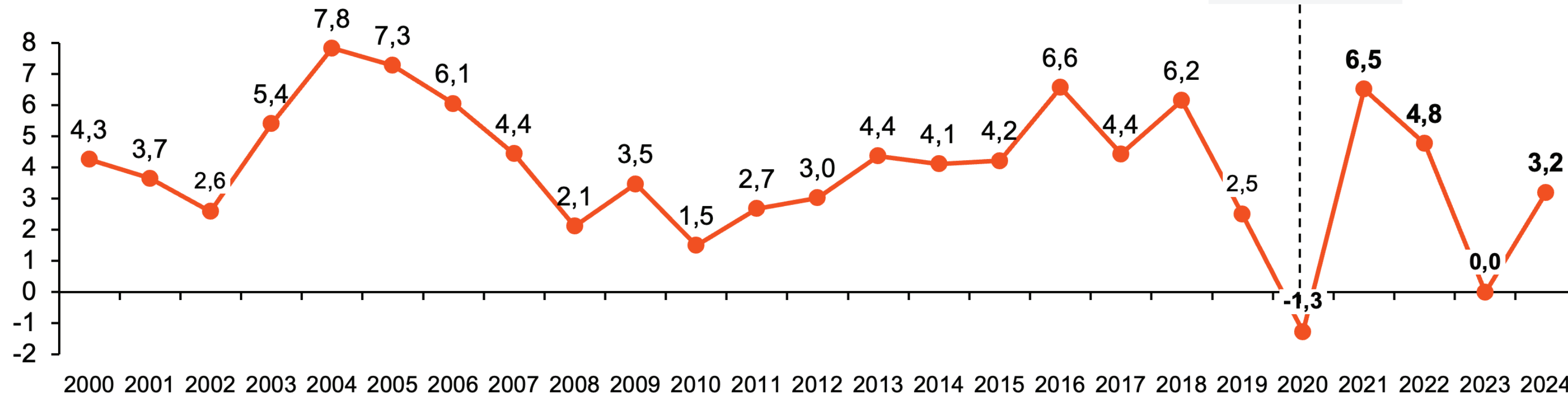
Belli kriz dönemlerine rağmen Pakistan, 21. yüzyılda nispeten istikrarlı bir büyüme eğilimi göstermiştir.

Pakistan GSYH Trendleri (2000-2024)

Gözlemler

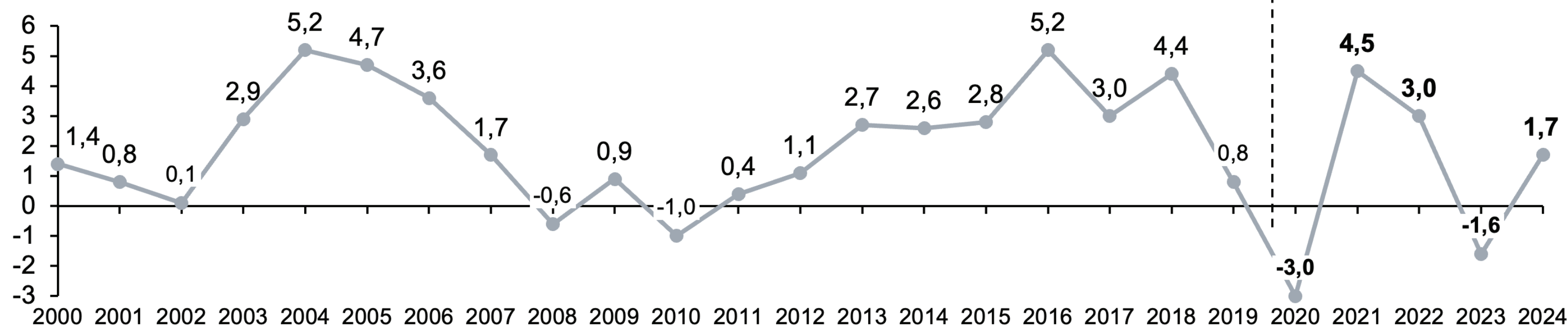
Reel GSYH Büyüme Oranı

2000-2024, Yıllık, %

Kişi Başı GSYH Değişimi

2000-2024, Yıllık, %

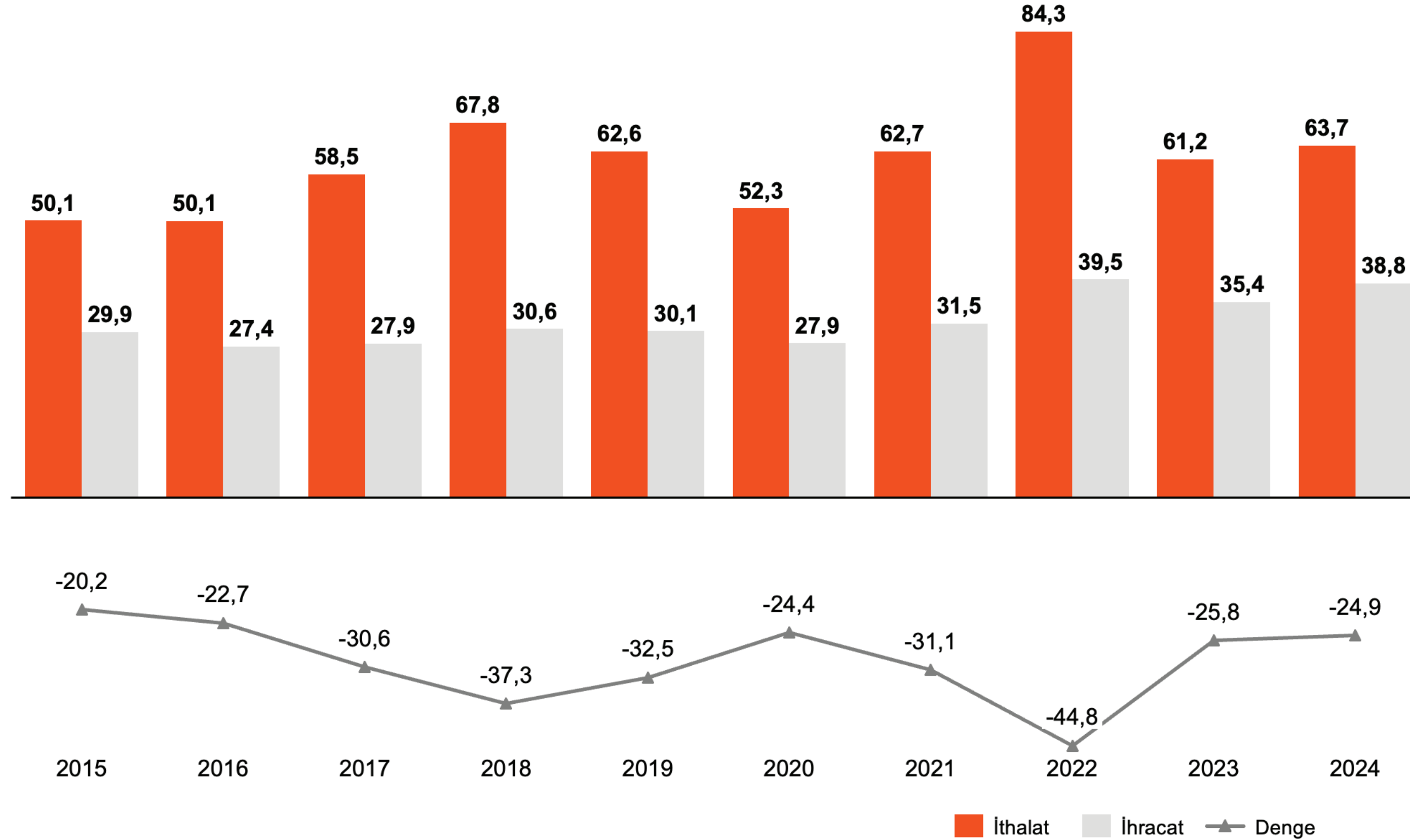

- Pakistan'ın reel GSYH büyümesi, 2000 ile 2024 yılları arasında önemli dalgalanmalar göstermiş olup **2004, 2005, 2016 yıllarında belirgin artışlar** kaydedilmiştir.
- Pakistan, 2001 ve 2008 gibi bazı yıllarda düşük veya negatif büyüme oranlarına yol açan ekonomik zorluklarla karşılaşmasına rağmen, genel olarak **olumlu bir uzun vadeli büyüme eğilimini** sürdürmüştür.
- Pakistan'ın kişi başına GSYH'si, 2000'den 2024'e kadar **istikrarlı bir büyüme** göstermiştir. Bu durum, nüfusun ortalama gelir seviyesinde genel bir iyileşmeyi yansıtsa da, son yıllardaki yüksek enflasyon trendi kişi başı gelirleri eritmiştir.

Pakistan ekonomisi ticaret açığı vermektedir ve bu eğilim geçtiğimiz yıla kadar devam etmiştir.

Pakistan'ın Toplam Mal İthalat ve İhracatı (2015-2024, milyar \$)

Gözlemler

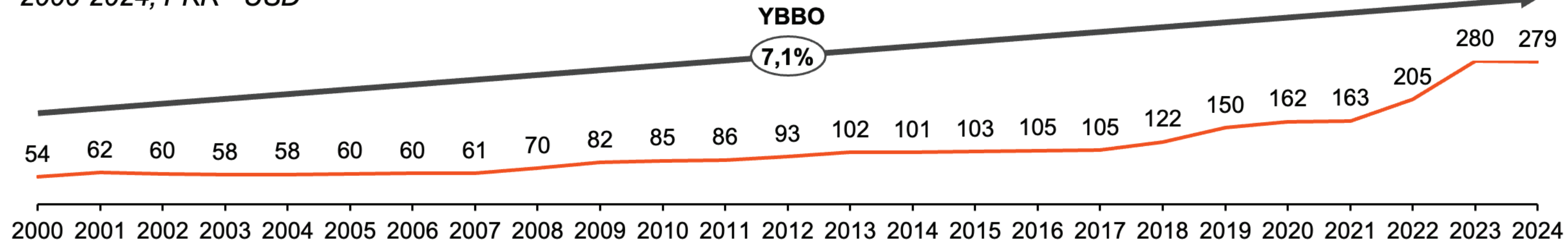
- Pakistan'ın mal ihracatı 2015 yılında yaklaşık 30 milyar dolar iken, **2022 yılında** 39,5 milyar dolar ile son on yıllık dönemin en yüksek değerine ulaşmıştır.
- Bu artış, özellikle **tekstil ve hazır giyim** sektörlerindeki büyüme ile küresel talepteki toparlanmanın etkisiyle gerçekleşmiştir.
- Ancak 2023 ve 2024 yıllarında ihracatın tekrar 35 milyar dolar seviyelerine gerilemesi, küresel ekonomik belirsizlikler, iç tedarik zinciri sorunları ve kur istikrarsızlığı gibi faktörlerle açıklanabilir.
- İncelenen dönemde ihracat ve ithalat arasındaki farkın büyük ölçüde Pakistan'ın aleyhine geliştiği görülmektedir. Bu durum, ülkenin **yapısal cari açık sorununu** derinleştirmiştir.

Pakistan'ın ithalat bağımlılığı, ithalat kapasitesinden daha hızlı bir şekilde artmaktadır.

Döviz Kuru, İhracat ve İthalatın GSYH'ye Oranı

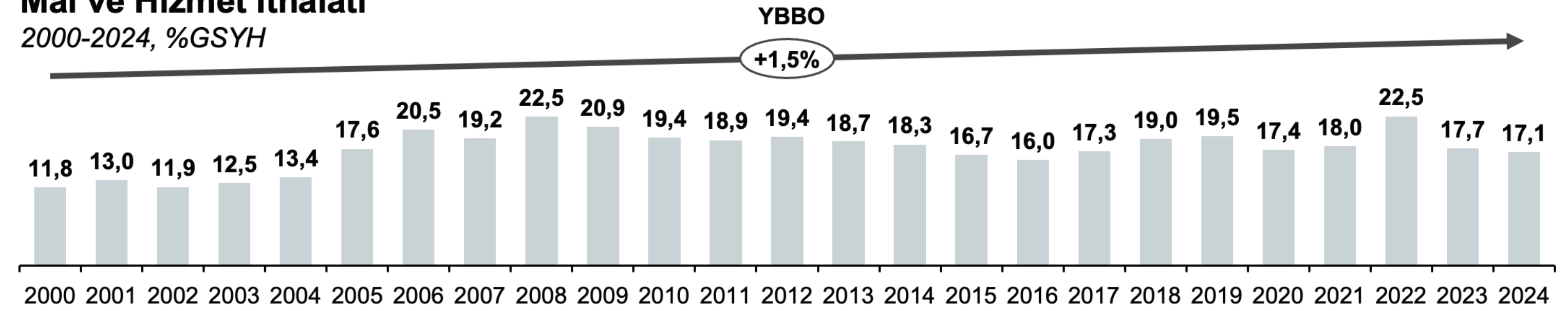
Pakistan Rupisi - Dolar Kuru

2000-2024, PKR - USD

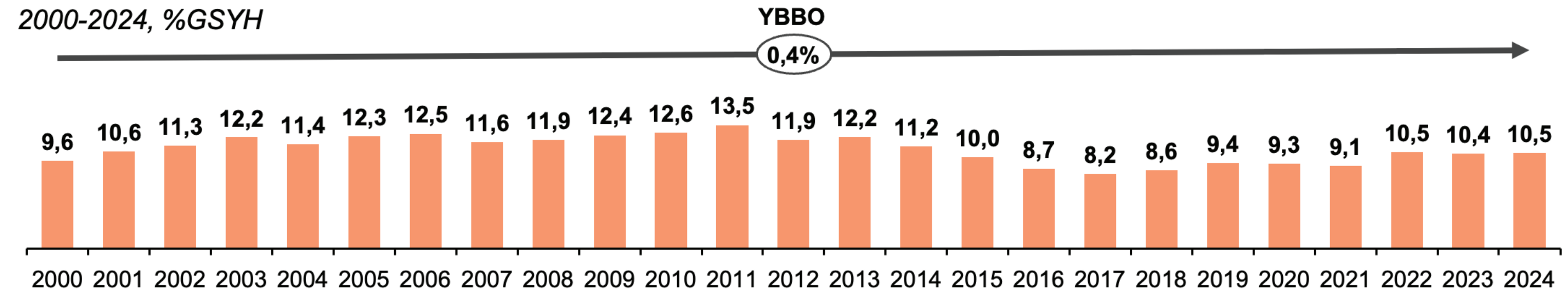
Mal ve Hizmet İthalatı

2000-2024, %GSYH

Mal ve Hizmet İhracatı

2000-2024, %GSYH

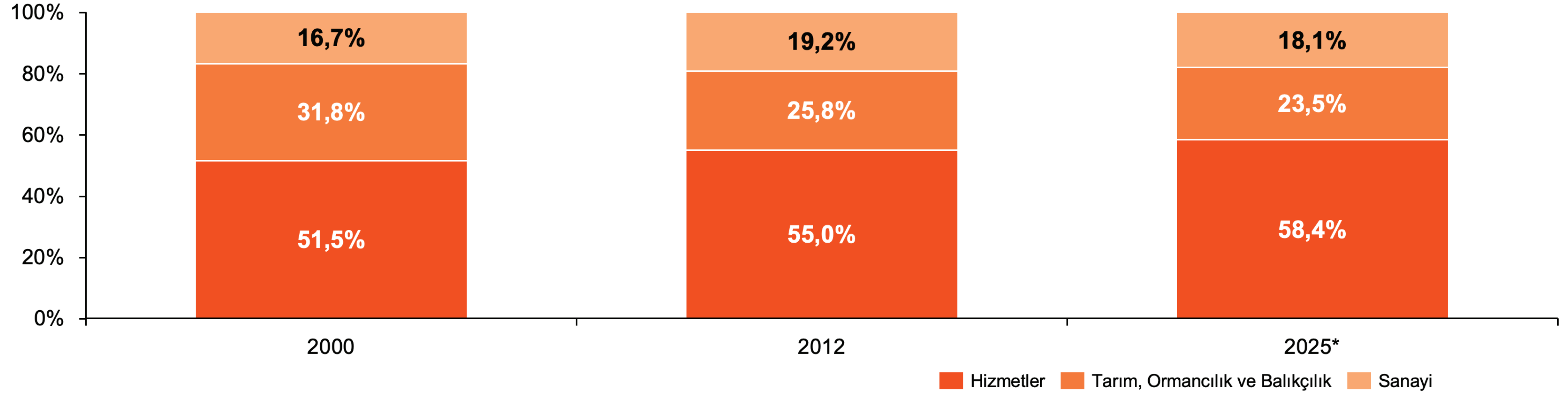

Gözlemler

- 2000'den 2024'e kadar Pakistan, döviz kurunda belirgin ve istikrarlı bir artış eğilimi yaşamış ve **enflasyon** COVID-19 pandemisinin hemen ardından daha da belirgin hale gelmiştir.
- COVID-19 salgını gibi dış şokların tetiklediği dalgalanmalara rağmen, ithalat GSYH'ye oranı 2000'den 2024'e kadar artmış, bu da Pakistan pazarında **yabancı mallara olan bağımlılığın arttığını** göstermiştir.
- Veriler, ihracatın GSYH içindeki payının analiz edilen dönem boyunca yıllık **%0,4'lük** bir büyümeyle mütevazı bir artışa işaret etmektedir.

Hizmet sektörü, 2000 yılında %51,5 olan payını 2023 yılında %58,6'ya çıkararak istikrarlı bir büyüme kaydetmiş ve ekonomik öneminin giderek arttığını ortaya koymuştur.

GSYH'de Sektörlerin Dağılımı (% , 2000-2025*)

Gözlemler

- **Hizmet sektörü**, 2000 yılında %51,5 olan payını 2023 yılında %58,6'ya çıkararak istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Buna karşılık tarım, ormancılık ve balıkçılığın ekonomideki payı 2000 yılında %31,8 iken 2023 yılında %22,9'a gerilemiştir. Sanayi sektöründe ise negative ya da pozitif yönde bariz bir trend söz konusu değildir.
- Bu değişen ekonomik manzara, hizmetlerin daha baskın hale gelmesi ve tarım gibi geleneksel sektörlerin görece bir düşüş yaşaması ile birlikte, Pakistan ekonomisinin sektörler bazında yapısal bir değişim içinde olduğuna işaret etmektedir.

Pakistan'da 2024 yılında ivme kazanan yapısal reformlar meyvesini vererek son yıllardaki risk görünümünün olumlu bir seyre kavuşmasını sağlamıştır.

Pakistan'ın Ekonomik Risk Profili ve Kredi Görünümü

MOODY'S

Ülke Kredi Notları
(Moody's)
(08/25)

**Caa1, Pozitif
görünüm**

Ülke Kredi Notları
(S&P)
(07/25)

**B-, Durağan
görünüm**

Gözlemler

- Ekonomik istikrar ve reformlar için son dönemde gösterilen çabalar, Pakistan'ın kredi notunun iyileşmesini sağlamıştır. Moody's'in "Caa1" kredi notu ve 'pozitif' görünüm ile S&P'nin "B-" notu ve "istikrarlı" görünüm, uluslararası kuruluşların Pakistan ekonomisinde iyileşme gördüklerini göstermektedir.

2.2

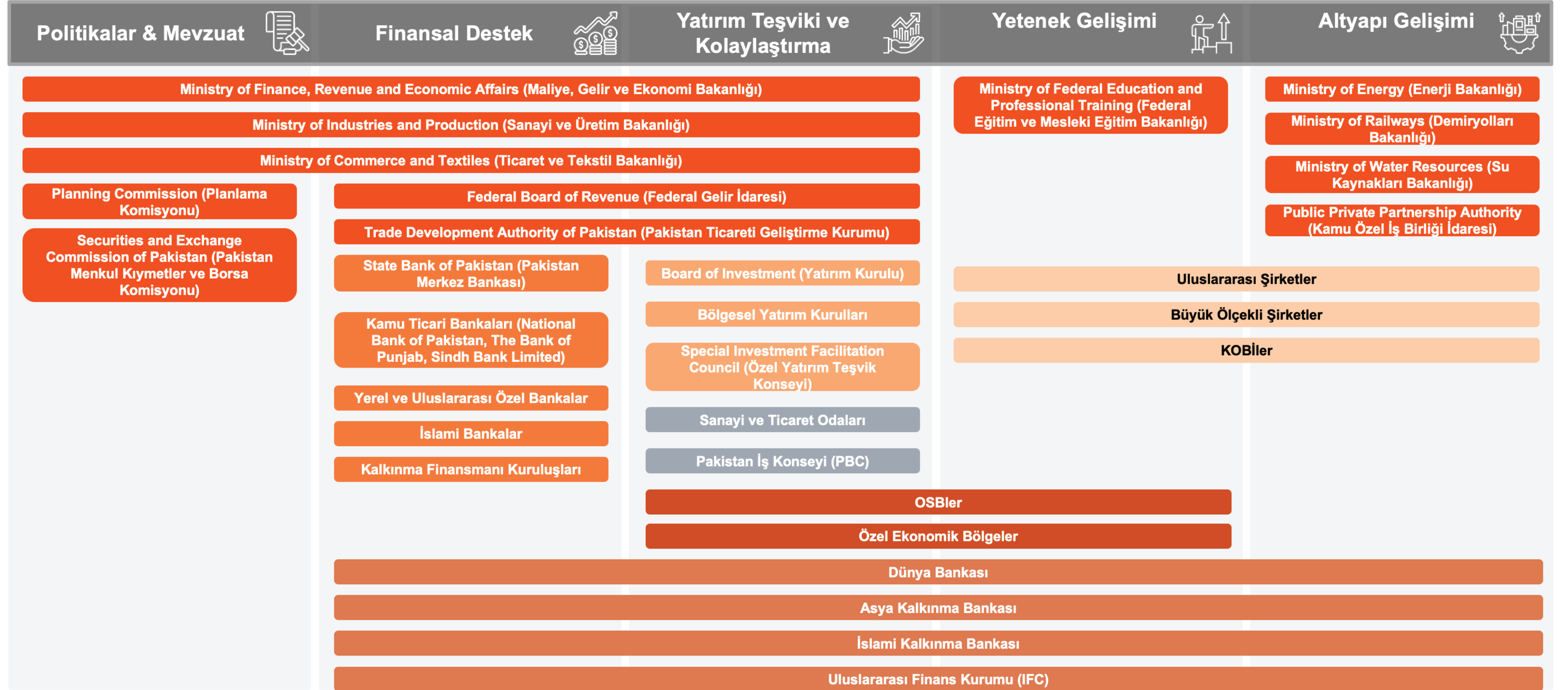
YATIRIM EKOSİSTEMİNDE PAYDAŞ VE TRENDLER

Federal bir ülke olan Pakistan'ın yatırım ekosistemi, birbiriyle bağlantılı çok çeşitli paydaşları barındırmaktadır.

Pakistan Yatırım Ekosisteminde Temel Paydaşlar

KAPSAYICI DEĞİLDİR

- Kamu Kurumları
- Finansal Kuruluşlar
- Ticaret Odaları ve Dernekler
- Uluslararası Kuruluşlar
- Yatırım Teşvik Kurumları
- Özel Şirketler
- Araştırma & Üretim Merkezleri

COVID-19 salgınının ekonomiyeye verdiği hasardan dersler çıkaran Pakistan yönetimi, yatırımcıların ihtiyaçları ile doğrudan ilgilenecek mekanizmalar kurmuştur.

Pakistan'da Yatırım Ofisleri

Pakistan Federal Yatırım Kurulu (BOI)

Web sitesi: <https://invest.gov.pk/>

- BOI, Pakistan'ın federal yatırım ofisidir.
- Pakistan'da yatırım yapmış veya yatırım yapmayı planlayan şirketlere yardımcı olmakta ve projelerinin uygulanması ve işletilmesini kolaylaştırmaktadır.
- BOI tarafından sunulan geniş hizmet yelpazesi, yatırım fırsatları hakkında bilgi sağlama ve ortak girişim arayan şirketlere kolaylık sağlama hizmetlerini de içermektedir.
- BOI, federal ve eyalet düzeyindeki diğer devlet daireleri/kuruluşları ile koordinasyon içinde, mevcut ve potansiyel yerli ve yabancı yatırımcılara gerekli tüm bilgi ve yardımı sağlamak için bir irtibat noktası görevi görmektedir.
- Başkanlık koltuğunda Başbakan'ın bulunduğu Kurul'un yetki alanları arasında özel ekonomik bölgeler de bulunmaktadır.
- Pakistan'da ayrıca eyalet seviyesinde de yatırım kurulları bulunmaktadır. Bol, bu yatırım kurulları ile koordinasyonda yardımcı olmaktadır.

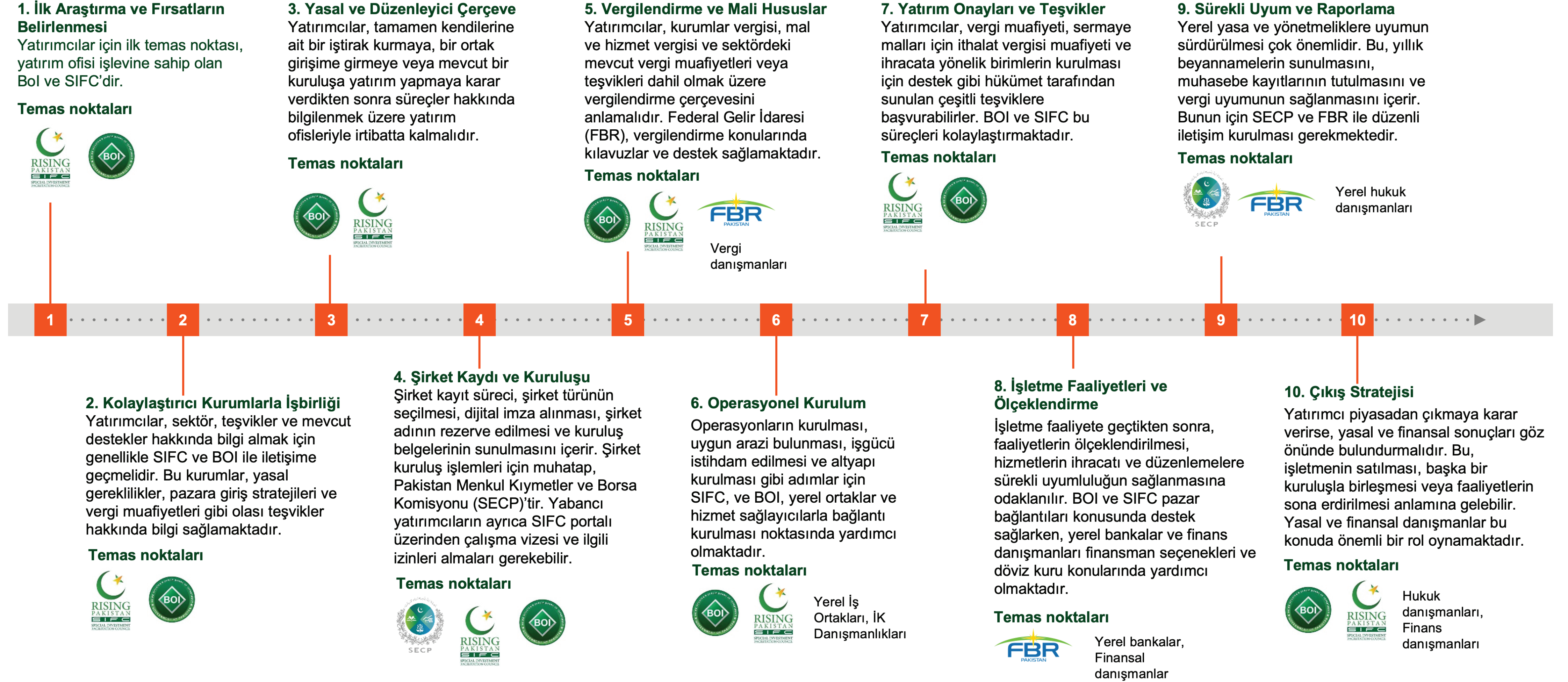
Pakistan zel Yatırım Kolaylaştırma Konseyi (SIFC)

Web sitesi: <https://www.sifc.gov.pk/>

- SIFC, COVID-19 pandemisinden sonra yatırımları hızlandırmak için bir üst yapı olarak kurulmuştur.
- Karmaşık iş süreçlerini ve aşırı gecikmeleri önlemek için SIFC, yatırımcı süreçlerini sorunsuz bir şekilde işletmek için dinamik bir "Tek Pencere" olarak faaliyet göstermektedir.
- SIFC'yi BOI'dan ayıran temel nokta, yatırımları olumsuz etkileyebilecek bürokratik engellerle mücadele edecek ve yapısal reformları hızlandıracak üst düzey bir karar alma platformu olmasıdır.
- SIFC'nin önceliklendirdiği sektörler ise şöyledir: tarım & hayvancılık, bilişim & telekomünikasyon, madencilik & mineraller, enerji, imalat, turizm ve zelleştirme.

Yatırım ofisleri BOI ve SIFC, yatırım sürecinin her aşamasında yatırımcılara destek olmaktadır.

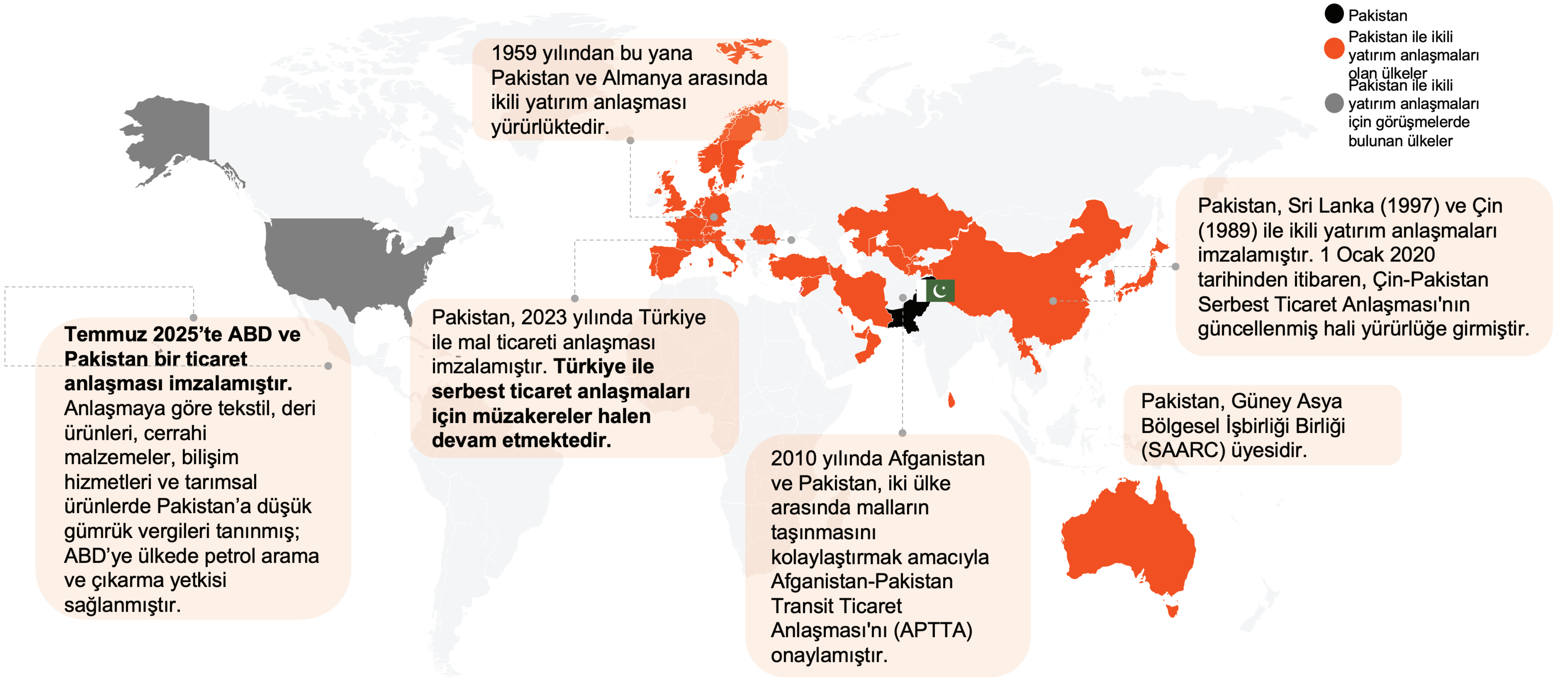
Yatırım Yolculuğunda Ana Aşamalar

Pakistan, yatırım ve ticaretin teşvik edilmesi amacıyla pek çok ülke ve bölgesel bloklarla anlaşmalar imzalamıştır.

Pakistan'ın Yürürlükte Olan Yatırım Anlaşmaları

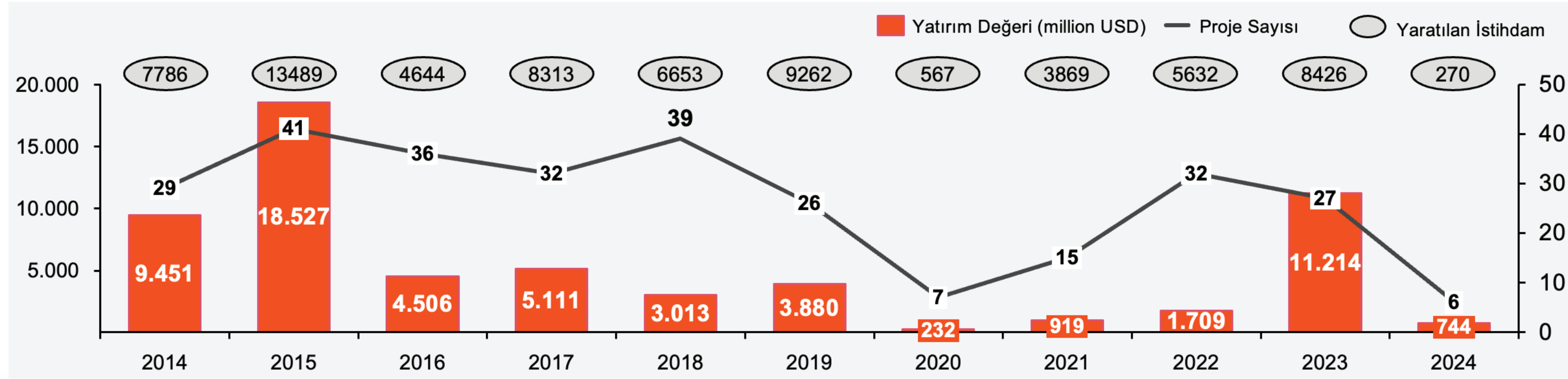
KAPSAYICI DEĞİLDİR

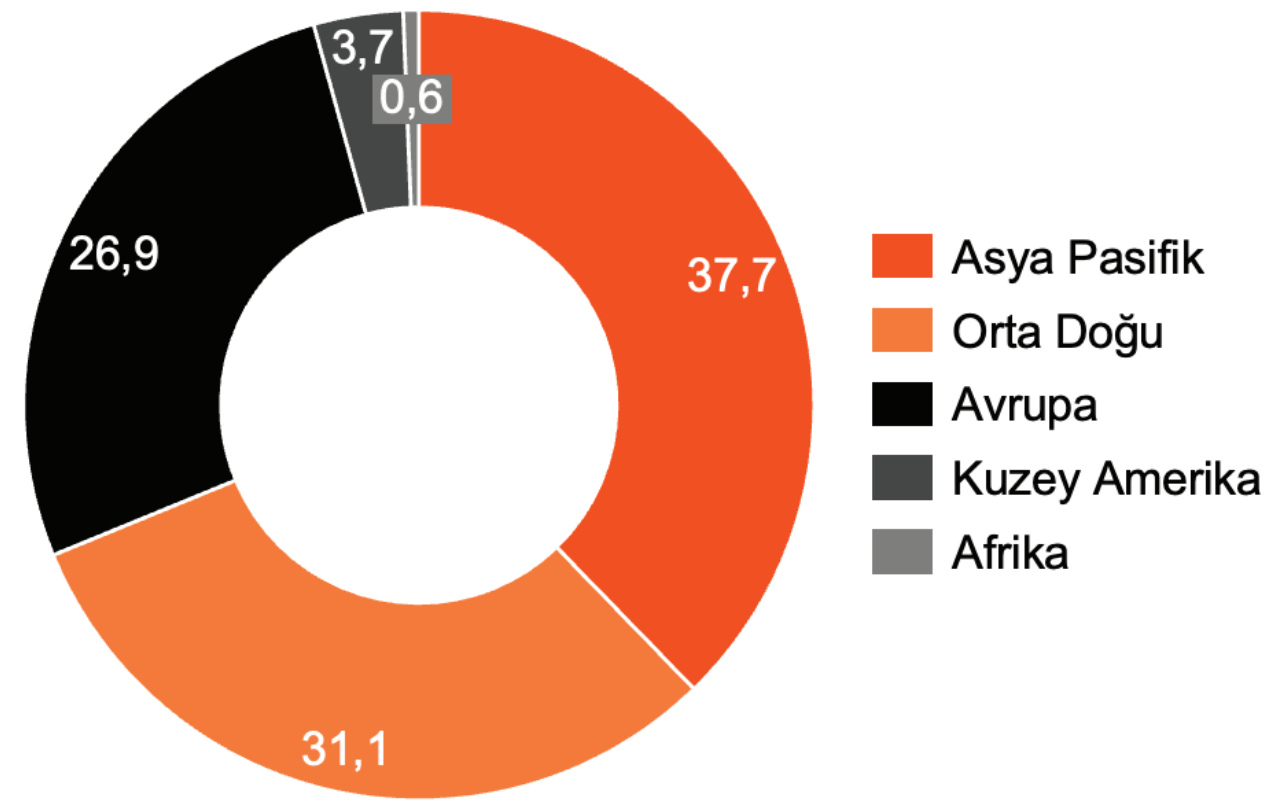
Asya-Pasifik bölgesi, Pakistan'a olan yabancı doğrudan yatırım girişlerinin birincil kaynağıdır. Son on yılda ülkeye en çok yatırım yapan ülke ise Çin Halk Cumhuriyeti'dir.

Pakistan'a Sıfırdan Yatırımlar

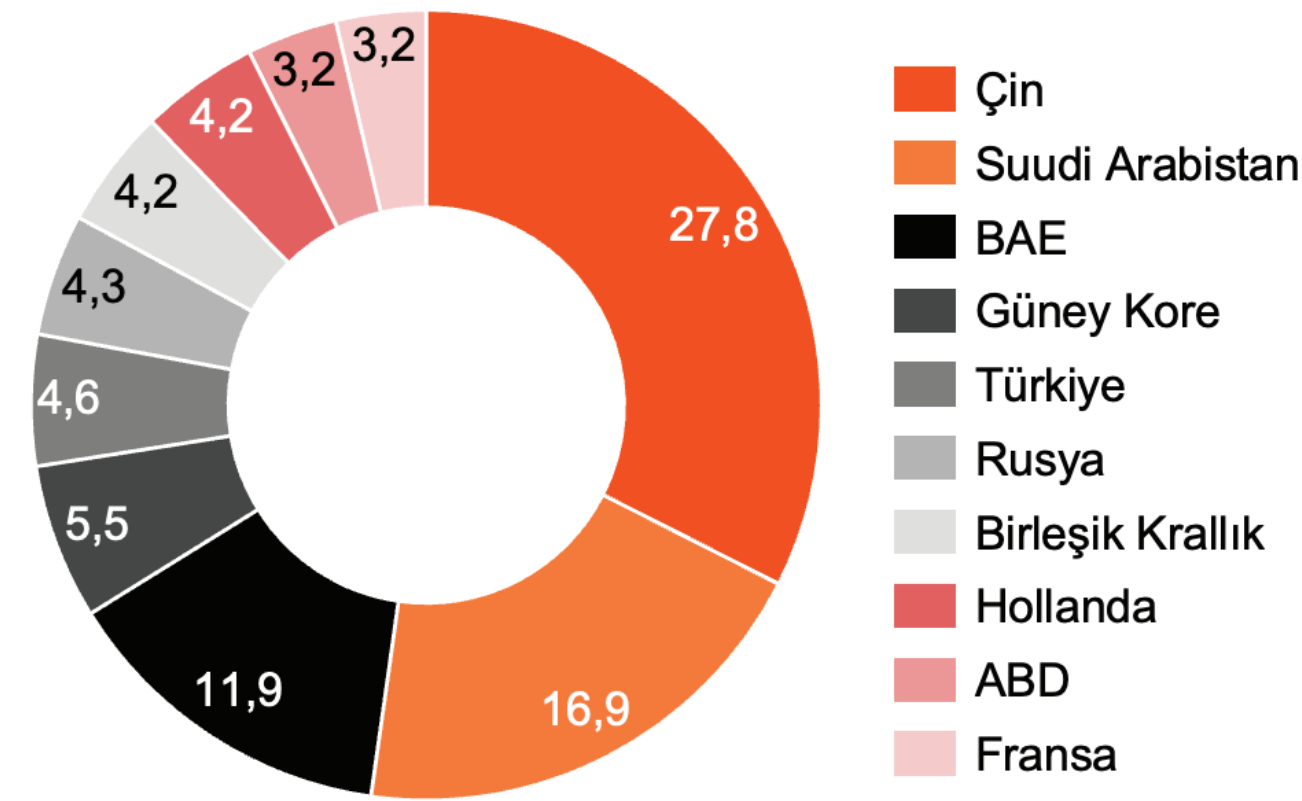
Yabancı Doğrudan Yatırım Girişleri, Projeler ve Yıllara Göre Yaratılan İstihdam (2014-2024)

Yatırım Kaynağı Bölgeler (2014-2024, %)

Yatırım Yapan İlk 10 Ülke (2014-2024, %)

Gözlemler

- Son on yılda Pakistan'a toplam 290 doğrudan yabancı yatırım projesi gerçekleştirilmiştir. Doğrudan yabancı yatırım akışlarının analizi, yatırım değerlerinde önemli dalgalanmalar olduğunu ortaya koymaktadır. Yatırımlar 2015 yılında 18.527,3 milyon dolar ile zirveye ulaşırken, Covid-19 salgınının yaşandığı 2020 yılında 231,8 milyon dolar ile en düşük seviyeye gerilemiştir.
- 2014'ten 2024'e kadar Çin, Pakistan'ın önde gelen yatırımcısı olarak hakim konumunu korumuş ve ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık %27,8'ini gerçekleştirmiştir.
- Çin'in yanı sıra Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri de Pakistan'ın doğrudan yabancı yatırımlarına önemli katkılar sağlamakta ve sırasıyla %16,9 ve %11,9'luk bir paya sahiptir. Bu durum, Körfez ülkelerinin Pakistan'ın ekonomik ortamının şekillenmesinde ne kadar önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

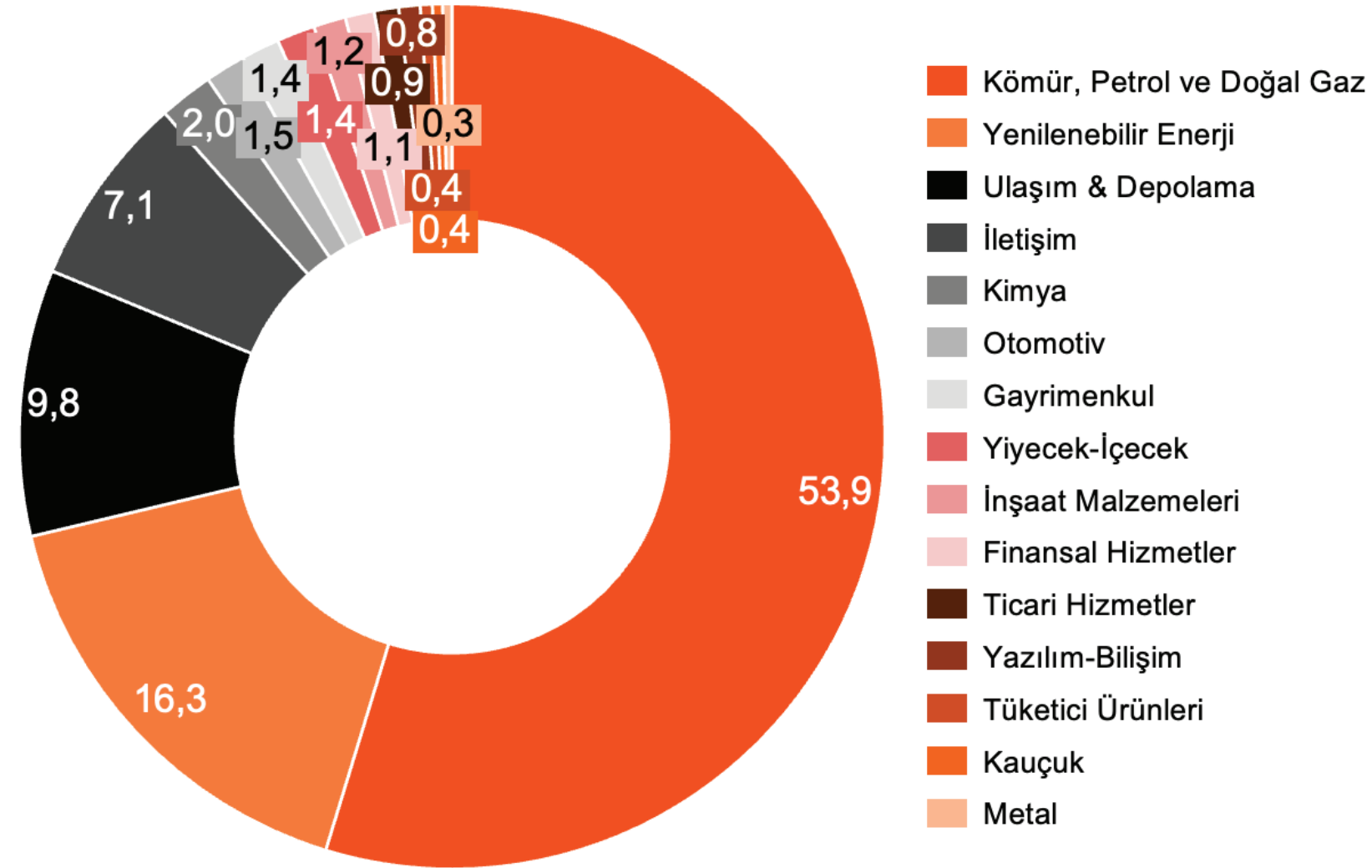
Kaynak: Financial Times FDI Markets Database

* Veriler, Ocak 2014 ile Ocak 2024 tarihleri arasında Pakistan'da yatırım yapan şirketleri kapsamaktadır.

Hem geleneksel hem de yenilenebilir enerji kaynaklarında Pakistan'ın potansiyeli yatırımcıların ilgisini çekmektedir.

Sıfırdan Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı

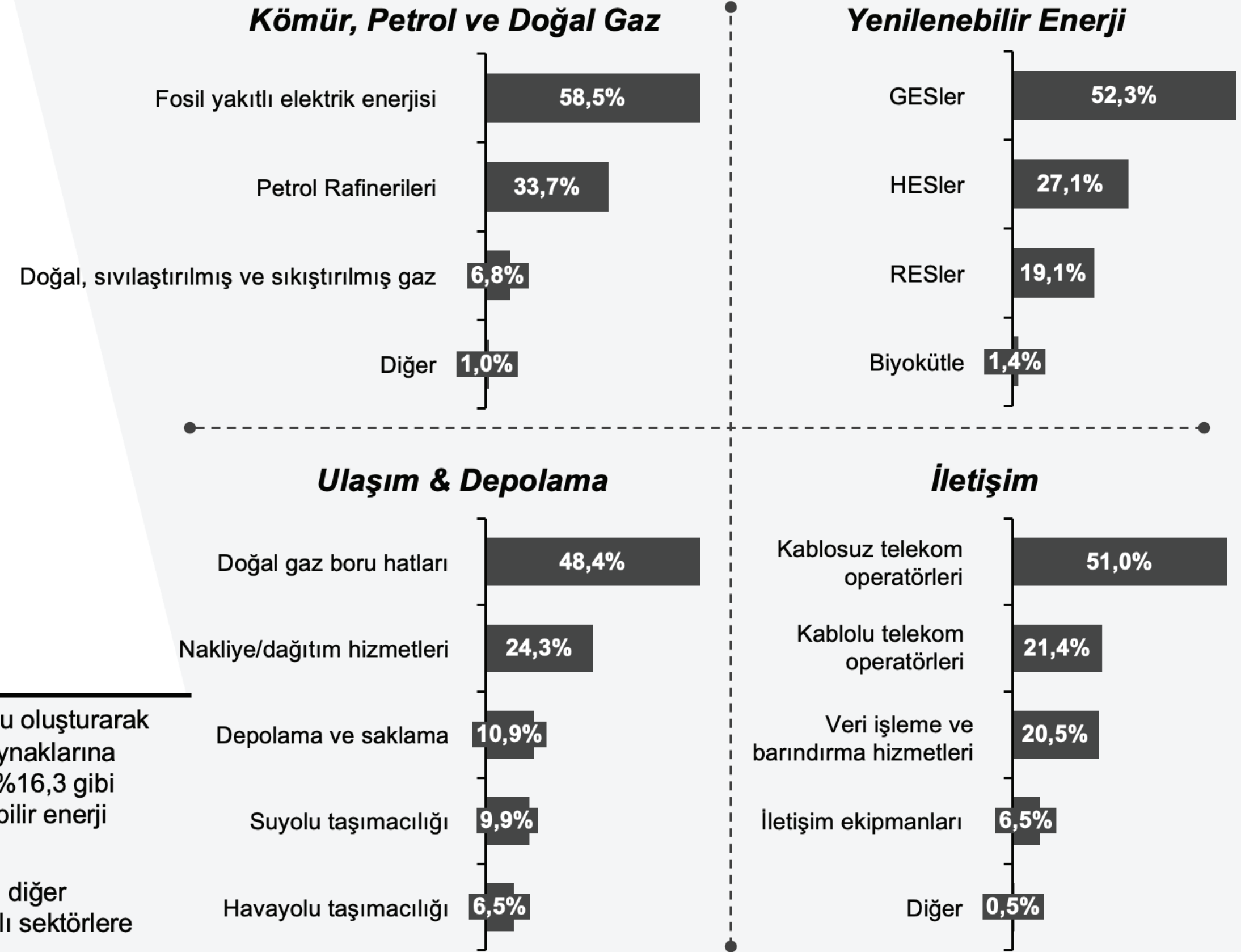
Doğrudan Yabancı Yatırımlarda İlk 15 Sektör (2014-2024, %)

Gözlemler

- Kömür, petrol ve gaz sektörü, toplam doğrudan yabancı yatırım girişlerinin %53,9'unu oluşturarak sektörel dağılımda hakim konumdadır. Bu durum, yatırımcıların geleneksel enerji kaynaklarına olan ilgisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yenilenebilir enerji, FDI dağılımında %16,3 gibi önemli bir paya sahip olarak güçlü bir rakip olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, sürdürülebilir enerji çözümlerine olan yatırım güveninin arttığını yansıtmaktadır.
- Ulaştırma ve depolama, iletişim, kimya, otomotiv, gayrimenkul ve gıda ve içecek gibi diğer sektörler de doğrudan yabancı yatırım dağılımında rol oynamaktadır. Bu durum, farklı sektörlerde yayılan geniş bir yatırım ilgi yelpazesini göstermektedir.

Yatırımlarda İlk 4 Sektör (2014-2024, %)

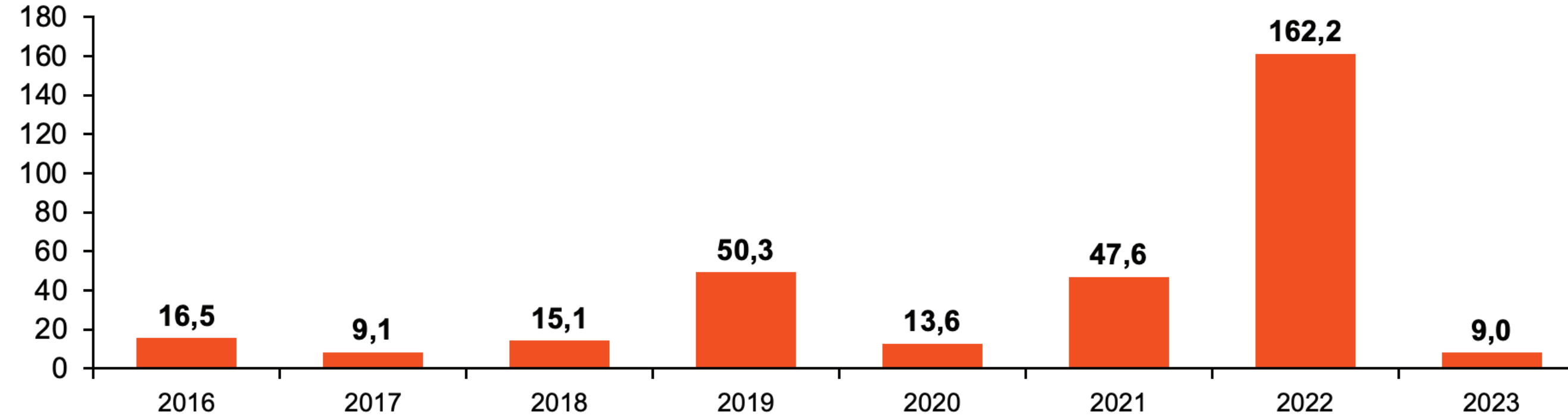

Kaynak: Financial Times FDI Markets Database

* Veriler, Ocak 2014 ile Ocak 2024 tarihleri arasında Pakistan'da yatırım yapan şirketleri kapsamaktadır.

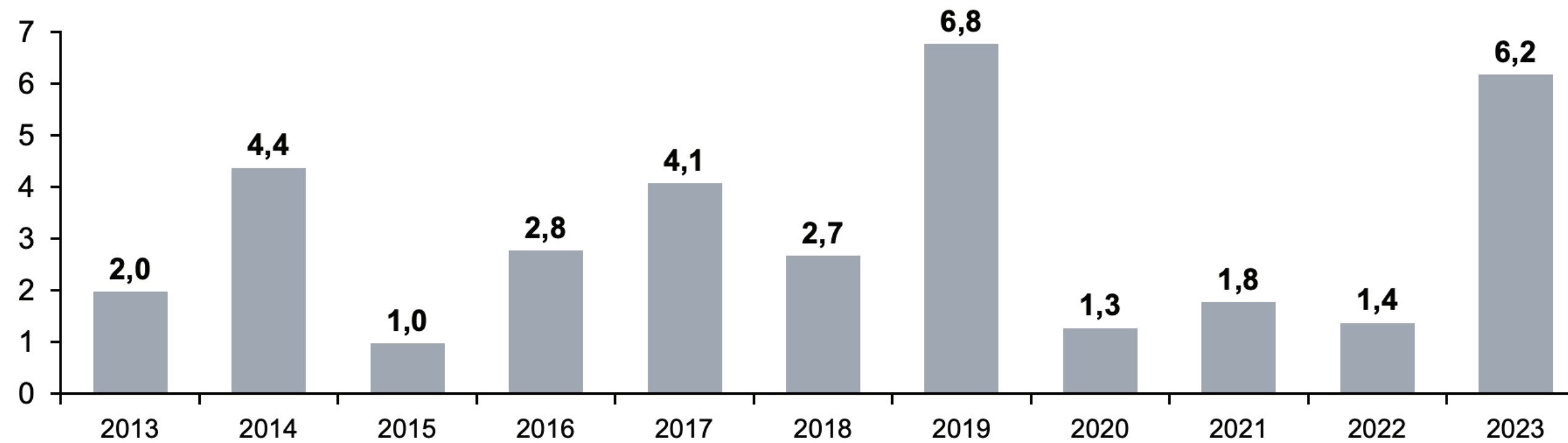
Pakistan'daki madencilik ve taş ocakçılığı sektörüne 2013'ten 2023'e kadar %12'lik bir artış görülmüşken 2022'deki doğal afetler, tarım yatırımlarını olumsuz etkilemiştir.

Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Doğr. Yabancı Yatırımlar* (2016-2023**, milyon \$) Gözlemler

- 2016-2023 yılları arasında, tarım sektörüne yönelik doğrudan yabancı yatırımlar zirveye ulaşarak 2022 mali yılında 162,2 milyon dolara ulaşmıştır. Ancak, Pakistan tarihinin en şiddetli sel felaketlerinden biri olarak kabul edilen 2022 Ağustos'undaki yoğun muson yağmurları, tarım arazilerine zarar vererek 2023 yılında doğrudan yabancı yatırımların düşmesine neden olmuştur.
- Tarım sektöründe, yemeklik yağlar gibi belirli alt kategorilerde iç pazarda önemli bir artış gözlemlenmektedir. Örneğin, tahminlere göre yemeklik yağların gelirinin 2022'den 2028'e kadar %8,4 oranında artması beklenmektedir, bu da pazarın yemeklik yağların doğrudan yabancı yatırım potansiyelini aradığını göstermektedir.
- Madencilik ve taş ocakçılığı sektörüne yatırımlar, 2013'ten 2023'e kadar %12'lik bir artış görmüştür. 2023'teki son gelişmeler, örneğin Pakistan Jeoloji Araştırmaları Kurumu ile yapılan anlaşmanın resmileştirilmesi, sektörün büyümesine olumlu etki eden önemli adımlar arasındadır.

Madencilik ve Taş Ocakçılığı Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırım Akışı (2013-2023**, milyon \$)

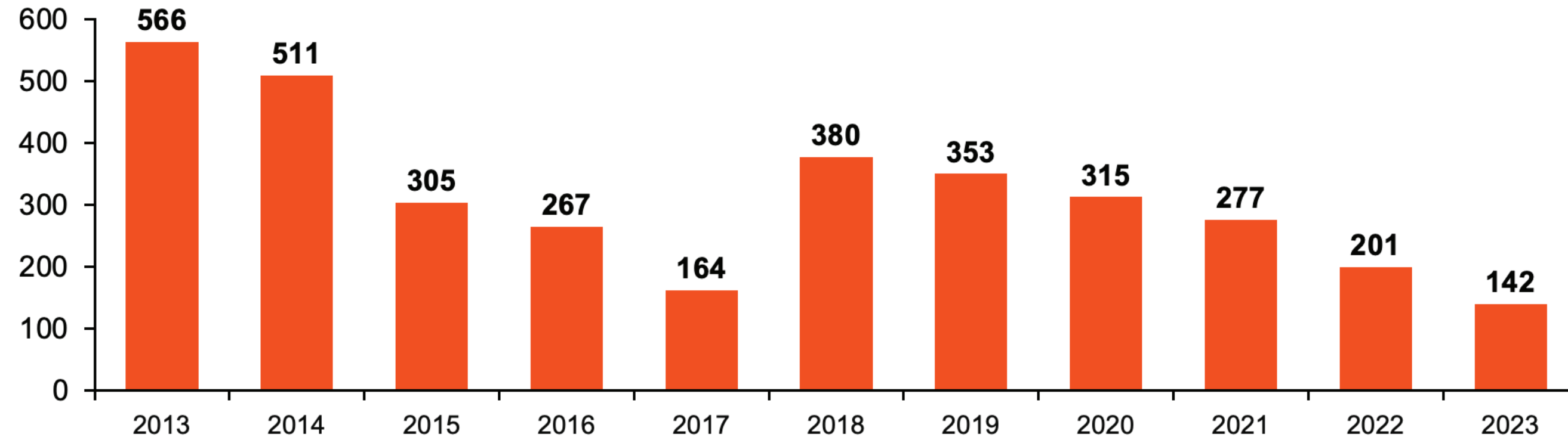
Kaynak: State Bank of Pakistan FDI by Countries and Sectors, State Bank of Pakistan FDI in Pakistan by Sector on ISIC-IV Broad Structure Archive, Government of Pakistan Finance Division

*: Sektörlere göre toplam doğrudan yabancı yatırım girişleri verileri tarım, ormancılık ve balıkçılığı bir arada ele almaktadır, bu nedenle veriler tarımın yanı sıra balıkçılık ve ormancılığı da içermektedir. Tarım verileri, doğrudan yabancı yatırım girişleri verilerinin yalnızca 2016 yılından itibaren mevcut olduğu Pakistan Merkez Bankası ISIC-IV Arşivinden elde edilmiştir.

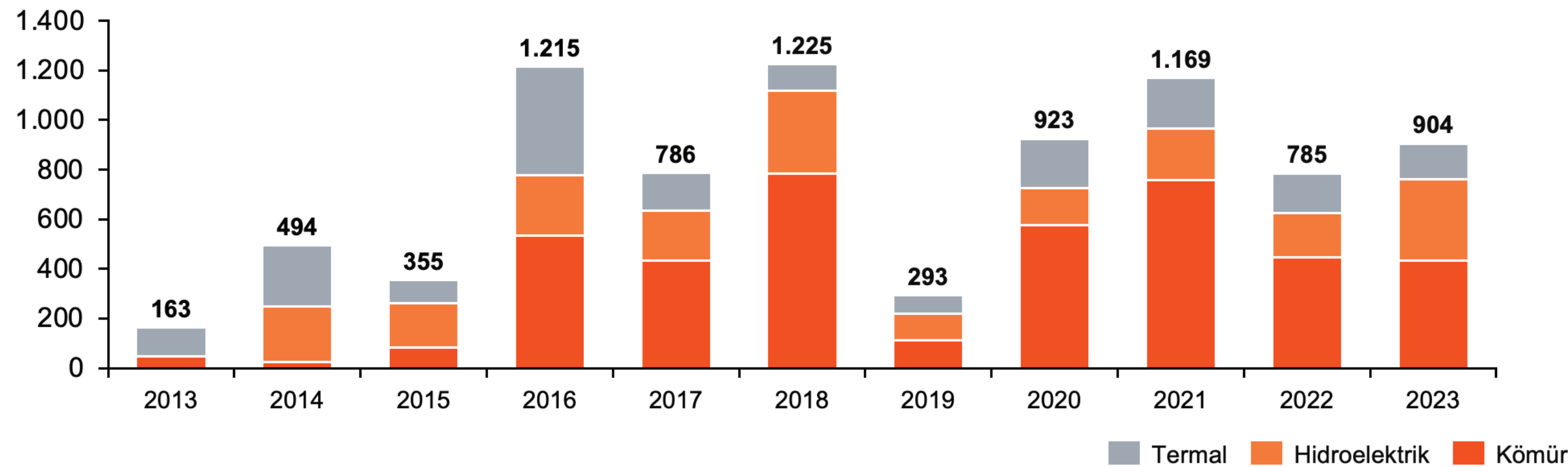
** : Sektörlere göre toplam doğrudan yabancı yatırım girişlerine ilişkin veriler, her yılın Temmuz ayından Haziran ayına kadar olan mali yıl veri setlerinden elde edilmiştir.

Petrol ve gaz arama sektöründe yatırım stokları düşüş gösterirken, enerji sektöründe yatırımlar ivmesini korumaktadır.

Petrol ve Doğal Gaz Aramalarına Doğr. Yabancı Yatırımlar (2013-2023*, milyon \$)

Enerji Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırımlar (2013-2023*, milyon \$)

Gözlemler

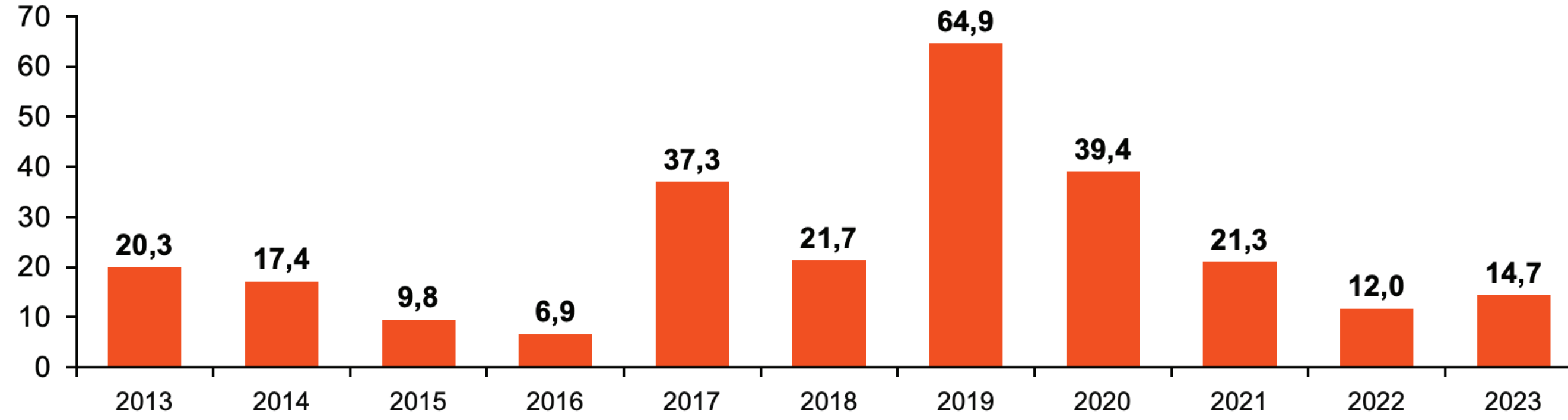
- 2013 mali yılından 2023 mali yılına kadar yabancı doğrudan yatırımların yıllık bileşik büyüme oranında bir düşüş görülmesine rağmen, petrol ve gaz arama faaliyetlerine yönelik yabancı doğrudan yatırım stokları incelendiğinde, bu rakamın diğer birçok sektörde gözlemlenen değerleri aştığı görülmektedir.
- 2013'ten 2023'e kadar Pakistan'da enerji sektörü en yüksek kümülatif doğrudan yabancı yatırım girişini kaydetmiş ve özellikle 2016, 2018 ve 2021 mali yıllarında zirveye ulaşmıştır. Bu başarı, Pakistan hükümetinin 2013 ile 2018 yılları arasında enerji sektörünü geliştirmek için aldığı kapsamlı önlemlere atfedilebilir ve sektörün doğrudan yabancı yatırım potansiyelini yansıtmaktadır.
- Pakistan'da kurulu toplam elektrik kapasitesi son yıllarda istikrarlı bir şekilde artarak 2022 yılına kadar 45 gigawatt'a ulaşmıştır. Doğal gaz, ülkedeki başlıca elektrik kaynağıdır. Elektrik kapasitesindeki önemli artış, Pakistan'da kaynak arayışında olan doğrudan yabancı yatırım girişimlerinin potansiyelini vurgulamaktadır.

Kaynak: State Bank of Pakistan FDI by Countries and Sectors, Statista, Government of Pakistan Finance Division

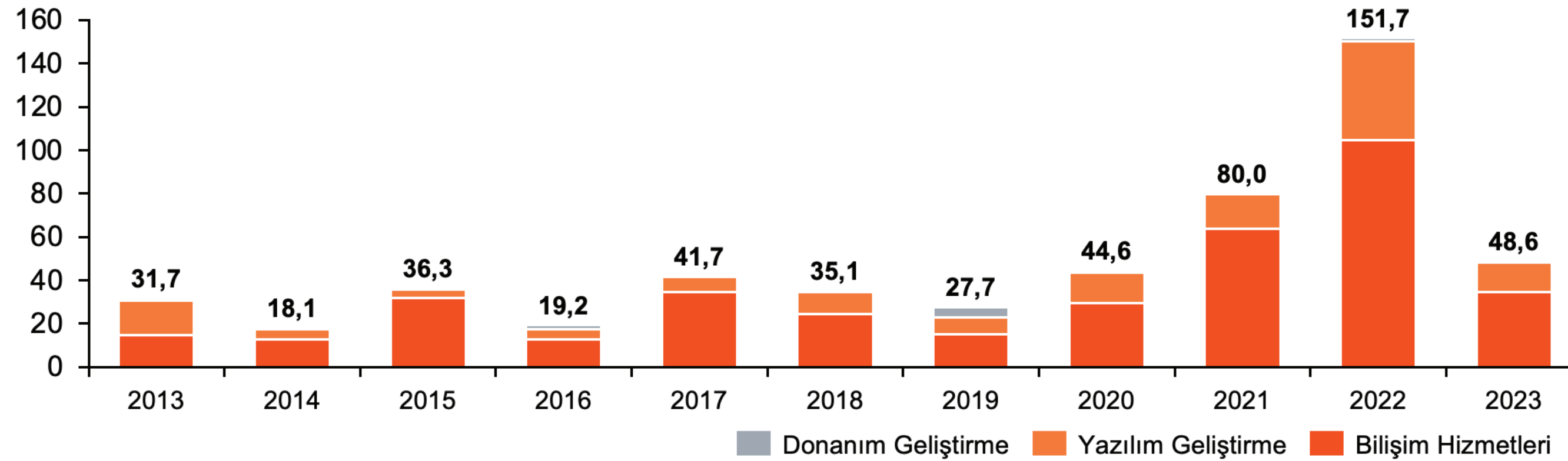
*: Sektörlere göre toplam doğrudan yabancı yatırım girişlerine ilişkin veriler, her yılın temmuz ayından haziran ayına kadar olan mali yıl veri setlerinden elde edilmiştir.

2013-2023 yılları arasında ilaç sektörünün doğrudan yabancı yatırım girişinin yıllık bileşik büyüme oranı %3,2 oranında düşmesine rağmen, Pakistan ilaç üretimi için giderek gelişen bir merkez haline gelmektedir.

İlaç Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırımlar (2013-2023*, milyon \$)

Bilişim Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırımlar (2013-2023*, milyon \$)

Gözlemler

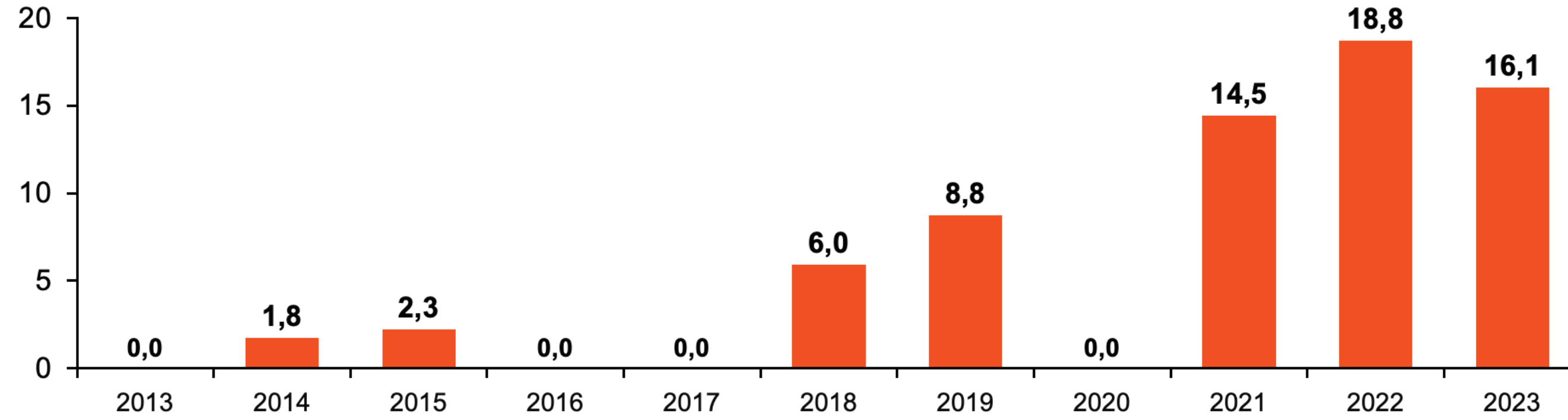
- 2019 mali yılında 64,9 milyon dolarlık zirveye ulaşmasına rağmen, Pakistan'ın ilaç sektörüne yönelik doğrudan yabancı yatırımların yıllık bileşik büyüme oranı 2013'ten 2023'e kadar %3,2 oranında düşüş göstermiştir. Bu durum, sıkı para politikası ve Pakistan'da patentlerin çoğuna sahip olan ve sektörün gidişatını etkileyen büyük firmaların baskın rolüne bağlanabilir. Bununla birlikte, Pakistan, ilaç üretimi için giderek gelişen bir merkez olarak kendini başarıyla konumlandırmıştır ve sektör, yıllar içinde ihracatta %12'lik bir büyüme kaydetmiştir.
- Bilişim sektörü, 2013'ten 2023'e kadar toplam doğrudan yabancı yatırımlarda %4,4'lük bir büyüme kaydetmiş ve 2022 mali yılında 151 milyon dolar ile zirveye ulaşmıştır. Aynı zamanda, Pakistan'daki BT endüstrisi, dünyanın en büyük kuruluşlarından bazılarını düzenli müşterileri olarak barındıran güçlü büyüme göstergeleri sergilemiştir. Ayrıca, önemli ölçüde genç nüfusu, ülkeyi verimlilik arayan doğrudan yabancı yatırımlar için en önemli destinasyonlardan biri haline getirmektedir.

Kaynak: State Bank of Pakistan FDI by Countries and Sectors, Ministry of Information, Technology & Telecommunication of Board of Pakistan, VIS Credit Rating Company Limited, Government of Pakistan Finance Division

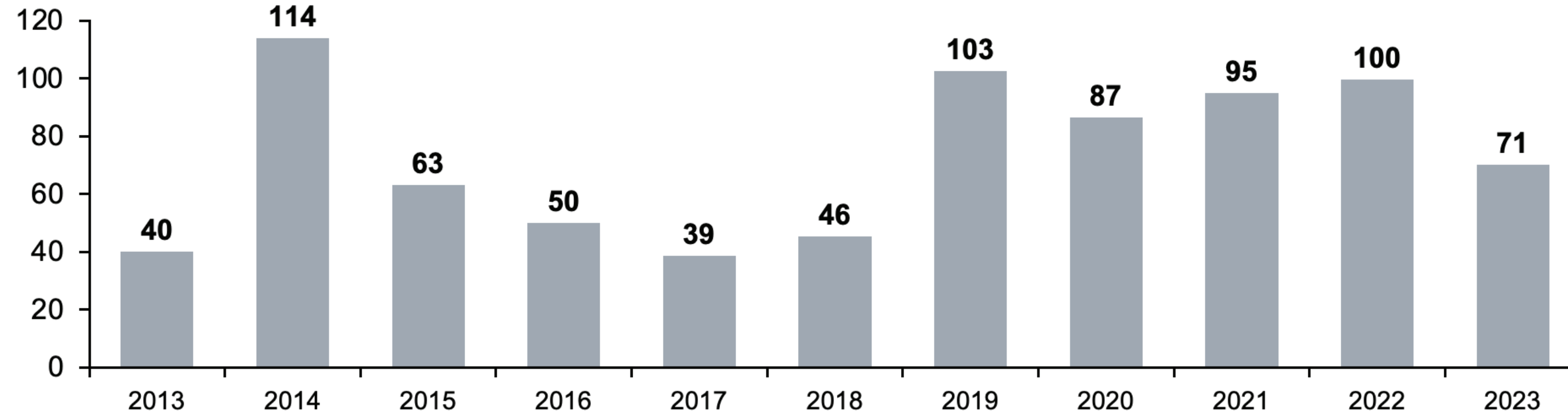
*: Sektörlere göre toplam doğrudan yabancı yatırım girişlerine ilişkin veriler, her yılın temmuz ayından haziran ayına kadar olan mali yıl veri setlerinden elde edilmiştir.

Pakistan'daki sosyal ve kişisel hizmetlere yatırımlar artmış ve ülkenin yetenek ve verimlilik arayan yatırımları çekme konusunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Turizm Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırımlar** (2013-2023*, milyon \$)

Sosyal ve Kişisel Hizmetler Sektörüne Doğr. Yabancı Yatırımlar*** (2013-2023*, milyon \$)

Gözlemler

- 2013'ten 2023'e kadar Pakistan'da turizm sektörü, doğrudan yabancı yatırım girişlerinde önemli bir artış yaşamıştır. Bu artış eğilimi, COVID-19'un etkisine bağlı olarak 2020'de yaşanan düşüşe rağmen, özellikle 2018'den sonra belirginleşmiştir. Bu artışın zirvesi 2022'de ulaşılırken ve yatırımlar 18,8 milyon dolar ile zirvesini görmüştür. Pakistan, nefes kesen sayısız doğal güzellikleri sayesinde turizm sektöründe gelir artışı potansiyeline sahiptir. Bu, pazar arayışında olan doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri için bir fırsattır.
- Çeşitli kategoriler arasında, eğitim, sağlık, iş ve ev hizmetleri gibi belirli alt kategorileri kapsayan sosyal ve kişisel hizmetler, 2013'ten 2023'e kadar olan dönemde önemli doğrudan yabancı yatırım akışına tanık olmuştur. Yüksek yatırım girişlerine ek olarak, Pakistan'ın 230 milyonluk nüfusunun %64'ü 30 yaşın altında olduğundan, sosyal ve kişisel hizmetler alanında yetenek ve verimlilik arayan yabancı yatırımları çekmek için önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

Kaynak: State Bank of Pakistan FDI by Countries and Sectors, Board of Investment (BOI), National Defense University of Pakistan

*: Sektörlere göre toplam doğrudan yabancı yatırım girişlerine ilişkin veriler, her yılın Temmuz ayından Haziran ayına kadar olan mali yıl veri setlerinden elde edilmiştir.

** : 0, 50.000 \$'dan az değeri gösterir.

*** : Sosyal ve Kişisel Hizmetler, eğitim, sağlık, iş, eğlence, sosyal, kişisel ve ev hizmetlerini içerir.

2.3

VERGİ VE TEŞVİK POLİTİKALARINA GENEL BAKIŐ

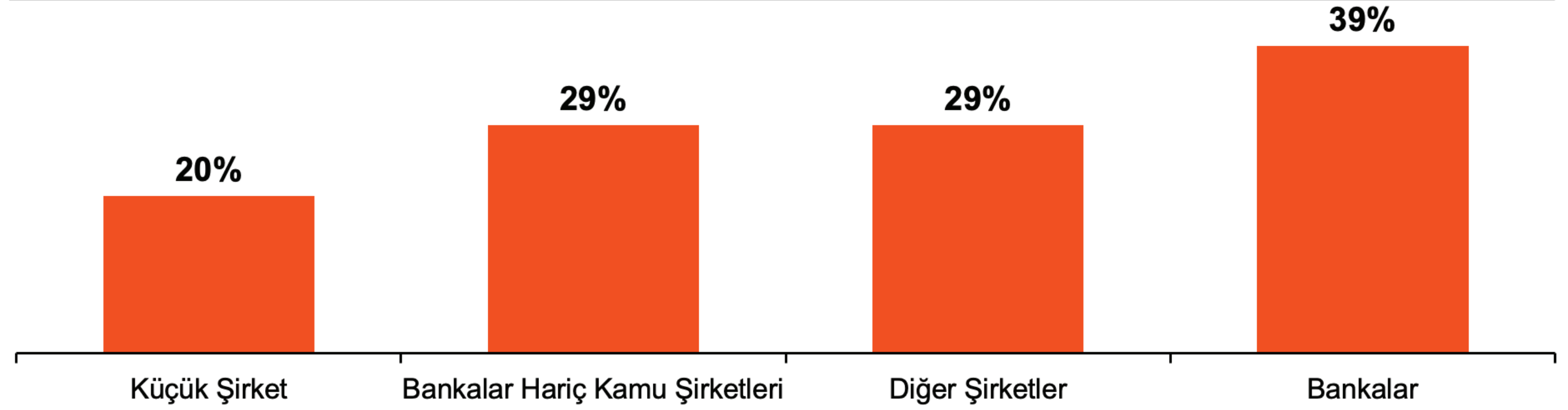

Pakistan vergi politikaları belli sektörlere belli şartlarda yapılacak yatırımlar için pek çok avantaj sağlamaktadır.

Vergi Politikası

- 1 Pakistan şu anda 66'dan fazla ülkeyle ikili vergi anlaşmalarına sahiptir. 1959 yılında, Amerika Birleşik Devletleri ile Pakistan arasında vergi konularına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır.
- 2 Ayrıca, Pakistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'yı kapsayan SAARC ülkeleri arasında 2011 yılında yürürlüğe giren çok taraflı bir vergi anlaşması imzalanmıştır.
- 3 Pakistan, 2016 yılında OECD'nin Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Çok Taraflı Sözleşmesi'ni imzalayarak uluslararası vergi işbirliğini daha da genişletmiştir.
- 4 Pakistan; Hindistan ve Bangladeş gibi ülkelere göre daha düşük, Endonezya ve Filipinler'den yüksek kurumlar vergisi uygulamaktadır. Bu oranlar ağırlıklı olarak bankacılık kurumlarını etkilemektedir.
- 5 Pakistan ile Türkiye çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması yapmıştır. Anlaşma 1985'te imzalanmış ve 1989'da yürürlüğe girmiştir. 2017 yılında da anlaşma, vergi bilgisi değişimi esaslarına göre güncellenmiştir.

Şirket Türüne Göre Kurumlar Vergisi

Pakistan'da şirketler genel olarak %29 oranında kurumlar vergisine tabidir. Bankalar ve finansal kuruluşlar için bu oran %39'a kadar çıkmaktadır. Bazı sektörlerde ve KOBİ düzeyindeki işletmeler için geçici vergi indirimleri veya istisnalar tanımlanabilmektedir. Ayrıca belirli sektörlerde, ciroya dayalı asgari vergi uygulamaları yürürlükte; bu da zarar açıklansa dahi belirli bir minimum verginin ödenmesini mecburi kılmaktadır.

Pakistan'da gelir üzerinden yapılan ödemeler için çeşitli stopaj vergileri uygulanmaktadır. Özellikle kar payları, faiz ve hizmet ödemeleri üzerinden %10 ila %15 oranında stopaj söz konusudur. Türkiye ile yapılan DTAA sayesinde Türk yatırımcılar bu tür ödemelerde avantajlı konuma geçmektedir.

Pakistan'da ithalat ürünlerine uygulanan gümrük vergileri %0 ila %20 arasında değişmektedir. Ancak birçok yatırım malı, makine ve üretim girdisi için vergi indirim veya muafiyet sunulmaktadır. Serbest Ticaret Bölgeleri (SEZ) veya Özel Ekonomik Bölgeler gibi yatırım alanlarında ithalat vergilerinden tamamen muafiyet söz konusu olabilir. Bu, üretim odaklı yatırımlar için önemli bir teşvik unsurudur.

Pakistan, yatırımcıları çekmek amacıyla çeşitli vergi teşvikleri sunmaktadır. Özellikle Serbest Ekonomik Bölgeler'de yatırım yapan şirketler, 10 yıla kadar kurumlar vergisi muafiyetinden faydalanabilir. Ayrıca, belirli sektörlerde (örneğin yenilenebilir enerji, otomotiv, tekstil ve bilgi teknolojileri) gelir vergisi, gümrük vergisi ve KDV muafiyetleri sağlanabilmektedir. Bu teşvikler Pakistan Yatırım Kurulu Bol tarafından yönetilmektedir.

1997 yılında yayınlanan ilk yatırım politikasından bu yana Pakistan, yatırım ortamını güçlendirmek ve yatırımı teşvik etmek için çaba sarf etmiştir.

Pakistan Teşvik Mekanizmaları

Pakistan, hem yabancı hem de yerli yatırımcılar için çok çeşitli teşvikler ve politikalar sunmaktadır. Bu teşvikler, ülkeye yatırım yapılmasını teşvik etmek amacıyla özel programlar ve sektörler kapsamında yapılandırılmıştır.

KAPSAYICI DEĞİLDİR

1	Sektörel Teşvikler
Elektrikli Araçlar	İlaç
Cep Telefonu İmalatı	Tekstil ve Hazır Giyim
Otomotiv ve Otomotiv Parçaları	Tarım & Yiyecek-İçecek
Bilgi İşlem Teknolojileri	Lojistik
Konut ve İnşaat	Turizm

2	Özel Mekanizmalar
Özel Ekonomik Bölgeler	Özel Teknoloji Bölgeleri
İhracata Yönelik İmalat Bölgeleri	Gwadar Serbest Bölgesi

2023 Yatırım Politikası

En son yayınlanan Pakistan Yatırım Politikası 2023, aşağıdaki ilkelere göre hazırlanmıştır:

- 1 Büyümeyi, ekonomik toparlanmayı ve ihracatı teşvik etmek
- 2 Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyüme, endüstri inovasyonu ve altyapı geliştirme, cinsiyet uçurumunun giderilmesi
- 3 İş yapma kolaylığına odaklanın
- 4 Federal ve eyalet yetkilileri arasında yatırım politikası koordinasyonu
- 5 Yüksek kaliteli, ihracata yönelik, teknoloji odaklı (özellikle yüksek teknoloji ve dijital teknoloji) yatırımları teşvik etmek
- 6 Sorumlu iş ve yatırım ilkelerinin benimsenmesi

Yatırım Politikaları Matrisi

Parametreler	İmalat Sektörü	İmalat Harici Sektörler		
		Tarım	Altyapı	Hizmetler (Bilişim ve Telekom dahil)
Resmi İzin	Silah, mühimmat, patlayıcı, radyoaktif maddeler, tüketime yönelik alkol ve darphane işleri hariç izne gerek yoktur.	İlgili kurumlardan alınan özel lisanslar dışında gerekli değildir.		
Sermaye, kar, temettü vb. transferleri.	Serbest	Serbest	Serbest	Serbest
Yabancılar için verilen azami pay	%100	%100	%100	%100
Tesis, makine ve ekipman için gümrük vergisi	%5	%0	%5	%0-5
Vergi indirimi (tesis, makine ve ekipman maliyetleri yüzdesi olarak)	%25	%25	%25	%25
Telif Ücreti ve Teknik Ücret	Telif hakkı ve teknik ücret ödemelerinde herhangi bir kısıtlama yoktur.	Yönergelere göre izin verilir - İlk toplu ödeme 100.000 \$'a kadar - Maksimum oran net satışların %5'i - İlk dönem 5 yıl.		

Pakistan, etkili kümelenme girişimleri uygulayarak ve özel ekonomik bölgeler kurarak iş dünyası için elverişli bir ortam yaratmaktadır.

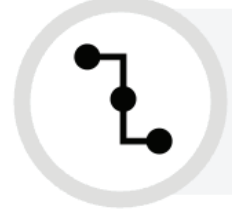
Özel Ekonomik Bölge Teşvikleri

Sermaye mallarının ithalatında tek seferlik gümrük vergisi muafiyeti (Bölge Geliştiricileri / Ortak Geliştiriciler)

Geliştirme anlaşmasının imzalandığı tarihten itibaren 10 yıl boyunca gelir vergisi muafiyeti

Sermaye mallarının ithalatında tek seferlik gümrük vergisi ve vergi muafiyeti (Bölge İşletmeleri)

Geliştirme anlaşmasının imzalandığı tarihten itibaren 10 yıl boyunca gelir vergisi muafiyeti (Bölge İşletmeleri)

Federal ve eyalet hükümetleri ile geliştirici (Bölge İşletmeleri) tarafından sağlanan kamu hizmetleri

Diğer Kolaylıklar

- Hükümet, başlangıç noktasında kamu hizmetlerinin sağlanmasını garanti etmektedir.
- Yasal güvenceler, teşviklerin korunmasını garanti etmektedir.
- Satış veya kiralama esasına göre arazi tahsisi sunulmaktadır.

2012 yılında ÖEB programının başlatılmasından bu yana, ülke genelinde 35 ÖEB onaylanmış ve geliştirilmek üzere belirlenmiştir. Bu ÖEB'lerin her biri farklı aşamalarda ilerlemektedir. Bu ÖEB'lerin yaklaşık yarısı şu anda faaliyettedir.

Pakistan yasalarına göre aşağıdaki koşullarda özel şirketler, kendi özel ekonomik bölgelerini oluşturabilirler:

- Yatırımın %30'unun öz sermayeden finanse edilmesi
- Ticari üretim 24 ay içinde başlaması
- Arazi satın alma ve geliştirme maliyetleri hariç, minimum yatırım tutarının 50 milyon dolar veya eşdeğeri olması

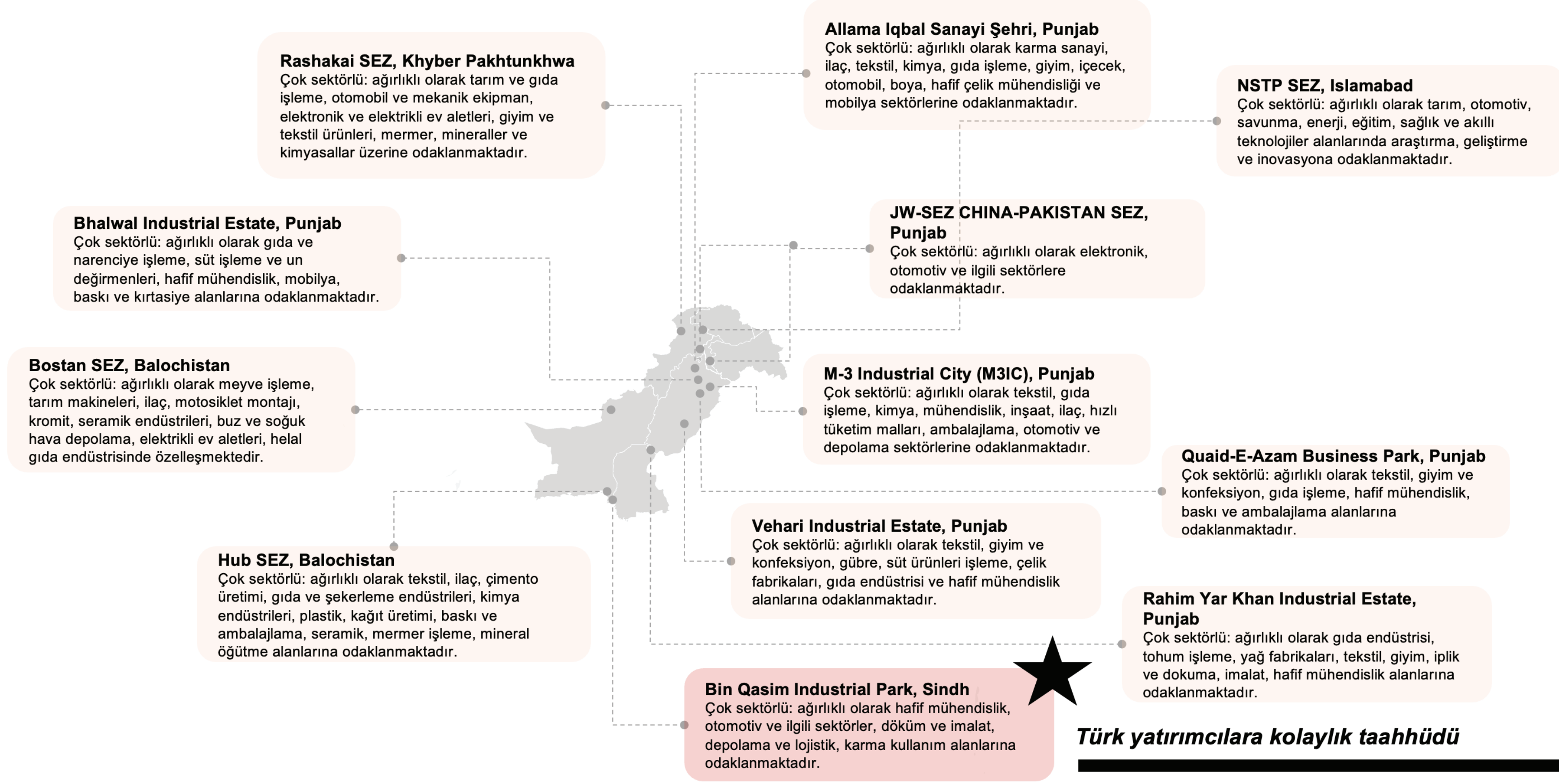
VEYA

- İlk 5 yılda en az 75 milyon dolarlık ihracat taahhüdü (her yıl en az 7,5 milyon dolar olmak üzere)
- İstihdamın %50'sinin Pakistan vatandaşlarına ayrılması
- EOBI'ye (Pakistan Yaşlılık Yardımları Kurumu; ülkenin sosyal güvenlik kurumu) kayıtlı çalışan sayısının 200'den fazla olması
- Ticari faaliyetlerin veya üretimin başladığı 3. yıldan itibaren tüm faaliyet yıllarında pozitif net döviz geliri elde edilmesi

Pakistan, ülke genelinde çok sayıda Özel Ekonomik Bölgeye sahiptir ve bu bölgeler çeşitli sektörlere ve işletmelere hizmet vermektedir.

Operasyonel Özel Ekonomik Bölgelerden Örnekler

KAPSAYICI DEĞİLDİR

Bu özel bölgelerden Karaçi'de bulunan ikisi için Türk yatırımcılara avantajlar sağlanmaktadır.

Ülkenin Ana İhracat & İthalat Limanı Karaçi'de SEZ Fırsatları

Bin Qasim Industrial Park

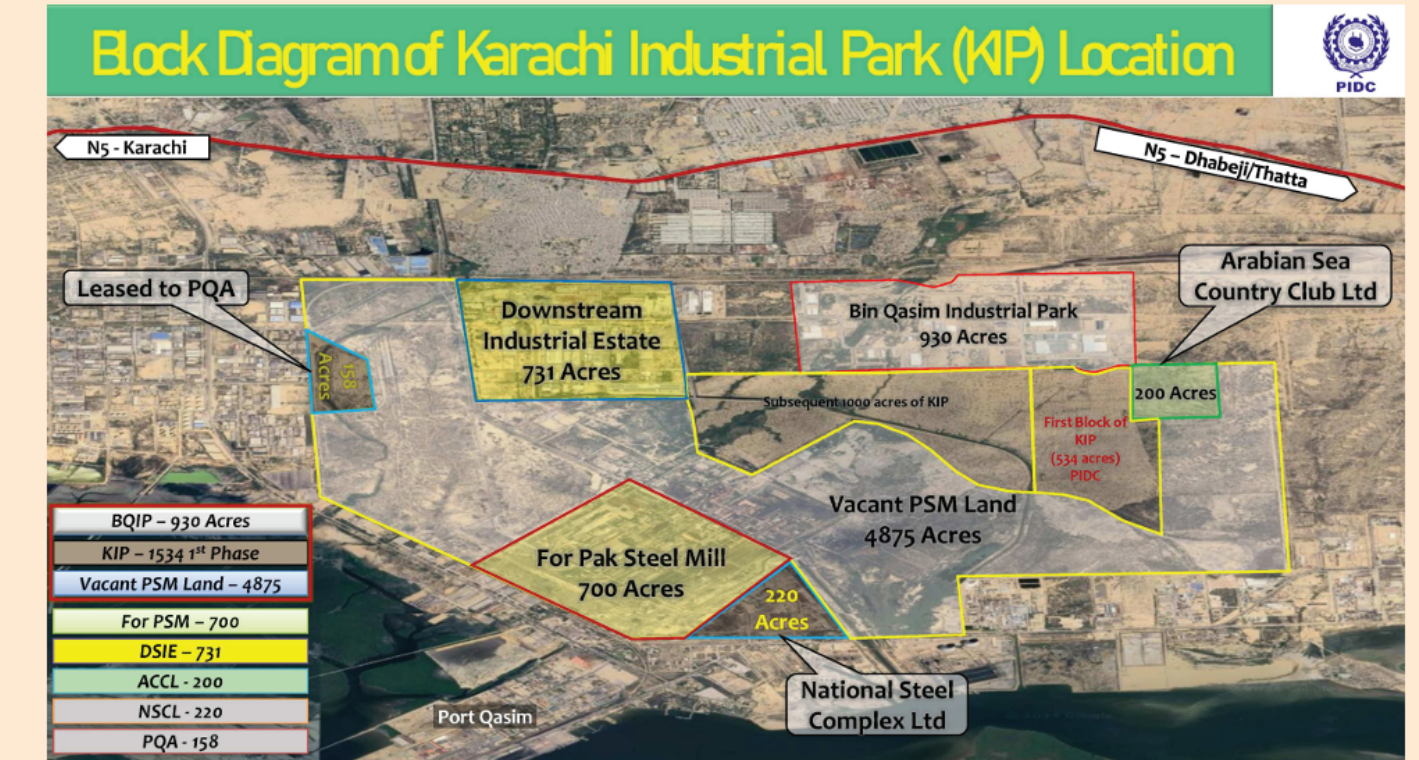
- 930 dönümlük gelişmiş ve faaliyette olan bir Özel Ekonomik Bölgedir.
- BQIP Karaçi'de yer almakta olup, **ilerleyen yıllarda faaliyete geçmesi beklenen Karaçi Sanayi Parkı Özel Ekonomik Bölgesine** yakın bir konumdadır.
- Bölgede **Lucky Motor Corp. (KIA, Peugeot, Samsung), Yamaha Motors, Tecno Auto Glass, MID Pakistan Coil, International Steel ve Horizon Steel** gibi önde gelen üreticiler faaliyet göstermektedir.
- Sanayinin enerji ihtiyacını karşılamak üzere **elektrik, doğal gaz ve su altyapısı** mevcuttur.
- Türk yatırımcıların bu bölgede fabrikalarını kurarak üretime geçmeleri Pakistan tarafınca talep edilmekte ve buna yönelik girişimlerin destekleneceği belirtilmektedir.
- **Türk yatırımcılar için esnek boyutlarda 81 hektarın üzerinde imarlı arazi mevcuttur.**

SEZ'de üretim yapan şirketlere örnekler.

Karachi Industrial Park

- CPEC kapsamında 2026 yılı sonlarında veya 2027 yılı başlarında faaliyete geçmesi beklenen bölgede **25 km2 arazinin sanayi şirketlerine tahsis edilmesi** beklenmektedir.
- Şu an için firmaların üretime geçeceği bir ortam **bulunmamaktadır**.
- Pakistanlı yetkililer, Türk yatırımcıların anılan bölgede **altyapıyı kendileri tamamlayarak** üretime geçebileceklerini belirtmektedirler.
- Yatırım Kurulu (BoI), yatırım sürecinde gereken **destek ve kolaylıkların** sağlanacağını belirtmiştir.
- Karaçi Sanayi Park'ta faaliyet gösterecek işletmeler, **özel bölgelerde yararlanılan mali teşviklerden aynen faydalanabileceklerdir.**

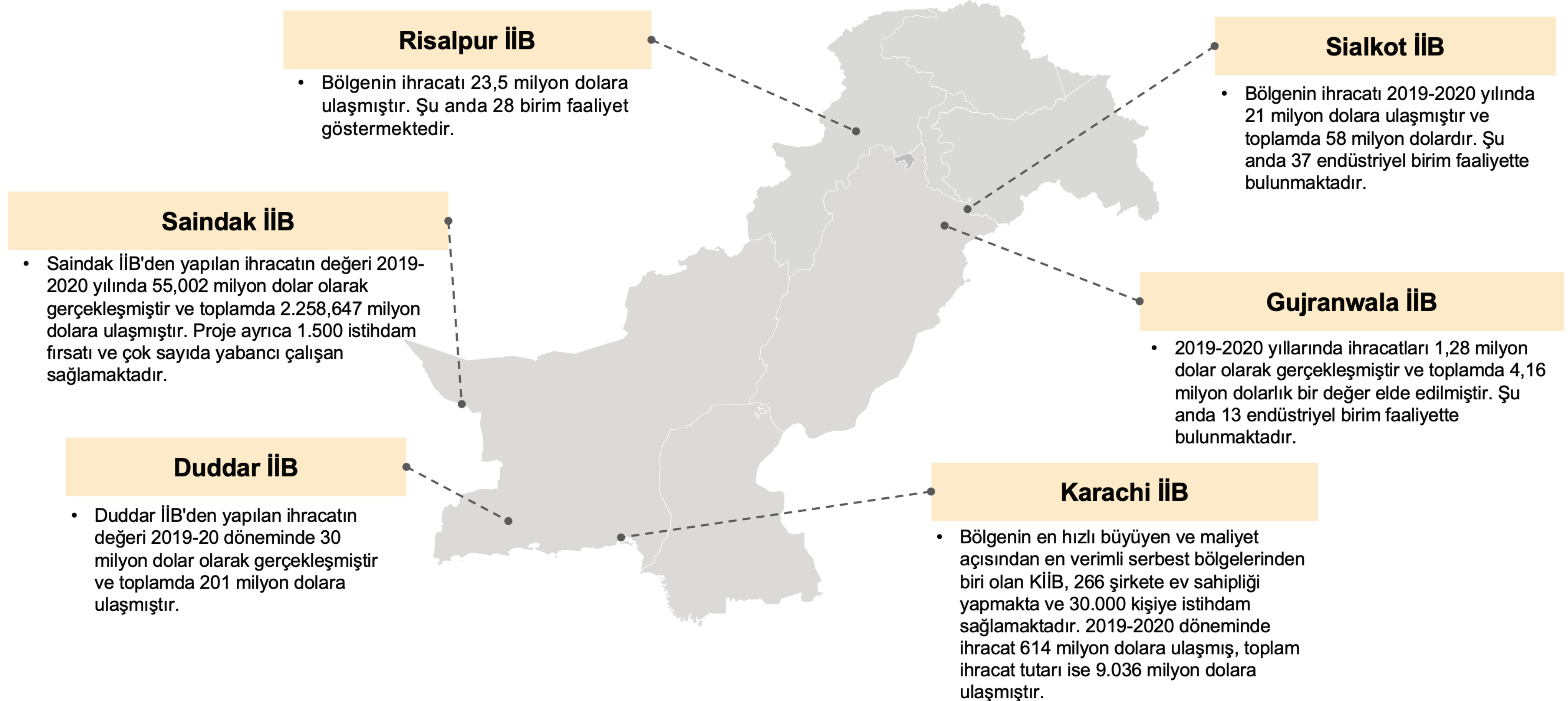

Bölgenin krokisi.

İhracat işleme bölgeleri, destekleyici bir iş ortamı yaratarak Pakistan'ın ihracatını ve sanayileşmesini artırmak amacıyla tasarlanmıştır.

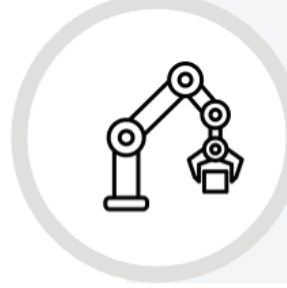
İhracat İşleme Bölgeleri

İhracat işleme bölgeleri (İİB; İngilizcesi ile "Export Processing Zones"), sanayiye geliştirmek, uluslararası yatırımı çekmek ve Pakistan'ın ihracatını artırmak amacıyla kurulmuştur. Vergi indirimleri, makine ve hammadde ithalatında gümrük vergisi muafiyeti, basitleştirilmiş yasalar ve prosedürler gibi sayısız avantajlar sağlayarak, işletmeler için elverişli bir ortam yaratmaktadır. İİB'ler, yeni ihracat odaklı işletmelerin faaliyete geçmesine yardımcı olmak için altyapı, kamu hizmetleri ve destek hizmetleri sunmaktadır.

İhracat işleme bölgeleri, yeni ihracat odaklı işletmelere vergi avantajları, altyapı, kamu hizmetleri ve destek hizmetleri sunarak yardımcı olmaktadır.

İhracat İşleme Bölgelerinde Sağlanan Teşvikler

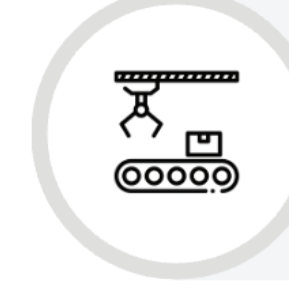
Makine, ekipman ve hammadde ithalatına gümrük vergisi ve satış vergisi muafiyeti

Belirli durumlarda %20 veya daha yüksek oranda iç pazara erişim imkanı

Belirli koşullar altında gümrük vergisiz araçlar

Eski/kullanılmayan makinelerin Pakistan iç pazarında satılmasına izin

Düşük gelir vergisi oranı (%1)

İİB birimlerinin, gümrük tarifesi bölgesindeki özel üretim tesislerine mal tedarik etmesine izin

Ulusal ithalat düzenlemelerinden muafiyet

'B' sınıfı mallar/kullanılmış malzemelerin iç pazarda satılmasına izin

Pakistan döviz kontrol düzenlemelerinden muafiyet

30 yıl boyunca rekabetçi fiyatlarla altyapısı sağlanmış arazi

3

TÜRKİYE & PAKİSTAN İKTİSADİ İLİŞKİLERİNE BAKIŐ

Yaklaşık 80 yıllık bir tarihi bulunan ve 2000'li yıllardan sonra ivme kazanan ikili ilişkilerde, iktisadi iş birliği için hala çok büyük potansiyel bulunmaktadır.

Türkiye-Pakistan İktisadi İlişkilerinin Seyrinde Dönüm Noktaları

1947

Pakistan **bağımsızlığını ilan etti** ve Türkiye Cumhuriyeti ülkeyi tanıyan ilk devletlerden biri olmuştur.

1954

Türkiye, Pakistan ve İran arasında **Bağdat Paketi** imzalandı (daha sonra CENTO adını alacaktır), ekonomik ve askeri iş birliğini teşvik eden ilk çok taraflı anlaşmalardan biri olmuştur.

1964

Yine Pakistan, İran ve Türkiye arasında **Kalkınma İçin Bölgesel İş Birliği Örgütü** (Regional Cooperation for Development) kurularak ekonomik, ticari ve altyapısal iş birliğinin devam ettirilmesi amaçlanmıştır.

1988

Türkiye-Pakistan arasında "**Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması**" imzalanmıştır.

1985

Kalkınma İçin Bölgesel İş Birliği Örgütü'nün devamı olarak İran, Pakistan ve Türkiye tarafından dünyanın en eski hükümetler arası kuruluşlarından biri olarak **Ekonomik İş Birliği Teşkilatı** kurulmuştur.

2009

Türkiye-Pakistan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) mekanizması kurularak ticaret, yatırım, savunma sanayi ve enerji alanında kurumsal diyalog zemini oluşturulmuştur.

2021

İkili **ticaret hacmi** ilk defa **1 milyar dolar** seviyesini geçmiştir.

2023

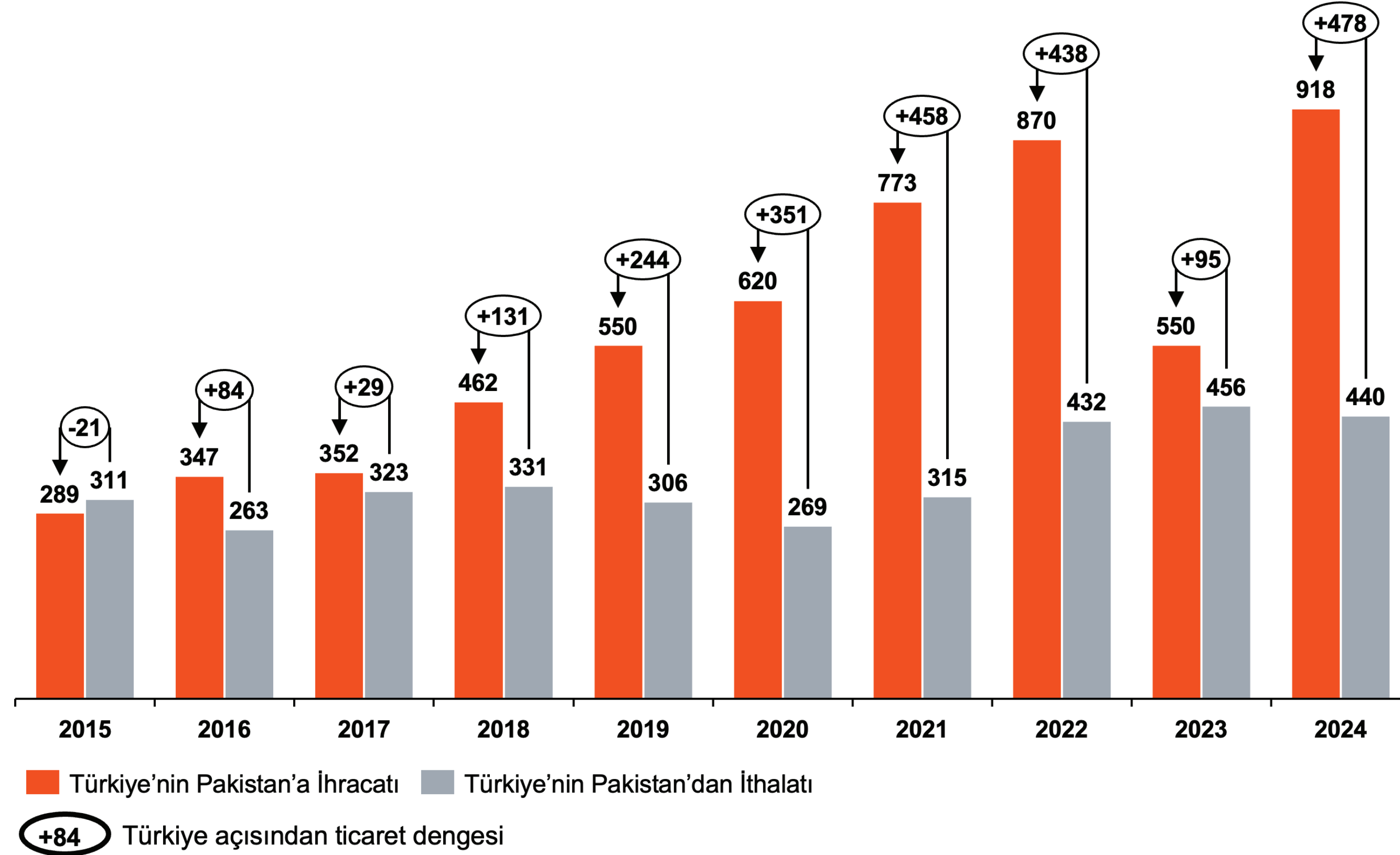
İki ülke arasında **Mal Ticareti Anlaşması** imzalanarak karşılıklı gümrük vergisi tavizleri verilmiştir. Bu anlaşma ile Pakistan, çok sayıda sanayi ürünü kaleminde ülkemize gümrük vergisi muafiyeti/indirimi tanımayı taahhüt etmiştir.

2025

İki ülke arasında "**Stratejik Ortaklığın Derinleştirilmesi, Çeşitlendirilmesi ve Kurumsallaştırılması**" bildirisine imza atılarak aralarında madencilik, enerji dönüşümü, sınai mülkiyet, helal ticaret gibi konuların da bulunduğu 24 alanda iş birliği anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye ve Pakistan arasındaki ikili ticaret son on yılda istikrarlı bir büyüme sergileyerek 2024 yılında 1,3 milyar dolara erişmiştir.

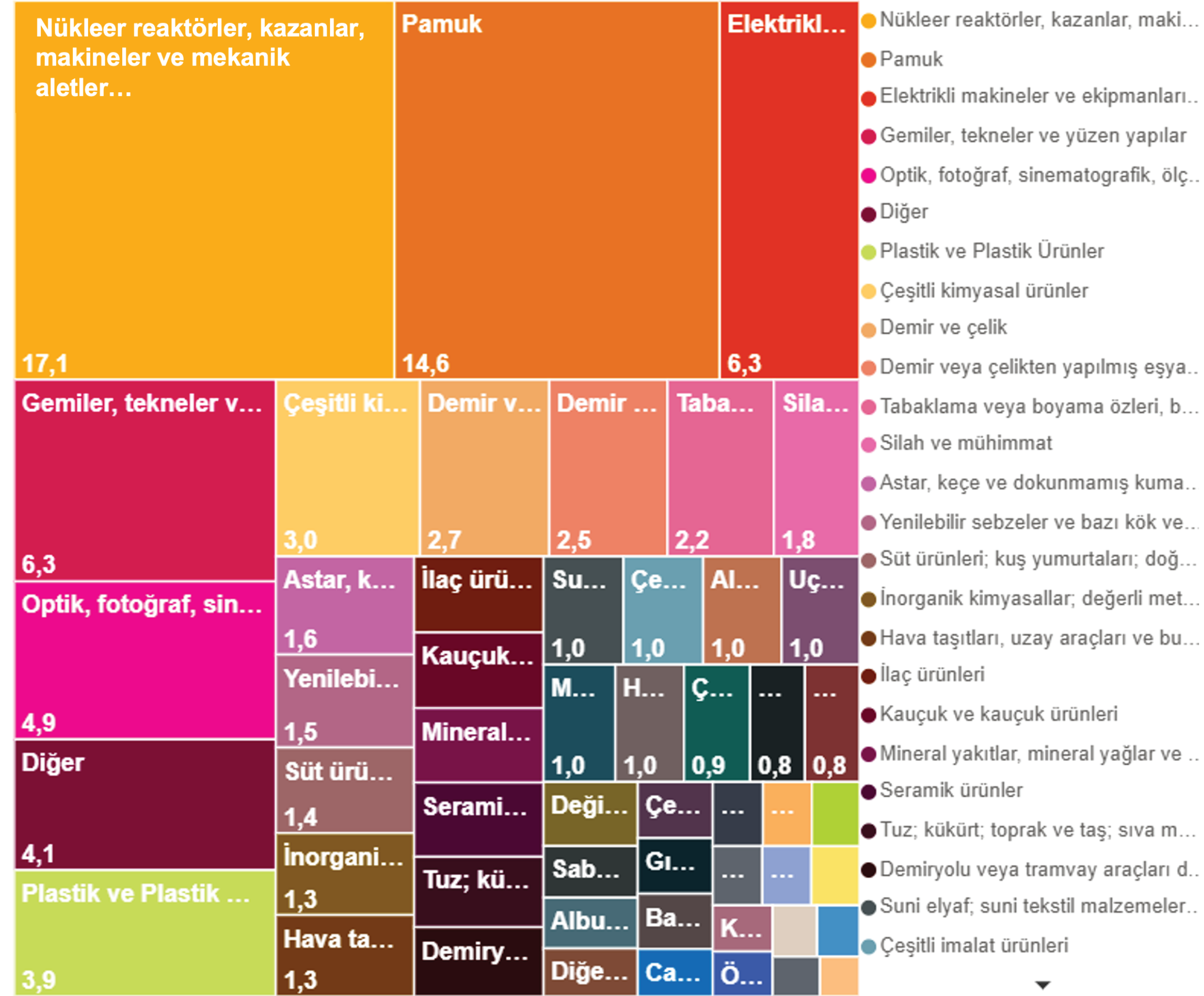
Türkiye ve Pakistan Arasında İkili Ticaret (2015-2024, milyon \$)

- İkili ürün ticaretinde son on yılda 2015 hariç her yıl **Türkiye dış ticaret fazlası vermiştir.**
- İki ülke arasındaki ticaret hacmi, neredeyse sadece Türkiye'nin artan ihracatı sayesinde 2024 yılında tarihsel rekorunu görerek **1,3 milyar doların üstüne çıkmıştır.**
- Aynı dönemde Türkiye ihracatının yıllık bileşik büyüme oranı, yaklaşık **%14** olarak kaydedilmiştir.
- Türkiye'nin ihracat potasında **gemiler, pamuk ve makine/makine aksamı** öne çıkmaktadır.
- **Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan**, 11-13 Şubat 2025 tarihinde DEİK organizasyonunda düzenlenen **Pakistan-Türkiye İş Forumu'nda ticaret hacminin beş milyar dolara çıkarılmasının hedeflendiğini** açıklamıştır.

Türkiye'nin Pakistan'a ihracat kalemleri, ithalat kalemlerine kıyasla büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir.

Türkiye'nin Pakistan'a Temel İhracat Kalemleri (2015-2024 arası toplamı, %)*

İthalata Kıyasla Karmaşık ve Katma Değeri Yüksek İhracat Potası

- Türkiye'nin Pakistan'a ihracat kalemleri ithalat kalemlerine kıyasla çok daha çeşitlidir.
- On yılda 5,7 milyar dolara ulaşan ihracatımızda **kazanlar, makine ve makine aksamı** %17'lik bir payla başı çekmektedir; fakat **elektrikli makineler, gemiler, plastik ürünleri, kimyasal ürünler** gibi karmaşık ürünlerden süt ürünlerine kadar pek çok kalemden önemli ölçüde ihracat gerçekleşmiştir.
- Pamuk**, tekstil sektöründe güçlü olan iki ülke arasında ticaretle önemli bir ihracat kalemi olarak öne çıkmaktadır.

* Son on yılda toplamı 10 milyon doların altında kalan ürün grupları «Diğer» kategorisi altında toplanmıştır.

Kaynak: UN Comtrade, ITC Trade Map.

2 milyar doları aşan doğrudan yabancı yatırımla Türkiye, Pakistan'daki en büyük yabancı yatırımcı ülkelerden biri konumundadır.

Yurtdışı yatırımlara ilgisi artan, sektörlerinde lider pek çok Türk şirketi için Pakistan sadece bir pazar değil, uzun vadeli büyüme için stratejik bir ortak olarak değerini kanıtlamıştır.

Başarılı Türk Yatırımlarından Örnekler

KAPSAYICI DEĞİLDİR

Beyaz Eşya

- Türkiye'nin önde gelen beyaz eşya üreticisi **Arçelik**, 2016 yılında 258 milyon dolar bedel ile **Pakistan'ın lider beyaz eşya üreticisi Dawlance'ı** satın almıştır.
- İki ülke arasındaki en başarılı ortaklıklardan birine konu olan **Dawlance**, sektörde ülke lideri kimliğiyle başarılı ekonomik performansını sürdürerek **2024 yılında satış gelirlerini %18, satış adedini ise %14 artırmıştır.**

Ulaşım & Belediye Hizmetleri

- Pakistan'ın şehirlerinin büyüyen ihtiyaçlarına çözümler getiren **Albayrak Grubu**, 2011'den beri Pakistan'ın **Lahor, Ravalpindi ve İslamabad** şehirlerindeki **metrobüs projeleriyle şimdiye dek 900 milyondan fazla kişiye** ulaşım hizmeti vermiştir.
- Bu yatırımlarla Albayrak Grubu, metrobüs konseptini ülkeye getiren ilk şirket olup ülkede **modern toplu taşımada bir dönüm noktası** yaratmıştır.

ZORLUENERJİ

Yenilenebilir Enerji

- Pakistan'ın ilk **rüzgar enerjisi santrali**, 2013 yılında **Zorlu Enerji Pakistan LTD.** tarafından inşa edilmiştir. **Yıllık 159 milyon kWh** elektrik üreten santral, **20 yıl boyunca 350 bin hanenin aydınlatmasını** sağlayacaktır.
- Zorlu Enerji'nin ayrıca **güneş enerjisi santralleri** kurmak üzere resmi lisansları bulunmaktadır.

Alkolsüz İçecekler

- CCI**, Pakistan'da faaliyetlerine 2008'de başlamıştır ve şu anda ülkede yedi fabrika işletmektedir. CCI Pakistan bugün **dokuz marka ile +2500 çalışana ve +337 bin satış noktasına** sahiptir.
- CCI** ayrıca; Pakistan'da su geri kazanım projeleri, geri dönüştürülmüş pet şişe kullanımı, ağaçlandırma gibi ülkenin acil ihtiyaçlarına duyarlı alanlarda **sosyal sorumluluk çalışmaları** yürütmektedir.

Yazılım

- Hitit Yazılım, 2018'den beri **Pakistan Uluslararası Havayolları (PIA)** ile yürüttüğü kapsamlı teknoloji iş birliği sayesinde ülkenin **havacılık altyapısının** dijital dönüşümünde önemli bir rol üstlenmektedir.
- Ayrıca **İslamabad NUST Teknokent'te kurduğu Hitit Tech Lab** ile yerel istihdam ve yazılım geliştirme kapasitesine katkılarını sürdürmektedir.

Kimya

- Dünyanın önde gelen bebek bezi üreticilerinden olan Hayat Kimya'nın Pakistan'da da yatırımları bulunuyor.
- 2018'de **150 milyon dolarlık** yatırımla Pakistan'da bir fabrika kuran Hayat Kimya, nüfusu hızla artan ülkede milyonlarca ailenin bebek bezi ihtiyacını karşılıyor.

Gelişmekte olan coğrafyalarda çok sayıda projeyi başarı ile gerçekleştirmiş Türk şirketleri, Pakistan'da şimdiye dek 3,5 milyar dolar tutarında altyapı projelerini tamamlamıştır.

Türk şirketleri, teknik uzmanlıkları ile Pakistan'ın kalkınma hedeflerine katkı sağlamakta; modern ulaşım sistemlerinden yenilenebilir enerji santrallerine geniş bir yelpazede değer üretmektedir.

Başarılı Altyapı Projelerinden Örnekler

KAPSAYICI DEĞİLDİR

Pindi Gheb-Tarap ve Hakla-Pindi Gheb Otoyolları

CPEC'in 280 kilometrelik Batı güzergahı, 4. etap olan 50 kilometrelik Pindi-Gheb-Tarap kısmı ve 5. etap olan 63 kilometrelik Hakla-Pindi-Gheb kısmı Limak öncülüğünde 2022 yılında tamamlanmıştır.

Hassanabdal-Havelian Karayolu

Limak, Asya Kalkınma Bankası finansmanı ile CPEC kapsamında Hassanabdal-Havelian Otoyolu (E-35) projesini 2021 yılında tamamlamıştır. Proje kapsamında 8 köprü, 47 menfez, 4 üst geçit ve 7 alt geçit inşa edilmiştir.

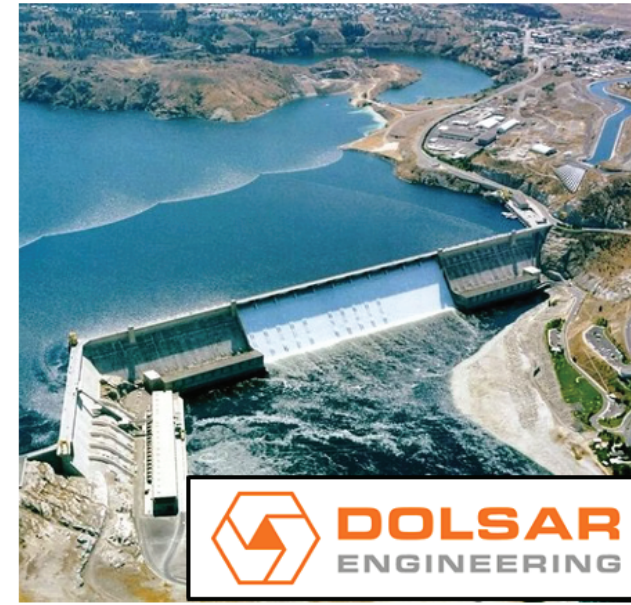
Lahore Metrobüsü

Albayrak Holding'in 2011 yılında ülkenin 2. büyük şehri Lahor'da hayata geçirdiği proje, bugün 60'dan fazla araçla günde 200 binden fazla kişiye hizmet vermektedir. Proje, Pakistan'da modern şehir içi ulaşımında bir dönüm noktası olmuştur.

Mohmand Barajı ve HES Projesi

213 metre yüksekliğinde baraj ve 800 MW güce sahip bir HES inşaatı gerçekleştirilmesi öngörülen projede DOLSAR, inşaat tasarımı, inşaat denetimi ve sözleşme yönetimi hizmetleri vermektedir.

Diamer Basha Barajı ve HES Projesi

RCC Barajı tamamlandığında 272 metre yüksekliğe ve hidroelektrik santrali 4500 MW kurulu güce sahip olacaktır. DOLSAR, inşaat tasarımı, inşaat denetimi ve sözleşme yönetimi hizmetleri vermektedir.

Jhimpir RES

Zorlu Holding 2013 yılında ülkenin ilk RES'ini inşa ederek Pakistan'ın yenilenebilir enerji kurulu gücünün artışına ve enerjide dışa bağımlılığının azaltılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

Türkiye Pakistan'da petrol arama çalışmalarında bulunmaya hak kazandı.

Türkiye, enerji diplomasisinde stratejik bir adım atarak Pakistan ile Kuzey Indus C açık deniz havzasında petrol ve doğal gaz arama ve geliştirme faaliyetleri için anlaşma imzaladı.

TPAO'nun Hint Okyanusu Hamlesi

- 2030'lara kadar uzanması beklenen iş birliği kapsamında Türkiye Petrolleri'nin iştiraki **TPOC**, bölgedeki ilk derin deniz sondaj yatırımlarını **500 milyon–1 milyar dolar** arasında finanse edecek.
- Gelir paylaşımı modeliyle yürütülecek projenin; offshore sondaj, boru hattı ve LNG tesisleri gibi **stratejik altyapı yatırımlarını** içermesi ve Pakistan ekonomisine istihdam sağlayarak katkı sağlaması öngörülüyor.
- Türkiye'nin Somali açıklarındaki deneyimi bu iş birliğini desteklerken, anlaşma iki ülkenin **enerji güvenliğini** güçlendiriyor ve Türkiye'nin Hint Okyanusu'nda jeostratejik varlığını artırmasına olanak tanıyor.
- TPAO, halihazırda 7 ülkede 21 projeyi yürütüyor ve Afrika'dan Asya'ya kadar 20'den fazla ülkede iş geliştirme faaliyetlerini sürdürüyor.

Oruç Reis araştırma gemisi. Kaynak: Anadolu Ajansı.

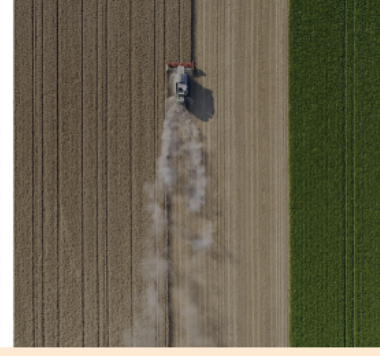
- 2019 yılından beri Pakistan'da devlet petrol şirketleri adına petrol ve doğal gaz aramacılığı, sismik araştırmalar ve sondaj hizmetlerinde bulunan **Enigma Enerji**, bu alandaki ticari diplomasiyi hızlandırarak anlaşmanın gerçekleşmesinde önemli bir rol sahibi olmuştur.

TÜRK YATIRIMCILAR İÇİN FIRSAT ALANLARI

21. yüzyılda ivme yakalaması beklenen Pakistan ekonomisinde Türk yatırımcılar açısından sekiz sektör öne çıkmaktadır (1/2).

Türkiye'nin 2000'li yıllarda geçirdiği toplumsal dönüşümler esnasında pek çok sektörde edindiği tecrübe, bu tür dönüşümlerin henüz başında olan Pakistan'da Türk yatırımcıları avantajlı hale getirmektedir.

Tarım & Gıda

Yüksek iç talep: 250 milyona yakın ve hızla artan bir nüfusu olan Pakistan'da gıda talebi de her geçen gün hızla artmaktadır. Yüksek talep sadece gıda ürünleri için değil, tarım makineleri, modern sulama sistemleri, seracılık gibi alanlar için de fırsatlar yaratmaktadır.

İhracat potansiyeli: Orta Doğu ve Asya'daki büyük pazarlara düşük lojistik maliyetleri ile ihracat gerçekleştirilebilir.

Teşvik ve kolaylıklar: Yeşil Pakistan Girişimi («Green Pakistan Initiative») kapsamında hükümet, milyonlarca dönüm kamu arazisini avantajlı koşullarda yatırımcılara kiralamaktadır.

Turizm & Konaklama

Keşfedilmemiş doğal güzellikler: Dünyanın en yüksek sıradağları Himalayalar'ın bir bölümü Pakistan sınırlarındadır ve Pakistan'ı dağcılık, trekking, rafting ve kuş gözlemciliği gibi faaliyetler açısından cazip bir ülke kılmaktadır.

Zengin tarih: İndus Vadisi dünyanın en eski medeniyetlerinden bazılarının ev sahipliği yapmıştır. Ülkede ayrıca Babürlüler zamanından kalma çok sayıda nefes kesici mimari eserler vardır.

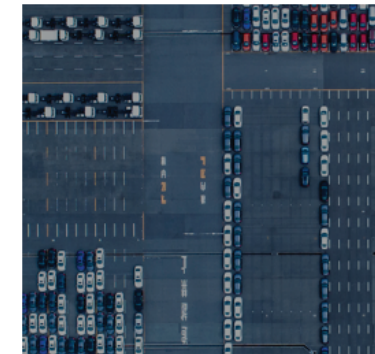
Teşvik ve kolaylıklar: Pakistan hükümeti, yatırıma hazır entegre turizm tesisi ve otel projelerini çeşitli teşvik ve avantajlar ile yatırımcılara sunmaktadır.

İnşaat & Altyapı

Yüksek iç talep: Nüfusunun sadece %40'ı şehirleşmiş olan Pakistan'da konut sektörü 21. yüzyılda büyük gelecek vaat etmektedir. Üstelik yerel oyunculardan gelebilecek rekabet düşüktür. Düşük bütçeli kesime yönelik sosyal konut projelerine ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Değişen yaşam tarzları, modern konutlara ve alışveriş merkezlerine olan talebi artırmaktadır.

Kamu-özel iş birliklerine (KÖİ) büyük ilgi: Pakistan devlet yetkililerinin Türkiye'nin başarıyla gerçekleştirilen KÖİ projelerine ilgisi büyüktür. CPEC projeleri, kanalizasyon ve su altyapısı, ulaşım, sosyal konut gibi alanlarda fırsatlar söz konusudur.

Lojistik

Stratejik konum: Pakistan, Güney Asya'nın kalbinde, Çin, Hindistan, Afganistan ve İran ile sınırları olan stratejik coğrafi konumu sayesinde, özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde bölgesel bağlantılılıkta önemli bir aktör olarak konumlanmaktadır.

Yüksek talep: Yükselen e-ticaret ve uluslararası ticaret Pakistan'da hem depo hem de taşımacılık ihtiyacını artırmaktadır. Üstelik, mevcut (soğuk ve genel amaçlı) depolama kapasitesi ülkenin ihtiyaçlarının çok altında olduğundan, arzdaki eksikliklerden uzun vadeli fırsatlar yaratmak mümkündür.

21. yüzyılda ivme yakalaması beklenen Pakistan ekonomisinde Türk yatırımcılar açısından sekiz sektör öne çıkmaktadır (2/2).

Türkiye'nin 2000'li yıllarda geçirdiği toplumsal dönüşümler esnasında pek çok sektörde edindiği tecrübe, bu tür dönüşümlerin henüz başında olan Pakistan'da Türk yatırımcıları avantajlı hale getirmektedir.

Madencilik

Zengin rezervler: Kömür ve tuz rezervlerinde Pakistan dünyada ikinci; bakır ve altında beşincidir. Ülke ayrıca pek çok endüstriyel maden, değerli & yarı-değerli taşlar ve inşaat sektöründe kullanılan madenlerde zengin kaynaklara sahiptir.

Yüksek keşif potansiyeli: Ülke topraklarının büyük kısmı henüz modern yöntemlerle tam olarak araştırılmamış olduğundan keşif potansiyeli yüksektir.

Teşvik ve kolaylıklar: Hükümet tarafından maden ruhsatlarında uzun vadeli haklar, vergi muafiyetleri ve yabancı yatırımcılar için kar transferi kolaylığı sağlanmaktadır.

İlaç ve Medikal

Yüksek iç talep: Pakistan demografisinin dinamizmi, ilaç ve medikal sektöründe de büyük fırsatlar sunmaktadır. Özellikle hammaddelerde ve yüksek teknolojlü ürünlerde yerel üretim yetersizliği, iç pazarda yatırımcılar açısından fırsatlar yaratabilir.

İhracat potansiyeli: COVID-19 pandemisinden beri Pakistan'ın ilaç ihracatı yaklaşık %80 gibi oldukça yüksek bir oranda artış göstermiştir. Düşük üretim maliyetlerinden ötürü Pakistan, özellikle jenerik ilaçlarda Asya ve Afrika'daki dar gelirli ülkeler için önemli bir ihracat üssü olma potansiyeline sahiptir.

Bilişim

Yüksek sektörel tecrübe: Sektör, Pakistan'ın uzmanlığının ve rekabetçiliğinin en yüksek olduğu sektörler arasındadır. Ülkede 150 milyona yakın mobil internet kullanıcısı, 300 binden fazla İngilizce bilen sektör profesyoneli ve dinamik bir start-up ekosistemi bulunmaktadır.

Büyük maliyet avantajı: Başat girdisi işgücü maliyetleri olan sektörde Pakistan hem geniş (dünyada 4.) hem de uygun maliyetlerde işgücü potansiyeli vaat etmektedir.

İhracat odaklılık: Yıllardır dolar bazında çift haneli büyüme oranları sergileyen sektör, son finansal yılda yaklaşık 2,5 milyar dolar ticaret fazlası vermiştir.

Enerji

Yüksek iç talep: Artan nüfus ve kentleşme, Pakistan'da halihazırda yetersiz olan altyapıya rağmen talebi her geçen gün artırmaktadır.

Devasa yenilenebilir enerji potansiyeli: Pakistan günlük ortalama 9,5 saat güneş ışığı almaktadır ve Pakistan'da yenilenebilir kaynaklardan elde edilebilecek enerji potansiyeli, hidroelektrikten yaklaşık 60.000 MW, güneş enerjisinden 40.000 MW ve rüzgardan 346.000 MW'tır.

Kamu desteği: Döviz eksikliği nedeniyle aksayan enerji ithalatı, Pakistan hükümetinin sektöre öncelik tanıyarak pek çok teşvik mekanizmasını hayata geçirmesini sağlamıştır.

4.1

TARIM VE GIDA SEKTÖRÜ

Tarım sektörü açısından Pakistan büyük ölçüde değerlendirilmemiş, devasa bir potansiyelin üzerinde oturmaktadır.

Pakistan Tarım ve Gıda Sektörleri Temel Görünümü

4.

Toplam hayvan sayısında Pakistan'ın dünya sıralaması

[1]

\$191 milyar

Toplam gıda ve alkolsüz içecek
harcaması
2029 (tahmini) [2]

%23,5

GSYH payı
FY25 [3]

\$122 milyon

Yıllık doğrudan yabancı yatırım
FY25 [3]

6 milyon

Et üretimi (ton)
FY25 [3]

72,3 milyon

Süt üretimi (ton)
FY25 [3]

11.

Tavuk sayısında dünya
sıralaması
[3]

\$517 milyon

Et ihracatı
2024 [4]

\$732 milyon

Sebze-meyve ihracatı
2024 [4]

\$319 milyon

Su ürünleri ihracatı
FY25 [3]

Yağlık tohumlar ve bitkisel yağlar, tahıllar, sebze, çay

Temel ithalat kalemi, tarımsal ithalatın yaklaşık yarısı.
2024 [4]

Tahıllar, deri, içecekler, su ürünleri, et

Temel ithalat kalemleri
2024 [4]

Pakistan'ın devasa tarım sektörü hem iç pazarı, hem de ithalatı hedefleyen girişimciler açısından son derece geniş bir yelpazede fırsatlar sunmaktadır.

Tarım Sektöründe Fırsat Alanları

Tarım ve Gıda

Sebze-Meyve ve İşlenmiş Ürünler

- Pakistan'ın farklı iklimlerde bulunan geniş coğrafyası özellikle **mango, narenciye, domates ve patates** gibi belirli ürünlerde büyük bir potansiyel vaat etmektedir.
- Pakistan **sebze-meyve işleme altyapısını ve kalitesini** iyileştirirse, bahçe ürünleri hızla büyüyen küresel pazarda birçok fırsat sunabilir.
- Özellikle **soğuk zincir altyapısına** yatırım yapmaya hazır yatırımcılar için büyük potansiyel söz konusudur.

Yemeklik Yağlar

- Ülke iklimi pek çok yağlık tohumun yetiştirilmesine müsait olmasına rağmen, yemeklik yağlar Pakistan'ın en büyük **ithalat kalemlerinden** biridir.
- **Yeşil Pakistan Girişimi**'nin sağladığı avantajlar ile büyük ölçekli yağlık tohum yatırımları ile iç pazara yönelik yatırımlar gerçekleştirilebilir.
- **Pek bilinmese de** Pakistan'da gelişmekte olan ve büyük potansiyel vaat eden bir **zeytincilik sektörü** bulunmaktadır.
- Hükümet öncülüğünde PakOlive projesi kapsamında **yedi milyon zeytin ağacı** dikilmiş, 100'e yakın startup kurulmuş, ülkede sektör, her geçen gün gelişmektedir.
- **Dünyanın en büyük zeytin/zeytinyağı üreticilerinden olan Türkiye'deki** yatırımcılar, Pakistan'ın gelişen zeytincilik sektöründen hem zeytin üretimi hem de zeytinyağı üretim ekipmanları alanında yatırımlar/ihracat ile pay alabilir.

Zirai Ekipmanlar

- Pakistan'da **zirai sulama** hala çok büyük oranda **salma sulama** yöntemiyle gerçekleştirilmektedir ve modern sulama sistemlerinin yaygınlığı düşüktür.
- Ülkenin su kaynaklarının **çevresel ve siyasi** nedenlerle tehdit altında olması, tarımsal modernleşmede sulama ekipmanlarını **önemli bir talep alanına** dönüştürmektedir.
- Bunun dışında **her türlü zirai makinede bulunan arz açığı**, makine ve makine ekipmanları alanında da fırsatlar yaratmaktadır.
- **Seracılık ve kontrollü tarım ekipmanları, soğuk zincir ve depolama** da diğer önemli fırsat alanları olarak değerlendirilebilir.

Hayvan Aşılıarı

- **Şap hastalığı**, Pakistan'ın hayvancılık sektörüne önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Yerel üretim birkaç kamu araştırma enstitüsüyle sınırlı olduğundan ve özel sektörün katılımı asgari düzeyde olduğundan, ülke **ithal aşılara büyük ölçüde bağımlıdır**.
- Pakistan'ın **dünyanın en büyük hayvan stoklarından birine** sahip olması, hayvan aşılıarı için ülkeyi **devasa bir pazar** haline getirmektedir.
- Son yıllarda Körfez'de artan talep ile **yükselen et ithalatı** da sektörün modernleşmesini katalize etmektedir.
- Bu bağlamda Pakistan'da hayvan aşılıarı, kurulum maliyetleri yüksek de olsa **uzun vadeli, stratejik bir yatırım alanı** olarak Pakistan'daki kamu ve özel sektör paydaşlarının ilgisini çekebilir.

Pakistan'ın devasa tarım sektörü hem iç pazarı, hem de ithalatı hedefleyen girişimciler açısından son derece geniş bir yelpazede fırsatlar sunmaktadır.

Tarım Sektöründe Fırsat Alanları

Tarım ve Gıda

Et ve Et Ürünleri

- İslam dünyasının en büyükler hayvancılık sektörlerinden birine sahip olan ülke, **500+ milyon dolar ile 2024 yılında et ihracatında rekor kırmıştır.**
- Büyük hacim ve düşük yem & üretim maliyetleri** sayesinde ihracat odaklı yatırımcılar açısından Pakistan'ın hayvancılık sektörü ciddi potansiyel vaat etmektedir.
- Körfez'e** ivmelenen ihracatın **Endonezya ve Malezya gibi** Güneydoğu Asya'daki ekseriyeti Müslüman pazarlara açılma potansiyeli bulunmaktadır.

Tavukçuluk

- Sektör, Pakistan tarım sektöründe **modern üretim yöntemlerinin** adaptasyonunda öncüdür. Avrupalı yatırımcıların sektörde faaliyetleri söz konusudur.
- 15.000'den fazla tavuk çiftliği bulunan Pakistan, dünyanın **11. en büyük** kümes hayvanı üreticisi haline gelmiştir.
- Ülke nüfusunun hızla artması, **ucuz protein kaynaklarına talebi** besleyerek tavukçuluk sektörüne katkıda bulunacaktır.

Süt ve Süt Ürünleri

- Pakistan, küresel süt üretiminde **4. sırada** yer almaktadır. Süt, ülke vatandaşlarının en temel tüketim ürünlerinden biridir.
- Çoğu ülkenin aksine Pakistan süt üretiminin çoğu ineklerden değil, **mandalardan** gelmektedir. Hint alt kıtasının en karakteristik sürü hayvanlarından olan mandaların ülkede çokça bulunması, dünya süt ürünleri pazarında **özgün ürünlerin** üretimi açısından Pakistan'ı elverişli bir duruma getirmektedir.

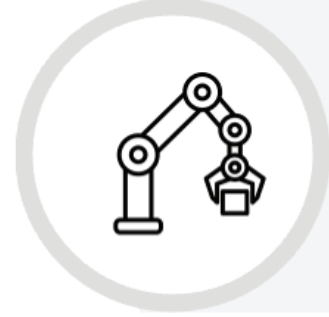
Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

- Balıkçılık ve su ürünleri üretimi, Pakistan tarımında **en ihracat odaklı alt sektör** olarak öne çıkmaktadır. Ülkenin su ürünleri üretiminin çok büyük kısmı ihraç edilmektedir.
- Ayrıca, Pakistan'ın büyük bir **kıta sahanlığına** sahip olduğu Hint Okyanusu'nun balık rezervleri hala önemli ölçüde **keşfedilmemiş durumdadır** ve yatırımcıları beklemektedir.
- Aynı şey Pakistan'ın İndus Vadisi'ndeki geniş nehir yatakları için de söz konusudur.

Tarım ve gıda sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Tarım Sektöründe Teşvikler

Tarım ve Gıda

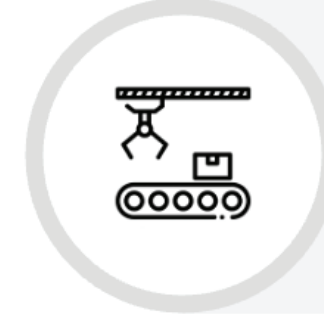
Hayvancılık sektöründe kullanılan sermaye mallarının ithalatında düşük gümrük vergisi

Belirli bölgelerde meyve işleme tesisleri kurmak için kullanılan sermaye mallarında %0 gümrük vergisi

Sebze, meyve, gıda ürünleri vb. ürünlerin işlenmesi, depolanması ve taşınmasında kullanılan sermaye mallarında düşük gümrük vergisi

Katma değerli tavuk ürünlerinde kullanılan malzemelerin ithalatında indirimli gümrük vergisi oranı

Su ürünleri işleme makineleri ve ekipmanlarının ithalatında düşük gümrük vergisi oranı

Şeker ithalatında %0 gümrük vergisi

Gıda işleme endüstrisinde kullanılan sermaye mallarının ithalatında düşük gümrük vergisi oranları

Hayvancılık, et vb. ithalatı/tedarikinde satış vergisi muafiyeti

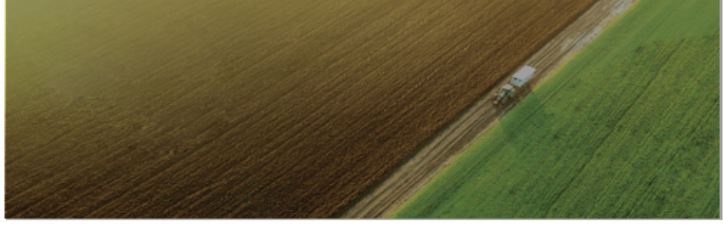
Gıda ile ilgili belirli ürünler için stopaj vergisinden muafiyet

Yeşil Pakistan Girişimi kapsamında Pakistan hükümeti, yatırımcılara son derece avantajlı koşullarda geniş tarım arazilerini uzun süreli kiralamaktadır.

Yeşil Pakistan Girişimi, Kapsam ve Sağlanan Avantajlar

Tarım ve Gıda

Kapsam

~20 milyon km2 alanda yatırıma hazır projeler

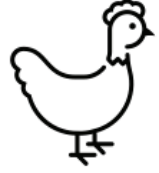
Sektörler

Tarım

Hayvancılık

Tavukçuluk

Balıkçılık

Koşullar

30 yıllık arazi sözleşmesi

Alt kiralama yasağı

Performans Garantisi Olarak Güvenlik Depozitosu

Girişim Kapsamında Önemli Gelişmeler

Girişim kapsamında tahsis edilen arazi

89.031 Hektar

Dönüm başına gereken tahmini sermaye yatırımı
2024

250 dolar

Yatırımcı sayısı
2024

52

IRR (iç verim oranı)

> %25

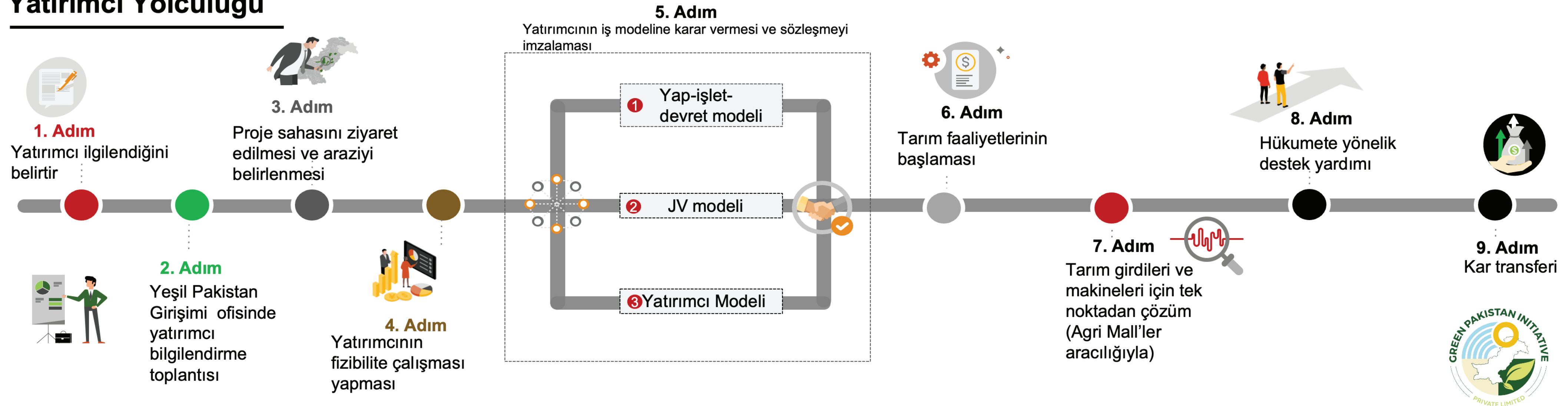
Yeşil Pakistan Girişimi kapsamında yatırımcılara tanınan üç yatırım modeli, yatırım yolculuğu boyunca takip edilecek aşamalar ile aşağıda verilmektedir.

Tarım ve Gıda

Yeşil Pakistan Girişimi'nde Farklı Yatırım Modelleri ve Yatırım Yolculuğu

Seçenekler	Yap-işlet-devret	Ortak Girişim (Yatırımcı Liderliğinde)	Yatırımcı Modeli (GPI Liderliğinde)	Önemli Şartlar ve Koşullar
Önemli özellikler	<ul style="list-style-type: none">Yatırımcıya arazi kullanım hakkı verilir.Yatırımcı, projeyi 30 yıl boyunca geliştirir ve işletir.Gelir/karın %100'ü yatırımcıya aittir.Arazi kirası, metrekare başına 14 PKR gibi düşük bir tutarla Yeşil Pakistan Girişimi'ne yıllık olarak ödenir.İlk 3 yıl için kira ödenmez.	<ul style="list-style-type: none">Yatırımcı ve GPI, 30 yıllık bir ortak girişim anlaşması imzalar.Yatırımcı ve GPI'nin ortak mülkiyetinde olan özel amaçlı araç tescil edilir.GPI, sermaye olarak arazi sağlar, yatırımcı ise çiftliğin geliştirilmesi ve işletilmesi için nakit katkıda bulunur.Kar, anlaşılan şartlara göre paylaşılır.	<ul style="list-style-type: none">Yatırımcı, çiftliğin geliştirilmesi ve işletilmesi için nakit katkı sağlar.GPI, yatırımı geliştirir ve işletir.Gelirler nakit veya aynı olarak paylaşılır.Çiftliğin işletilmesi için GPI'ya yönetim ücreti ödenir.	<ul style="list-style-type: none">Güvenlik depozitosu PKR 20mn/1.000 dönüm – 200 milyon ile sınırlıdırSözleşme süresi – 20+10 yılSadece arazi kullanımı için geçerlidir – alt kiraya verilmesi yasaktır
Bu modellerin varyantları, yatırımcı ve Yeşil Pakistan Girişimi arasında karşılıklı anlaşmaya tabi olarak kabul edilebilir				

Yatırımcı Yolculuğu

4.2

İNŞAAT VE ALTYAPI

Hızla büyüyen büyük bir nüfusa sahip ülkenin düşük kentleşme oranı, gelecekteki ihtiyacın ne kadar yüksek olacağına işaret etmektedir.

Pakistan İnşaat ve Altyapı Sektörleri Temel Görünümü

İnşaat ve Altyapı

**+10
milyon**

Toplam konut açığı
[1]

%2,27

Sektörün GSYH payı
FY25 [2]

%12,6

İmalat sektöründe inşaatın payı
FY25 [2]

%6,6

Yıllık büyüme oranı
FY25 [2]

%38

Kentleşme oranı
2024 [3]

%47

Şehirlerde kayıt dışı hanelerde
yaşayan oranı
2023 [3]

350-400 bin

Yıllık yeni hane oluşumu baskısı
2022 [3]

\$62 milyar

CPEC bütçesi (1. ve 2. fazın
başlangıcı için)
2030 [4]

100+

Planlanan karayolu sayısı
[5]

10

İnşaat halindeki HES sayısı
Bugün itibariyle [6]

3,16 milyon

Aylık ortalama çimento üretimi (ton)
Haziran 2024 – Temmuz 2025 [7]

%30,1

Çimento sevkiyatlarında yıllık artış
oranı
Temmuz 2025 [8]

%84

Çimento ihracatında yıllık artış oranı
Temmuz 2025 [8]

Kaynak: [1] Singh et al. (2023), [2] Pakistan Economic Survey, [3] Dünya Bankası, [4] Pakistan Kalkınma Ekonomisi Enstitüsü (PIDE), [5] Pakistan Ulusal Otoban İdaresi (NHA), [6] Pakistan Su Kaynakları Bakanlığı, [7] Pakistan Merkez Bankası, [8] Pakistan Tüm Çimento Üreticileri Derneği (APCMA).

İnşaat ve altyapı sektörü, ülkedeki taleple Türkiye'deki uzmanlığın kesiştiği, gelecekte büyük potansiyel vaat eden fırsat alanları sunmaktadır.

İnşaat ve Altyapı Sektöründe Fırsat Alanları

İnşaat ve Altyapı

Konut Projeleri

- Pakistan şehirlerinde konut talebi arzın üzerinde kalmaktadır. **%60'ı kırsalda** yaşayan Pakistan'da konut sektörüne olan talebin istikrarlı bir şekilde artacağını tahmin etmek güç değildir.
- **Türk inşaat sektörünün tasarım, malzeme kalitesi ve proje teslim süresi konusundaki güçlü itibarı**, pazarda rekabet avantajı sağlayabilir.
- Ayrıca Pakistan **gayrimenkul sektörü**, son 5-6 yılda büyük bir ivme kazanmıştır ve **2025 yılında 2 trilyon dolar** değere ulaşması beklenmektedir.

CPEC Kapsamında Altyapı Projeleri

- Toplam 4 ayrı etapta devam eden CPEC projeleri, **devasa bir proje havuzuna** sahiptir.
- Türk yatırımcılar, özellikle **köprü ve otoyolların** inşaatında tecrübeleri ile fark yaratabilirler.
- CPEC projelerinde **Çin'le rekabet etmenin zorlukları** değerlendirildiğinde, yatırımcıların sadece doğrudan bu projelere dahil olmayı değil; bu **projelerin çimento, beton, agrega, jeotekstil malzemeleri gibi girdilerini üretmeyi** de değerlendirebilir.

Belediye Hizmetleri

- Pakistan'da belediye hizmetleri ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmaktadır.
- **Su-kanalizasyon, atık yönetimi, yağmur suyu drenajı, şehiriçi ulaşım** gibi alanlarda mevcut ihtiyaç zaten büyükken artan şehirli nüfusla beraber bu tür alanların daha da önem kazanacağı ve **uzun vadeli stratejik yatırımlara** konu olabileceği değerlendirilmektedir.

AVM'ler

- Türkiye'de 2000'lerde iyice hayatımıza yerleşmeye başlayan **AVM konsepti**, Pakistan şehirleri için görece **çok daha yeni bir olgudur**.
- **Perakende sektöründeki patlama**, özellikle ülkenin büyük şehirlerindeki orta sınıfların alışveriş merkezlerine talebini artırmıştır.
- **Henüz mayıs ayında sıcaklıkların 45 dereceyi geçmeye başladığı** ülkede kapalı alışveriş alanları vatandaşlar nezdinde son derece caziptir.

İnşaat ve altyapı sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

İnşaat ve Altyapı Sektöründe Teşvikler

İnşaat ve Altyapı

 İnşaat projeleri (yeni veya inşası devam eden konut ve yapılaşmalar) için isteğe bağlı sabit vergi rejimi

 Müzayede yoluyla taşınmaz mal satışı için %5 oranında indirimli peşin vergi oranı

 Konut inşaatında kullanılan yapı malzemeleri için stopaj muafiyeti

 Pakistan'da hükümet, ülkedeki tüm bankaları, yurt içi özel sektör kredilerinin en az %5'i kadar konut ve bina inşaatı kredisi vermekle yükümlü tutmuştur.

 Konut projelerinde sağlanan kar payları üzerinden vergi ve stopaj muafiyeti

 NAYA Pakistan Konut ve Kalkınma Kurumu veya EHSAAAS programı kapsamındaki düşük maliyetli konut projelerinin gelirleri, karları ve kazançları üzerinden ödenecek vergilere %90 indirim

4.3

TURİZM VE KONAKLAMA

Pakistan'da her geçen gün büyüyen, güçlü bir iç turizm pazarı bulunmaktadır.

Pakistan Turizm ve Konaklama Sektörü Temel Görünümü

Turizm ve Konaklama

**\$36,3
milyar**

Tahmini sektör büyüklüğü
2034 [1]

\$19,8 milyar

Sektör büyüklüğü
2024 [1]

%5,7

YBBO
(2024-2034) [1]

\$23,1 milyon

Yıllık doğrudan yabancı yatırım
FY25 [2]

\$3,2 milyar

Tahmini paket tatil pazar büyüklüğü
2030 [3]

\$3 milyar

Tahmini otel pazarı büyüklüğü
2030 [3]

%11+

Paket tatil ve otel pazarında beklenen
YBBO
2025-2030 [3]

\$13,6 milyar

İç turist toplam harcama
2023 [3]

\$1,6 milyar

İç turist toplam harcama
2023 [3]

5.

Turizm Fiyat Rekabetçiliği Endeksi'nde
dünya sıralaması
[4]

1,7 milyon

Gelen uluslararası turist
2024 [3]

2,8 milyon

Tahmini gelen uluslararası turist
2030 [3]

**Karaçi: \$70; Lahor: \$41
İslamabad: \$79**

Ortalama gecelik otel fiyatı
2030 [5]

Pakistan'da turizm harcamalarının 2033'e kadar ikiye katlanarak yılda 30 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Turizm ve Konaklama Sektöründe Fırsat Alanları

Turizm ve Konaklama

Doğa Turizmi

- Yurtdışında pek bilinmese de Pakistan'ın özellikle kuzeyinde nefes kesici **doğal güzellikleri** vardır.
- **İyileşen güvenlik koşulları ve altyapı** sayesinde büyük şehirlerde yaşayan pek çok Pakistan vatandaşı; Murree, Hunza ve Swat Vadisi gibi doğal güzellikleriyle meşhur bölgelere tatile gitmektedir.
- Bu tür bölgelerde **orta/üst gelir grubunun kaliteli konaklama talepleri** fırsat olarak değerlendirilebilir.

Medikal Turizm

- Pakistan'ın önde gelen **özel hastaneleri gelişmiş altyapıları ve maliyet avantajlarıyla** medikal turizm için umut vaat eden bir destinasyon olarak öne çıkmaktadır.
- Özellikle komşu ülkeler **İ. ve Afganistan'dan** çok sayıda hasta ülkedeki hastanelerden hizmet almaktadır.
- Medikal turizm ve hastane işletmeciliği konusunda son yıllarda büyük deneyim kazanan **Türk sağlık sektörü**, 250 milyonluk Pakistan'da fark yaratabilir.

- Önceden bahsedilen avantajlarına ek olarak Pakistan'da turizm sektörü, **hızla büyüyen bir pazardır**. Ekonomiye yıllık 3 milyar doların üzerinde katkı sağlamaktadır ve bu rakamın önümüzdeki **beş yıl içinde ikiye katlanması** beklenmektedir.
- Pakistan, son yıllarda **uluslararası turist sayısında %317 artış** yaşayarak, dünyanın en hızlı büyüyen turizm pazarlarından biri haline gelmiştir.
- Asıl patlamanın yaşandığı **iç turizmin yükselişiyle** Pakistanlılar, kendi ülkelerini hiç olmadığı kadar keşfetmektedir.

Turizm ve konaklama sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Turizm ve Konaklama Sektöründe Teşvikler

Turizm ve Konaklama

 Gwadar bölgesindeki oteller için sermaye mallarının ithalatında satış vergisi muafiyeti

 Oteller tarafından sağlanan hizmetlerin gelir vergisi kesintisinden muaf tutulması

 Gwadar'daki otel inşaatlarında makine ve ekipmanlar; Hill Stations, Gilgit Baltistan, AJK ve Balochistan'ın Kıyı Bölgeleri'ndeki (Hub hariç) oteller için prefabrik yapılar için gümrük vergisi indirimi

 Varıшта turist vizesi

 Danışmanlık hizmetleri için İhracat Finansmanı Programı kapsamında finansman imkanı

 Varıшта iş vizesi

 Zarara uğrayan otel işletmecisi şirketlere, zararlarını Pakistan'daki gelirlerinden mahsup etme imkanı

 Entegre Turizm Bölgelerinde (ITZ) SIFC tarafından hazırlanmış yatırıma hazır projeler

4.4

LOJİSTİK

Mevcut durumda Pakistan lojistik sektörü ülkenin modernleşme ihtiyaçlarına yetişmekte yetersiz kalmaktadır.

Pakistan Lojistik Sektörü Temel Görünümü

Lojistik

%40

Gelecek 10 yılda karayolu trafiğinde beklenen artış

[1]

%10,5

GSYH payı
FY25 [1]

%5,4

İstihdamda payı
FY25 [1]

\$68,5 milyar

Pazar büyüklüğü
2024 [2]

%94

Taşıyan yükte karayolunun oranı
FY25 [3]

%85

Küçük işletmelerin şirketler
arasındaki payı
[1]

%2

Küçük işletmelerin toplam sektör payı
[1]

\$6,7 milyar

CPEC altında sekiz ayrı proje
kapsamında gerçekleşen ulaşım
projeleri [3]

300 bin+

Kayıtlı kamyon sayısı
Mart 2025 itibariyle [3]

%40

Yetersiz depolama nedeniyle bozulabilir
tarımsal ürünlerde yaşanan fire oranı
[1]

**Port Qasim,
Karachi, Gwadar**

Önde gelen limanlar
[3]

109 milyon

Limanlardan geçen toplam yük
(ton)
FY24 [1]

\$6,4 milyar

Tahmini üçüncü taraf lojistik hizmetleri
pazar büyüklüğü
2030 [2]

Modernleşen Pakistan ekonomisinin en önemli katalizörlerinden birinin CPEC yatırımları ile gelişen ulaşım ve lojistik altyapısı olacağı değerlendirilmektedir.

Lojistik Sektöründe Fırsat Alanları

Lojistik

Lojistik Merkezler ve Depolama Tesisleri

- **Artan tüketim ve e-ticaret** trendleri karşısında ülke lojistik sektörünün hem altyapı, hem de yönetim açısından modernleşmeye büyük ihtiyacı bulunmaktadır.
- Bu anlamda büyük şehirlerde ve CPEC rotasında (Gwadar'dan Çin sınırına dek) **lojistik merkezler ve depolama tesislerine** ihtiyacın artacağı öngörülmektedir.
- Pakistan İş Konseyine göre karayolu taşımacılığının %85'inin küçük işletmelerce gerçekleştirildiği ülkede, **teknoloji ve modern filolarla ülke pazarına girecek girişimcilere** ihtiyaç duyulmaktadır.

Havayolu Taşımacılığı

- Pakistan'ın havalimanlarında **kargo kapasitesinin yetersizliği**, özellikle yüksek katma değerli ürünlerin taşımacılığında lojistik sorunlara sebep olmaktadır.
- CPEC kapsamında bazı **havalimanlarının modernizasyonu ve kargo terminallerinin yenilenmesi** planlanmaktadır.
- Türk yatırımcılar için **hava kargo şirketleri, ekspres teslimat hizmetleri ve kargo terminali işletmeciliğinde** fırsatlar söz konusu olabilir.

Soğuk Zincir Altyapısı

- Pakistan'ı soğuk zincir altyapısı ülkenin devasa tarım sektörünün ihtiyacının hayli altındadır. Tahminlere göre bu nedenle **bozulabilir ürünlerde fire oranı %40'a** yaklaşmaktadır.
- Özellikle **et ve su ürünleri segmentlerinde artan ihracat**, soğuk zincir altyapısına ihtiyacı artırmaktadır.
- Bu nedenle özellikle **ihracat rotalarında, yenilenebilir enerji uygulamaları** ile hayata geçirilecek bu tür projelerin başarılı olabileceği değerlendirilmektedir.

Lojistik sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Lojistik Sektöründe Teşvikler

Lojistik

 Gemiler, diğer yüzen ve özel teknelerin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti

 Gwadar Serbest Bölge Alanında depolama ve aktarma faaliyetleri için ithalatlarda gümrük vergisi muafiyeti

 Atölye ve Greenfield havaalanları kurulumu için mal tedariki/ithalatında satış vergisi muafiyeti

 Uçak ve ilgili ürünlerin ithalatında peşin vergi muafiyeti

 Gemiler için tedarik, onarım ve yedek parçalarda yüzde sıfır satış vergisi

 Kargo taşımacılığı için konteyner ithalatında satış vergisi muafiyeti

 Gemiler ve diğer yüzen araçların ithalatında 2030 yılına kadar peşin vergi muafiyeti

 Nakliye ile ilgili hizmetlerden elde edilen gelirler için düşük vergi oranı

 Denizcilik sektörüne uzun vadeli finansman imkanı

 Uçak ve ilgili ürünlerin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti

4.5

MADENCİLİK

Pakistan; altın, demir, linyit, yarı-değerli madenler ve mermerde büyük rezervlere sahiptir.

Pakistan Madencilik Sektörü Temel Görünümü

Madencilik

297
milyar

Tahmini mermer ve granit rezervi (ton)
[1]

%2,02

GSYH payı
FY25 [1]

19,7 milyon

Petrol üretimi (varil)
FY24 [1]

806 bin

Doğal gaz üretimi (mmfct)
FY24 [1]

19,2 milyon

Kömür üretimi (ton)
FY24 [1]

6,8 milyon

Mermer üretimi (ton)
FY24 [1]

676 bin

Demir üretimi (ton)
[1]

1,6 milyar

Altın rezervleri (ton)
[2]

1,5 milyar

Demir rezervleri (ton)
[2]

185 milyar

Linyit rezervleri (ton)
[1]

Mevcut rezervlerin henüz yeterince araştırılmadığı Pakistan, farklı maden ve mineral türlerinde büyük bir potansiyelin üzerinde oturmaktadır.

Madencilik Sektöründe Fırsat Alanları

Madencilik

Kömür Madenciliği

- Pakistan, 3,45 milyar ton ölçülmüş, yaklaşık 12 milyar ton belirtilen, 57 milyar ton tahmini ve 113 milyar ton varsayımsal rezervler dahil olmak üzere **toplam 185 milyar tonluk devasa linyit rezervlerine** sahiptir. Bu kaynaklar doğru şekilde kullanıldığında, önümüzdeki otuz yıl içinde **100.000 MW'ın üzerinde elektrik üretme potansiyeli** olduğu hesaplanmaktadır.
- Kömür rezervlerinin %95'i Sindh eyaletinin Tharparkar eyaletinde bulunmaktadır. Bölgede CPEC kapsamında Çinli şirketlerin gerçekleştirdiği enerji santrali yatırımları bulunmaktadır.

Mermer Madenciliği

- Pakistan, **dünyada en büyük mermer ve oniks rezervlerinden birine** sahiptir. Ancak ihracat, büyük ölçüde ham blok halinde gerçekleştirilmektedir. Mermer işleme ve ihracat konularında ülkece deneyimimiz göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye bu alanda know-how transferi ile pazarda önemli bir pay kazanma potansiyeline sahiptir.

Bakır ve Altın Madenciliği

- Küresel enerji dönüşümünde (elektrikli araçlar, yenilenebilir enerji altyapısı, kablolama vb. nedeniyle) **bakır talebinin artması** büyük bir fırsat sunmaktadır.
- Pakistan'da Baluchistan bölgesinde (özellikle **Reko Diq**) dünyanın en büyük bakır-altın rezervlerinden biri bulunmaktadır.
- Uluslararası yatırımların gerçekleştirildiği madende Türk yatırımcılar **hem çıkarma hem de işleme alanında** tedarik zincirine entegrasyon olanaklarını keşfedebilir.

Madencilik sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Madencilik Sektöründe Teşvikler

Madencilik

- Makine ithalatında indirimli oranlar (keşif için %0, geliştirme için %3 & %5)
- Yabancı çalışanların vize/çalışma izni süreçlerinin kolaylaştırılması
- Kamulaştırma riskine karşı koruma
- Her 50 çalışan için %2 vergi indirimi

Thar Kömür Madeni Teşvikleri

- Thar kömür yataklarına Özel Ekonomik Bölge statüsü
- Makine ithalatına sıfır gümrük vergisi ve sıfır satış vergisi

- Yabancı çalışanların vize/çalışma izni süreçlerinin kolaylaştırılması
- İhracata katkısına göre artan teşvikler
- Sermaye ve karın geri transferi konusunda esneklik
- %100'e kadar yabancı sermaye izni

- Temettü gelirleri üzerinden 30 yıl süreyle stopaj vergisi muafiyeti
- Thar kömürü kullanan enerji ünitelerinin girdi vergisi düzeltilmesi

4.6

İL AÇ VE MEDİKAL

Büyüyen nüfus ve sağlık ihtiyaçlarının Pakistan'da toplam sağlık harcamalarını önümüzdeki 15 yılda neredeyse üç katına çıkarması beklenmektedir.

Pakistan İlaç ve Medikal Sektörü Temel Görünümü

İlaç ve Medikal

%7,2

Sağlık harcamalarında beklenen YBBO
2024-2030 [1]

\$10,9 milyar

Toplam sağlık harcaması
2024 [1]

\$30,7 milyar

Tahmini toplam sağlık harcaması
2040 [1]

%46,9

Cebinden (out-of-pocket) harcamaların
tüm sağlık harcamalarına oranı
2024 [1]

%4,98

Yerli şirketlerin satışlarında
büyüme oranı
Mart 2025 [2]

-%0,72

Uluslararası şirketlerin satışlarında
büyüme oranı
Mart 2025 [2]

87 (%96,5 pazar payı ile)

1 milyar PKR'den fazla satış yapan
şirketlerin sayısı
Mart 2025 [2]

1200+

Hastane sayısı
[3]

636 (623'ü yerli)

Piyasaya sürülen yeni ürün sayısı
Mart 2025 [2]

**Diyabet ilaçları, aşılar,
onkoloji ilaçları, antiviral
ilaçlar**

Önde gelen ilaç segmentleri [1]

0,53

Bin kişiye düşen yatak sayısı
2024 [1]

1,27

Bin kişiye düşen hekim sayısı
2024 [1]

0,53

Bin kişiye düşen hemşire ve ebe sayısı
2024 [1]

Hem devasa iç pazarı, hem de maliyet avantajları ile kalkınmakta olan coğrafyalara ihracat potansiyeli ile Pakistan'da ilaç sektörü stratejik bir yatırım alanı olarak öne çıkmaktadır.

İlaç ve Medikal Sektöründe Fırsat Alanları

İlaç ve Medikal

Jenerik İlaç Üretimi

- Dünya ilaç sektöründe önemi artan jenerik ilaçlar, **ülkedeki hem talep hem de arz dinamiklerine** uygun bir fırsat alanıdır.
- Gelişmekte olan bir ülke olan Pakistan'da uygun fiyatlı, küçük moleküllerden müteşekkil ilaçlara talep yüksektir.
- Aynı zamanda talebin sadece **%12'sini karşılayabilen ve ithalat vergileri ile korunan yerli ilaç endüstrisi**, büyük çoğunlukla jenerik ilaçlar üretmektedir. Bu şirketler, ortaklıklar için değerlendirilebilecek **stratejik partnerler** olarak değerlendirilebilir.
- Maliyet avantajları, jenerik ilaçlarda Pakistan'ı **az gelişmiş coğrafyalara potansiyel vaat eden bir ihracatçı** olarak konumlandırmaktadır.

Tibbi Cihaz ve Sarf Malzemeleri

- ABD Ticaret Bakanlığı tarafından **500-600 milyon dolar** büyüklüğe sahip olduğu tahmin edilen Pakistan medikal aletler pazarında, büyük ölçüde **ithalata bağımlılık** söz konusudur.
- Bu alanda özellikle kuzey Punjab'daki Sialkot şehrinde belli bir seviyeye gelmiş, cerrahi ekipman, dişçilik malzemeleri gibi ürün gruplarında **deneyimli şirketler** bulunmaktadır.
- Bu alanda **yerli üretimi teşvik eden** mekanizmalar mevcuttur.

İlaç Hammaddeleri

- Pakistan'da halihazırda yerli ve yabancı şirketlerce **sadece 73 aktif ilaç hammaddesi (API)** üretilmektedir ve talebin büyük kısmı, Çin'den ithalat ile karşılanmaktadır. Özellikle **atenolol, ceftriaxone, parasetamol** gibi hammaddelere talep yüksektir.
- Hammaddeler, **hükümetin öncelikli olarak desteklediği** ürün grupları arasındadır. Pandemiden sonra güçlenen ithalat ikamesi ve bölgesel ihracata dayalı yerelleşme stratejisi, Türk yatırımcılar için fırsat alanları sunmaktadır.

Kan Ürünleri ve Klinik Araştırmalar

- Pakistan, **geniş nüfusu** nedeniyle klinik araştırmalar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca ülke genelinde GCP uyumlu **klinik araştırma birimlerinin artması, üniversite hastanelerinin uluslararası iş birliklerine açık olması ve belirli hastalıkların yaygınlığı** nedeniyle bu anlamda fırsatlar sunabilir.
- Büyük nüfus, aynı zamanda kan plazması türevi ilaç üretimi için de avantajlar sağlamaktadır. Kısa süre önce yayınlanan **2025 2030 Ulusal Kan Transfüzyonu ve Kan Ürünleri Politikası** ile sektör hükümet nezdinde bir çerçeveye kavuşturulmuş, yatırımların teşvik edilmesi yönünde adımlar atılmasına karar verilmiştir.

İlaç ve medikal sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

İnşaat ve Altyapı Sektöründe Teşvikler

İlaç ve Medikal

 İlaç hammaddelerine satış vergisinden muafiyet

 Yardımcı maddeler/kimyasalların ithalatında %5 gümrük vergisi

 Birçok ilacın ithalatında sıfır gümrük vergisi

 İlaç sınıfı jelatin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti

 İlaç hammaddelerine gümrük vergisinden muafiyet

 Danışmanlık Hizmetleri için İhracat Finansmanı Programı kapsamında yeniden finansman olanağı

 İlaç üreticilerine fabrika kurulum ekipmanı ve makine ithalatında %5 gümrük vergisi

4.7

BİLİŞİM

Bilişim sektöründe bir "powerhouse" olarak tanımlanabilecek Pakistan son derece dinamik bir iş ekosistemine sahiptir.

Pakistan Bilişim Sektörü Temel Görünümü

Bilişim

600
bin+

Bilişim profesyonelleri sayısı
[1]

\$20,7 milyar

Tahmini pazar büyüklüğü
2028 [2]

%23

Tahmini YBBO
2023-2028 [2]

\$3,22 milyar

Bilişim hizmetleri ihracatı
FY24 [1]

183 bin km

OFC karasal network
[1]

10

Ülkeden geçen denizaltı uluslararası
iletişim kablo sayısı
[1]

14,3 Tbps

Denizaltı kablo kapasitesi
[1]

147 milyon

Mobil internet kullanıcısı
[1]

26 bin+

Bilişim şirketi sayısı
[1]

75 bin+

Bilişim alanında yıllık yeni mezun sayısı
[1]

\$3,2 milyar

Tahmini kamusal bulut pazarı
büyüklüğü
2030 [2]

%16,3

Yazılım geliştirme pazarında
beklenen YBBO
2024-2029 [2]

%10,6

İş yazılımları pazarında
beklenen YBBO
2024-2029 [2]

Sektörde son derece çeşitli alanlarda düşük maliyetlerle yatırım fırsatları bulunmaktadır.

Bilişim Sektöründe Fırsat Alanları

Bilişim

Yazılım Geliştirme

- Son derece geniş ve İngilizce konuşan bir işgücü havuzu bulunan Pakistan'da gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça **düşük maliyetlerle** yazılım hizmeti alınabilmektedir.
- Pek çok sektörde ekonomik dönüşümün henüz başlangıcında olan ülkede hemen **hemen her sektörde dijitalleşme ihtiyacı büyüktür**. Pakistan'ın **dinamik start-up ekosisteminde** bu ihtiyaçlara yönelik hizmetler üreten çok sayıda oyuncu bulunmakta, bu oyuncular da yatırım ve ortaklıklar açısından güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

E-ticaret ve Ödeme Sistemleri

- 140 milyondan fazla 30 yaş altı nüfus barındıran ülkede **çift haneli rakamlarla büyüyen, tam doygunluğa ulaşmamış bir e-ticaret sektörü** bulunmaktadır.
- **Ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun banka hesabı bulunmaması**, finansal teknolojiler alanını uzun vadeli bir fırsat alanı olarak güçlendirmektedir.
- **E-ticaret ve finansal teknolojiler** alanında dünyanın en başarılı örneklerinden bazılarını barındıran Türkiye, bu anlamda Pakistan'da bu modelleri uygulamanın yollarını arayabilir.

Ortak Hizmet Merkezleri (Shared Services Centers; SSC)

- Doğru risk yönetimi ve güvenlik–altyapı analizleri ile Pakistan, **İngilizce konuşan, genç ve düşük maliyetli işgücü** ile SSC yatırımları için yüksek potansiyele sahip alternatif bir bölgesel merkez niteliği taşımaktadır.
- Pakistan'ın saat olarak **Körfez, Çin ve Orta Asya pazarlarına yakınlığı**, bu pazarlara **hizmet ihracatı** için ülkeyi potansiyel vaat eden bir üsse dönüştürmektedir.

Siber Güvenlik, Bulut Hizmetleri ve Veri Merkezleri

- **Yerel pazarda** ileri düzey siber güvenlik çözümleri sunan oyuncuların **sınırlı olması**, yabancı yatırımcılar açısından önemli bir pazar boşluğu yaratmaktadır. Yatırımcılar, hem kurumsal müşterilere hem de kamuya yönelik **güvenlik yazılımları, tehdit izleme sistemleri, yapay zeka destekli güvenlik çözümleri ve danışmanlık hizmetleri** sunarak pazarda avantaj elde etme şansına sahiptir.
- Kamudaki dijital politikaları ve genel ihtiyaçlarla ülkedeki bulut teknolojisi sektörü büyüklüğünün **2032 yılında 3,5 milyar dolara** erişmesi beklenmektedir.

Bilişim sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Bilişim Sektöründe Teşvikler

Bilişim

%100 yabancı mülkiyeti izni

%100 karı ülkeden çıkarma izni

Pakistan Yazılım İhracat Kurulu (PSEB) üyesi işletmeler ve serbest meslek sahiplerine BT ve BT destekli hizmetlerin ihracat gelirleri üzerinden yalnızca %0,25 oranında vergi

Yazılım, BT ve BT destekli hizmetler ihracatçıları ile serbest hizmet sağlayıcıları, yurt dışı seyahatler dahil olmak üzere iş ile ilgili uluslararası harcamaları karşılamak için özel döviz hesaplarında ihracat gelirlerinin %50'sine kadarını tutma izni

İhracat gelirlerinin %35'i yurt dışındaki ödemeler için yabancı para biriminde tutma izni

İslamabad Başkent Bölgesi'nde BT hizmetlerinin ihracatında satış vergisi muafiyeti

Yazılım Teknoloji Parklarında bilgi teknolojisi destekli ofis alanlarının sağlanması

PSEB'e kayıtlı olup herhangi bir sektörde teknoloji odaklı ürün veya hizmetler sunan girişimlere üç yıl boyunca asgari, alternatif kurumlar vergisi ve nihai vergiler dahil olmak üzere %100 vergi indirimi

Sindh'deki çağrı merkezleri tarafından sunulan hizmetlerin ihracatında satış vergisi muafiyeti

Punjab, Balochistan ve Khyber Pakhtunkwa eyaletlerinde BT hizmetlerine düşük satış vergisi

4.8

ENERJİ

Güneş enerjisi devrimi, yoğunlaşan HES inşaatları ve güçlü yabancı yatırımlarla Pakistan enerji sektörü dinamik bir görünüm sergilemektedir.

Pakistan Enerji Sektörü Temel Görünümü

Enerji

\$35
milyar

Enerji sektöründe kamu-özel iş birlikleri ile ülkeye çekilen doğrudan yabancı yatırım miktarı
Mart 2025 itibarıyla [1]

46.605 MW

Kurulu kapasite
2025 [1]

90.145 Gwh

Elektrik üretimi
Mart 2025 itibarıyla [1]

80.111 Gwh

Elektrik tüketimi
Mart 2025 itibarıyla [1]

%36

Yenilenebilir enerjinin elektrik üretiminde payı
FY2024 [1]

%31,3

Hidroelektrik enerjinin elektrik üretiminde payı
FY2024 [1]

Güneş enerjisi

En hızlı büyüyen segment
[3]

2900 GW

Güneş enerjisi potansiyeli
[4]

340 GW

Rüzgar enerjisi potansiyeli
[4]

60 GW

Hidroelektrik enerji potansiyeli
[4]

1.

En çok yabancı yatırım çeken sektör
FY25 [1]

\$1,7 milyar

Enerji sektörüne toplam doğrudan yabancı yatırım
FY25 [1]

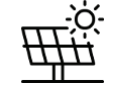
%87

Kişi başı elektrik tüketimindeki artış
2000-2022
[2]

Hem talep hem de potansiyel anlamında Pakistan'ın yenilenebilir enerji sektörü, stratejik yatırım fırsatları sunmaktadır.

Enerji Sektöründe Fırsat Alanları

Enerji

Güneş Enerjisi Santralleri

- Pakistan adeta bir **güneş enerjisi devrimi** yaşamaktadır. Artan elektrik fiyatları ile kurulumlar hızlanmış ve güneş enerjisi tek başına ülke enerji ihtiyacının **dörtte birini** karşılamaktadır.
- Dünya Bankası tahminlerine göre Pakistan'ın **40 GW** güneş enerjisi potansiyeline sahiptir. Pakistan yüzölçümünün yaklaşık **%95'i yılda 1500-3000 saat güneş ışığı almaktadır** ve yıl boyunca **300'den fazla güneşli gün** vardır. Ortalama güneş ışınımı 5-7 kW/m²/gün olup, bu 200-250 W/m²'ye eşittir.
- Hükümet yatırımcılara güneş paneli ithalatında **gümrük vergisi muafiyeti, güneş enerjisi ekipmanlarında satış vergisi muafiyeti tanımakta**; Pakistan Merkez Bankası, indirimli faiz oranlarıyla **finansman programları** sunmaktadır.

Hidroelektrik Santraller

- HES projeleri, Türk yatırımcıların halihazırda aktif olduğu alanlar arasındadır.
- Pakistan'ın İndus Nehri Havzası'nın tahmini **hidroelektrik enerji potansiyeli yaklaşık 60.000 MW olup, bunun sadece yaklaşık %10'u** şu anda değerlendirilmektedir.
- Mevcut barajlar ve HES kapasitesi artan elektrik talebini tam olarak karşılayamamakta ve yeni projeler için alan bırakmaktadır. Bu nedenle gelecekte ülkede **çok sayıda HES projesinin gündeme geleceği** değerlendirilmektedir.

Rüzgar Enerjisi Santralleri

- Pakistan'ın **Sindh ve Belucistan** kıyı bölgelerinde, işletilebilir rüzgar enerjisi projeleri için ideali oluşturan güçlü rüzgar koridorları bulunmaktadır.
- Pakistan'ın kurulu rüzgar enerjisi kapasitesi **2000 MW'e yaklaşmış, ancak potansiyel 50.000 MW'yi aşmaktadır.**
- Rüzgar enerjisi projeleri vergi muafiyetleri ve arazi tahsisi gibi uygulamalar ile desteklenmektedir.
- Türk yenilenebilir enerji şirketleri, rüzgar santrallerinin geliştirilmesi ve işletilmesi konusunda kanıtlanmış deneyime sahiptir ve teknoloji transferi için potansiyel sunmaktadır.

Enerji sektörü yatırımlarına sağlanan genel teşviklere aşağıda yer verilmektedir:

Enerji Sektöründe Teşvikler

Enerji

 Gelir Vergisi, Ciro ve Satış Vergisinden muafiyet (proje türüne ve teknolojiye bağlı olarak)

 Proje tesisi ve makine ithalatında imtiyazlar, proje kurulumunun kolaylaştırılması

 %100 yabancı mülkiyet ile tam kontrol, elverişli bir yatırım ortamı

 Pakistan Hükümeti tarafından elektrik ve iletim hizmetlerinde ödeme yükümlülükleri garantisi

 Pakistan Ulusal Elektrik Enerjisi Düzenleme Kurumu tarafından belirlenen USD/PKR dalgalanmasına göre endekslenen özkaynak karlılığı

 Enflasyona bağlı tarife endekslemesi (ABD Tüketici Fiyat Endeksi ve Pakistan Toptan Eşya Fiyat Endeksi) ve yabancı maliyetler USD/PKR paritesi

 Projeye bağlı olarak 25 ila 30 yıl arasında değişen Elektrik Satın Alma Anlaşması/İletim Hizmetleri Anlaşması şartlarında esneklik

 Karşılıklı görüşmeler, uzmanlar tarafından belirleme ve Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi/BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu kuralları çerçevesinde tahkimi içeren uyuşmazlık mekanizması

 Yabancı kreditorleri içeren uyuşmazlıkların çözümünde İngiliz Hukuku ile açık bir hukuki yol haritası

 Pakistan Hükümeti tarafından PKR'nin USD'ye çevrilmesi ve döviz transferinin teminat altına alınması

DAHA GÜÇLÜ İLİŞKİLER İÇİN İŞ BİRLİĞİ MEKANİZMALARI

İki ülke arasında hem özel sektörü, hem de kamu kesimini ilgilendiren çok sayıda potansiyel iş birliği alanı söz konusudur.

Irak Kalkınma Yolu Projesi kapsamında potansiyel ortaklıklar

Deniz taşımacılığında ortaklıklar, devlet destekli ticaret filosu

Pakistan'dan Türkiye'ye seyahat eden iş insanlarına vize kolaylığı; Turkuaz Kart'ın nitelikli göç çekilmesinde etkili bir araç olarak kullanılması

3. ülkelerle Pakistan'da yapılabilecek muhtemel ortaklıkların değerlendirilmesi

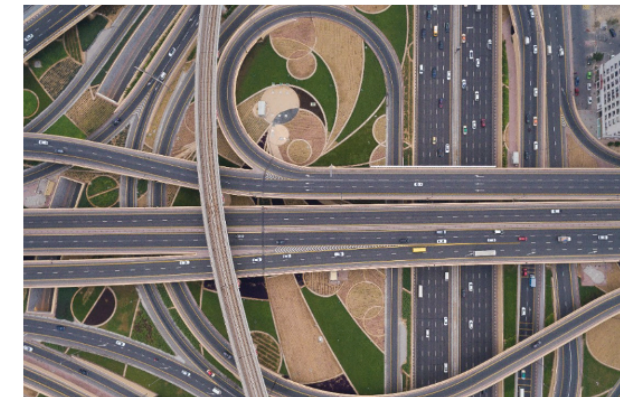
Üniversiteler arası ortaklıklar; karşılıklı öğrenci değişimlerinin artırılması

Teknokentler arası iş birlikleri

Ortak iş konseylerinin artırılması ve sektörel açıdan çeşitlendirilmesi; Pakistan'da bir Türk iş insanları derneği kurulması

Ortak yatırım fonlarının kurulması

6

FİRMA GÖRÜŞLERİ

Anadolu Grubu, CCI aracılığıyla Pakistan'daki varlığını güven ve ortak hedefler üzerine inşa etmiştir. 2008'den bu yana CCI Pakistan, ülke genelinde yedi üretim tesisiyle milyonlarca kişiye hizmet veren önde gelen içecek şirketlerinden biri haline gelmiştir.

1 milyar ABD dolarını aşan yatırımlarımız, Pakistan'ın geleceğine duyduğumuz güveni ve uzun vadeli büyüme amacımızı yansıtmaktadır. CCI, binlerce kişiye istihdam sağlamakta ve ülkenin en büyük vergi mükelleflerinden biri olarak Pakistan ekonomisine katkısını ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilirlik stratejimizin temel unsurlarından biri de su yönetimi, biridir. Temiz içme suyuna erişimi güvence altına alan PAANI Projesi ve üretimde kullanılan suyun tamamını doğaya geri kazandıran kapsamlı su yenileme programımız aracılığıyla, çevrenin korunmasına ve daha sağlıklı, güçlü bir toplumsal yapının inşasına yönelik desteklerimizi teyit ediyoruz.

Nitekim gerek ticari faaliyetlerimiz gerekse kurumsal sosyal projelerimiz, DEİK raporunda da işaret edilen Türkiye–Pakistan ekonomik ilişkilerini güçlendirme vizyonuyla örtüşmektedir. Deneyimimiz, sorumlu yatırımların ortak hedefleri kalıcı başarıya dönüştürebileceğini göstermektedir.

ANADOLU GRUBU

Arçelik

Pakistan beyaz eşya pazarı, genç ve hızla büyüyen nüfusu, artan şehirleşme oranı ve yükselen orta gelir grubu sayesinde son derece ümit verici bir yapıya sahiptir. Hâlen birçok kategoride penetrasyon oranlarının gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olması, önümüzdeki yıllar için güçlü ve sürdürülebilir bir büyüme potansiyeline işaret etmektedir. Enerji verimliliği, dayanıklılık ve fiyat–performans dengesi gibi kriterlerin tüketici nezdinde giderek daha fazla önem kazanması, doğru ürün portföyü ve yaygın erişim kabiliyeti olan markalar için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Bu dinamik yapı, Pakistan'ı yalnızca bugünün değil, geleceğin de en stratejik beyaz eşya pazarlarından biri haline getirmektedir.

Şirket olarak bu potansiyeli 10 yılı aşkın süre önce öngörerek Pakistan pazar lideri Dawlance markasını bünyemize kattık. Geçtiğimiz on yılda Dawlance'ı yalnızca lider konumunu koruyan bir marka değil, aynı zamanda kalite, güven ve yerel tüketici ihtiyaçlarını en iyi anlayan güçlü bir ekosistem haline getirdik. Yaygın bayi ağı, yerel üretim ve Ar-Ge yatırımları ile pazara olan uzun vadeli bağlılığımızı net bir şekilde ortaya koyduk. Bugün geldiğimiz noktada Dawlance, Pakistan beyaz eşya pazarındaki büyümeden en güçlü şekilde faydalanabilecek, sürdürülebilir kârlılık ve değer yaratma potansiyeline sahip örnek bir başarı hikâyesidir.

ARÇELİK

DOLSAR Mühendislik olarak 2011 yılından beri çalışmakta olduğumuz Pakistan'da sayısız enerji, su ve altyapı projesine imza attık ve ülkenin mega projelerine mühendislik hizmetleri vermeye devam ediyoruz. Büyüyen Lahore ofisimiz; Pakistan projelerimizin ötesinde, DOLSAR'ın diğer ülkelerde devam eden projelerine de destek veren bölgesel bir merkez olma yolunda hızla ilerlemektedir. Önümüzdeki senelerde büyüyen ve gelişen Pakistan'ın enerji ve altyapı ihtiyaçlarına mühendislik & müşavirlik hizmetleri vermeye devam edeceğiz.

DOLSAR

ZORLUENERJİ

Türkiye ile Pakistan arasındaki ilişkiler, köklü bir tarihe ve uzun yıllara yayılan samimi bir dostluğa dayanıyor. Ortak değerlerimiz; karşılıklı güven, kardeşlik ve barış anlayışı üzerine inşa edilen bu güçlü bağ, bugün siyasi ve kültürel alanların yanı sıra ekonomik ve ticari iş birliklerinde de somut bir şekilde kendini gösteriyor.

İki kardeş ülke olarak yalnızca iyi zamanlarda değil, zor dönemlerde de dayanışma içinde hareket ediyor; karşılıklı destekle zorlukların üstesinden geliyoruz. Bu güçlü dayanışma kültürü, ülkelerimiz arasındaki ilişkileri sürdürülebilir ve geleceğe umutla bakan bir zemine taşıyor.

Pakistan, son yıllarda özellikle enerji alanında önemli bir dönüşüm süreci yaşıyor ve rüzgâr, güneş ve diğer temiz enerji kaynakları açısından büyük bir potansiyel barındırıyor.

Zorlu Enerji olarak biz de bu dönüşümün bir parçası olmaktan büyük bir gurur ve mutluluk duyuyoruz. 2008 yılında Pakistan'ın ilk yenilenebilir enerji projesi için adım attığımız ve bugün 56 MW kurulu güce sahip rüzgâr santralimizle, temiz enerji üretimine katkı sağlarken aynı zamanda iki ülke arasındaki ekonomik ve stratejik iş birliğini de güçlendiriyoruz. Yenilenebilir enerji alanındaki bilgi birikimimizi ve deneyimimizi Pakistan'a taşıyarak, daha temiz, daha sürdürülebilir bir gelecek için birlikte değer üretmeye devam ediyoruz.

ZORLU ENERJİ

#İşimizTicariDiplomasi
#BusinessDiplomacy

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU | FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

Huzur Mahallesi Azerbaycan Caddesi Skyland Sky Office No: 4 B Blok Kat: 21 - 22
Seyrantepe 34475 Sarıyer / İstanbul / TÜRKİYE

 /deikiletisim | www.deik.org.tr